

Az Igazságügyi Minisztérium
Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága

**MÓDSZERTANI
FÜZETEK**

1984 3

Belső használatra

MÓDSZERTANI FÜZETEK

AZ
IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
BÜNTETÉSVÉGREHAJTÁS
ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA

Kézirat gyanánt

Szerkeszti:
a szerkesztő bizottság

Elnök:
Nagy Tibor bv. vezérőrnagy

Tagjai:
Fejes Imre bv. őrnagy,
dr. Ilvovszky Vladimir bv. ezredes,
Kudor Zoltánné bv. százados,
dr. Márton János bv. ezredes,
Palotás Miklós bv. ezredes,
Tusják János bv. ezredes,
Vincze Tamás bv. ezredes.

Szerkesztőség:
1054 Budapest V., Steindl Imre u. 8.

A fotókat készítette:
Beke Béla, Doba Károly,
Zimmermann Béla

84-4510 Szikra Lapnyomda,
Budapest

Felelős vezető:
Csöndes Zoltán vezérigazgató

TARTALOM

1 ELŐJÁRÓBAN

3 DR. TARI FERENC: Az ellenőrzés elvi, módszertani kérdései a büntetvégrehajtásnál

11 FÓRUM — MÓDOS TAMÁS: Egy-
ségesebb irányítás — eredmé-
nyesebb végrehajtás

16 DR. CSEICSNER ENDRE: A párt-
fogó-felügyelet problémái

20 DR. KONCZ ISTVÁN: A személyi
állomány védelméről

24 TAPASZTALATCSERE — GRE-
MINGER ZSUZSANNA—MOCSAI
ZOLTÁN—VARGA MÁTYÁS-NÉ:
Empátia és komplex terápiás
program

27 LADIK JÓZSEF: Termelési ösz-
tönzőrendszer Nyíregyházán

32 KLETTNER ANIKÓ: Filmterápia
Tökölön

34 FRANK TIBOR: Sopronkőhidai
kísérlet

36 TÁJÉKOZTATÓ — DR. KABÓDI
CSABA: Nemzetközi szimpozium
Visegrádon

41 DR. BOROS JÁNOS: Beszámoló
a Kriminológiai Társaság sze-
gedi tanácskozásáról

44 ZIMMERMANN BÉLA: ENSZ-kon-
ferencia Budapesten

47 KUBATOV JÁNOS: Gondolatok a
videóról

50 KITEKINTÉS — TOLNAY KÁL-
MÁN: A svéd büntetvégre-
hajtás sajátosságai

56 KÖNYVEKRŐL — GÖNCZÖL KA-
TALIN: Egy hézagpótló fűiskolai
tankönyv

61 SZEMLE — Szakolczai Árpád:
A cigányság értékrendjének saját-
osságai (61) Somlai Péter: A csalá-
di stabilitás kapcsolati szemlélete
(61) Kölcsönös megértés intim kap-
csolati rendszerekben (63) Vigh Jó-
zsef: A bűnözés megelőzése és a
társadalom (63) M. Colvin—J. Pau-
ly: Irányzatok napjaink kriminoló-
giájában (64) (Összeállította: dr.
Kövér Ágnes)

| ELŐLJÁRÓBAN

Kiadványunk életében elérkezett az az idő, amikor az azonos témát érintő tematikus számokat folyamatosan felváltják a különböző tárgyú cikkeket felölelő rovatos számok. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy soha többé nem adunk közre tematikus számot. Ha egy szolgálati ágnak sok közlendője van a többi szolgálati ág számára, akkor továbbra is élni fogunk a tematikus szám adta lehetőségekkel. A Módszertani füzetek fő feladata a büntetésvégrehajtás tevékenységének mindenoldalú támogatása.

Eleinte mozgó rovatokkal próbálkozunk, kitapintandó olvasó- és írótáborunk igényeit. Az elvi jellegű tanulmányokat az adott szám elejére tesszük. Tervezünk **ÁLLÁSPONTUNK** rovatot, melyben az egyértelműen követendő törekvéseknek adunk hangot. Ezzel ellentétben a **FÓRUM** rovatba vagy eleve vitára szánt anyagot teszünk, vagy olyan cikkeket, amelyeket véleményünk szerint nem kell mindenütt követni, a szerző által ajánlott megoldás ellenkezője is jó lehet. Műhelymunkákat, különböző módszerekről tudósító tanulmányokat közlünk a **TAPASZTALATCSERE** rovatban. A konferenciákról, szimpozionokról írottak és egyéb információ jellegű közlemények a **TÁJÉKOZTATÓ** rovatba kerülnek.

Más ország büntetésvégrehajtásáról a **KITEKINTÉS** rovatunk értesít. Szociológiai, pszichológiai, pedagógiai és egyéb társadalomtudományi művekről írott recenziók, kritikák lesznek a **KÖNYVEKRŐL** rovatban. Elvértve megjelenhetnek itt olyan szépirodalmi műről és filmről írott elemzések is, melyeket a bv. intézetek film- és biblioterápiáin fel lehet használni. Reméljük, érdeklődésre tart számot majd az MTI által kiadott Jogi Tudósítóból készített **SZEMLE** rovatunk.

Idővel szeretnénk egy **A BÜNTÉTVÉGREHAJTÁS TÖRTÉNETÉBŐL** rovatot is. Ríportok, interjúk, szociografikus esettanulmányok kerülnének majd **KÖZELKÉP** rovatunkba.

Megragadva e bevezető adta alkalmat szeretnénk szerzőink figyelmét az alábbiakra felhívni. Közlésre szánt kézírataikat kettes sortávolsággal gépelve küldjék be szerkesztőségünkbe. 18 oldalnál terjedelmesebb kéziratot csak kivételes esetben fogadunk el. Kérjük 10 sornyi terjedelemben cikkük rövid tartalmát is csatolják kézírataikhoz. Űgyszintén mellékeljék nevüket, címüket, telefonszámukat, munkahelyüket, beosztásukat és rendfokozatukat.

A kézirat közlési ideje, a beküldéstől számítva, 3-6 hónap. Külső szerzőink kötelesek nyomdába küldött kézírataik kefelevonatát kijavítani és postafordultával (három napon belül) szerkesztőségünkhöz visszaküldeni. Ellenkező esetben javításait nem tudjuk figyelembe venni. Tiszteletdíjat a megjelenéstől számított 15 napon belül folyósítunk.

A szerkesztőség

Az ellenőrzés elvi, módszertani kérdései a büntetésvégrehajtásnál

Egy szervezet tervszerű működéséhez hozzátartozik az irányítás utolsó fázisa, a célok teljesítésének ellenőrzése. A vezetői tevékenység döntések és végrehajtások sorozata, melyek között az ellenőrzés teremt kapcsolatot. Ez utóbbi mindig összehasonlítást jelent, az adott helyzet egybevetését a kívánt helyzettel. Az elsőt a tények, a másodikat a célok és a vezetők elvárásai fejezik ki. Az ellenőrzésnek azt kell megállapítania, hogy a folyamat a fenti célnak, illetőleg igénynek megfelelően alakul-e, az eredmény és tevékenység iránya eltér-e egymástól, és ha igen, akkor mi okozza ezt.

A dolgozók többsége alapvetően jól dolgozik mindenhol, tehát velük szemben egyfajta bizalmat kell tanúsítani, ez azonban nem mentesít az ellenőrzés követelménye alól. Az egyének nem nagyon figyelnek cselekedeteik következményeire, elsősorban saját lehetőségeikkel foglalkoznak. Az ellenőrzésnek kell a konzekvenciákat felismerni és megérteni azok hatását. Ez bonyolult helyzetekben való eligazodást igényel. Pozitív és negatív tények, jelenségek, összefüggések halmazából egyértelmű és helytálló értékelést kell adni, mégpedig úgy, hogy ez mind a közösség, mind az egyén javát egyaránt szolgálja.

Az ellenőrzésnek karra kell nevelnie az embereket, hogy képesek legyenek cselekedeteik önvizsgálatára. Meg kell értetnie mindenkivel, hogy aki a hibát feltárja, az nem a jó munka eredményét tagadja, hanem a még jobb munkához való utat keresi. Hogyan néz ki ez az útkeresés, az ellenőrzés folyamata a gyakorlatban?

E kérdés megválaszolásához meg kell említenünk a szervezet néhány — az ellenőrzési rendszert befolyásoló — jellemzőjét. Közelítsük meg ezt a vezetés funkciói és feladatai oldaláról!

a) A vezetés *funkciója* nem más, mint annak tartalma. Minden tevékenység fejlődésének következménye a vezetés egyes oldalainak elválása, a speciális vezetési feladatok kibontakozása és az ehhez szükséges szakemberek elkülönülése. Ezek a funkciók (őrzés, nevelés, igazgatás, anyagi ellátás stb.) a büntetésvégrehajtásnál évek óta változatlanok.

b) A szakmai különbözőségekből adódó *feladatok* az elsődlegesen jelentkező, *horizontális munkamegosztást* jelzik. Az azonos tartalmú vezetési feladatok megoszlása pedig a másodlagos, úgynevezett *vertikális munkamegosztásra*, a vezetés hierarchiájára utal. Például az őrség őrségparancsnokból, őrsparancsnokból, főfelügyelőkből és felügyelőkből áll.

A másodlagosan jelentkező munkamegosztás szintek szerinti szétválasztása a szervezet mélyégi tagozódását jelenti. Ez sok tényezőtől függhet: a szervezet nagyságától; a személyi feltételektől; a szervezet szélességi tagoltságától. A szélességi tagoltság nem más, mint az egy vezetőhöz tartozó személyek, szervek száma.

A két tagozódás között függvényszerű kapcsolat van. Minél nagyobb a mélyégi tagozódás, annál kisebb egy-egy szinten a szélességi tagozódás. Más szóval a

szervezeti lépcsők számának csökkenése növeli a szervezet szélességi tagoltságát. Ha egy szervezeten belül túl nagy a szintek száma, vagyis a mélységi tagoltság, akkor *sovány struktúráról* beszélünk, ha túl nagy a szélességi tagozódás, akkor nagy, *lapos struktúrát* emlegetünk.

A bv. intézeteknél általában túlzott szélességi tagozódást (személyzeti vezető, általános helyettes, főmérnök, főkönyvelő, belső ellenőr, jogtanácsos, őrségparancsnok, nevelési szolgálat vezetője, tűzvédelmi előadó és telephelyi vezető) találtunk. A biztonsági nevelési helyettesek beállítása, két lényeges terület felügyeletének átvételével ezt kiküszöböli. A szélességi tagozódást még az is befolyásolja, hogy a szervezeti egységek nem zártak, így nagyfokú koordinációra van szükség egy-egy egység (például az őrzés-nevelés; őrzés-anyagi ellátás; igazgatás-nevelés stb.) között. Az együttműködést nemcsak a nyitottság, hanem a feladat jellege is indokolja.

A vezetési hierarchia, ezen belül az ellenőrzés egy másik fontos kérdése, hogy egy vezető hány főt, hány beosztottat tud eredményesen irányítani. Ez függ a vezetésre szánt időtől, a beosztottak munkájának jellegétől (bonyolultságától, ismétlődésétől), a vezető értelmi képességétől, szakmai erkölcsi magatartásától és a beosztottaihoz fűződő kapcsolattól. A parancsnok optimálisan 7—8 főt irányíthat, de az őrparancsnok akár 40 főt is.

A vezetői hierarchián belül fontos kérdés a vezetési szintek kérdése. A szakirodalom *három vezetési szint*ről beszél, de szerintem van egy negyedik szint is. Az I. szint általában egy személy (nálunk a parancsnok a felelős vezető). A II. szint a helyettesek szintje. A felsőszintű vezetők tartoznak ide, így: a biztonsági nevelési helyettes, az anyagi parancsnok helyettes, a főmérnök és a könyvelő. A III. szinthez az alparancsnokokat, illetőleg az osztályvezetőket, tehát a középvezetést sorolhatjuk. A IV. szint a vezetési hierarchia alsó fokán helyezkedik el. A végrehajtási tevékenységet közvetlenül végzők munkájának operatív irányítója, a munkahelyi vezető tartozik ide. E szinten belül két jól elkülöníthető csoport van. (Elsősorban a termelő egységnél, a vállalatnál, de bizonyos értelemben az intézetnél is.)

a) üzemvezetők, főművezetők, őrparancsnokok, akik egy-egy terület, üzemszám, szakasz irányítását végzik.

b) művezetők, közvetlen termelésirányítók, főfelügyelők, felügyelők, akik vezetői tevékenységüket közvetlenül az elítéltek irányába fejtik ki.

A vezetői szinteket az határozza meg, hogy milyen súllyal szerepel a munkában a koncepciózus, alkotó jellegű munka és a rutinjellegű operatív tevékenység. A vezetési szintekhez tartozik a döntésekért való felelősség és az ellenőrzési kötelezettség. Az ellenőrzési rendszer kialakításánál tehát figyelembe kell venni a bv. intézet szélességi és mélységi tagoltságát. A vezetési szintek megkülönböztetésével pedig együtt jár az ellenőrzési módszerek terjedelmének megválasztása is.

Az ellenőrzés helye a vezetői tevékenységben

A folyamat a vezető tájékozódásával kezdődik. Ez egyrészt a szervezetre, az abban folyó tevékenység céljaira, másrészt a célok eléréséhez szükséges feltételekre vonatkozik. A feltételek ellenőrzése egyike a legfontosabb vezetői tevékenységnek, különösen vállalatoknál. A gazdasági életben a környezet olyan ütemben is változhat, hogy a cél megvalósítása fölöslegessé válik, új célt kell kitűzni. A feltétel mindig a legdinamikusabb elem, már az előrejelzések is az ellenőrzés részét képezik.

A tájékozódást, a problémafelismerést a tervezés követi. Ennek során jelennek meg azok az utak, módok, alternatívák, lehetőségek, melyek a cél elérését lehetővé teszik. A döntést, az alternatívák közötti választást a végrehajtásra vonatkozó tevékenység megszervezése váltja fel.

Az ellenőrzés két dologra épül:

— elvárásokra (normákra, de nem csupán műszaki normákra) és viszonyítási alagra

— mérésre, minősítésre.

Az összehasonlítás eredményeképpen kiderülhet, hogy nincs eltérés a kitűzött cél és a normák teljesítése között. Ekkor az adott tevékenység befejezettnek tekinthető. De az eredmény eltérést is mutathat egyrészt a teljesítmény és az elvárás között, másrészt a cél és a tevékenység eredménye között. Az utóbbi esetben az okok elemzése után a tervet is felül kell vizsgálni.

Mi jellemezze az ellenőrzést?

1. Alapvető, hogy egy szervezet ellenőrzése *komplex* legyen, vagyis egyszerre, egy időben, és a szervezet egészére vonatkozóan érvényesüljön a vezetői, a folyamatba épített és a belső ellenőri tevékenység. A komplexitás ebben az értelemben feltételezi, hogy az intézet ügyrendje, belső szabályzatai, a munkaköri leírások minden részterületre vonatkoztatva tartalmazzák az ellenőrzéssel járó kötelezettséget is. A komplex ellenőrzés alapvető szabálya, hogy nemcsak a feltételek változását, a céltól, a tervtől való eltérést kell megvizsgálni, hanem a kihagyott lehetőségeket is.

2. Az ellenőrzés fontos követelménye az *objektivitás*. Ennek betartása egyszerűnek tűnik, de sokszor ez a legnehezebb feladat. A szervezet zavartalan működésének alapvető feltétele, hogy a vezető minden döntése előtt ismerje és mérlegelje a tényleges problémákat. Nagyon megnehezíti a helyzetet, ha a vezető elképzelése egybeesik a látszólagos problémák egyikével. A tényleges problémához csak tényeken alapuló, tehát objektív ellenőrzés segítségével lehet eljutni.

Előfordulhat véleményeltérés az ellenőr és az ellenőrzött között (aki lehet vezető is). Ilyen konfliktushelyzetekben az ellenőrnek elvi megközelítésben, de emberi magatartással kell a tevékenységet a helyes cselekvés irányába befolyásolni. Véleményeltérés esetén két dolog vizsgálendő meg: az esemény törvényes-e vagy sem. Ha törvényes, előrevizsi-e a feladat megoldását vagy sem?

A tendenciák feltárására csak a tényeken alapuló ellenőrzés alkalmas. Enélkül az irányítás nem kielégítő, nem ismerhető fel, hogy a kialakult viszonyok mennyiben segítik vagy akadályozzák a tevékenységet.

3. Az ellenőrzésben érvényesülnie kell a *folyamatosság*nak és *tervszerűség*nek. Gyakran megesik, hogy az utasításokban hangsúlyozzuk a feladat fontosságát, jelentőségét, sürgősségét, és aztán nem vagy rendszertelenül érdeklődünk a végrehajtás iránt. A folyamatosság azért is lényeges, mert a hibák általában nem egyik pillanatról a másikra jelentkeznek, hanem egy hosszabb-rövidebb folyamat végén. Az ellenőrzésnél mindig számolnunk kell az időtényezővel is. Mindig akkor kell megállapítani valamit, amikor az még, illetőleg már mond valamit. Ha ezt elmulasztjuk, sem a hibák, sem a sikerek okait nem tudjuk feltárni.

4. Az ellenőrzésben is biztosítani kell a *demokratizmust*. Ezt még ma sokan vitatják, mondván, hogy a demokratizmus akadályozza a helyzetfeltárást, és így az ellenőrzés hasznosítása csorbát szenved. De a demokratizmus nem azonos az ellenőrzés megállapításainak „akarom — nem akarom” végrehajtásával. A demokratizmus összefügg a vita lehetőségével, a normális, nyílt légkörrel. Leginkább két formában nyilvánul meg az ellenőrzés demokratizmusa. Az eredményt meg kell beszélni az érintettel, és a felelőssé tett személy véleményét meg kell hallgatni.

5. Az ellenőrző tevékenységet *elismerésnek* vagy *felelősségre vonásnak* kell követnie. Ennek sokféle formája lehet. Ha csak a hibákat vesszük észre, az legalább olyan mulasztás, mint amikor a hiba megállapítását nem követi felelősségre vonás. Ha elmarad a körülményeket is mérlegelő számonkérés, akkor komolytalanná válik az ellenőrzés, a vezetés egyaránt. A hibákat egyszerűen tegyük szóvá, ne apránként adagoljuk, mert elbizonytalanítjuk a beosztottat. Rá kell mutatni az eredményekre, a jó megoldásokra, és gondoskodni kell arról, hogy köövetésre alkalmas módszerek elterjedjenek. Sokszor előfordul, hogy az ellenőrzésnél csak a hibákra koncentrálunk, azokat elemezzük és nem segítjük elő az eredmények népszerűsítését.

6. Az ellenőrzés eredményeit *hasznosítani* kell. Minden ellenőrzés annyit ér, amennyit megállapításaiból fel lehet használni. Törekedni kell arra, hogy a megállapításokat javaslatok kövessék, hogy a vezető el tudja dönteni: milyen irányban lépjen tovább.

Felkészülés az ellenőrzésre

Valamennyi ellenőrzési formának megvannak a sajátos módszerei. Közülük néhány egyaránt érvényes a vezetői, a folyamatba épített, illetőleg a belső ellenőrzésre. Ilyen módszer például a *tervkészítés*. A terv tartalma, terjedelme függ a vizsgálatot végző embertől, meg a vizsgált területtől. Elégséges, ha a vezetői ellenőrzési terv megjelenik az éves ellenőrzési tervben. Célszerű a felsőszintű vezetés ellenőrzési tervét a munkaterv mellékleteként kezelni. Ugyanakkor egy belső ellenőrzési tervnek tartalmaznia kell a vizsgált szakterület megnevezését, a vizsgált személyt, a vizsgálat célját, a legfontosabb vizsgálati kérdéseket, a vizsgálatra szánt revizori napok számát.

Az ellenőrzési terv összeállítása nem tévesztendő össze az ellenőrzésre való felkészüléssel. Ez utóbbi nélkül ugyanis nincs hatékony és gyors ellenőrzés. A felkészülés során el kell dönteni, hogy az egész szervezeti egységet akarom ellenőrizni vagy annak egy részét, vagy csupán egy személyt? Meg kell határozni azt is, hogy hol vannak a kritikus pontok. Ha helyszíni vizsgálatot tervezünk, akkor az érintetteket értesíteni kell. Célszerű a vizsgálatot az írásos anyagok (a témára vonatkozó jelentések, utasítások stb.) tanulmányozásával kezdeni. Például a parancsnok ellenőrizheti az ifjúságpolitikai határozat érvényesülését, a fiatalok beilleszkedését. A felkészülés menete ez esetben a következő lehet:

- az ifjúságpolitikai határozat tanulmányozása,
- az országos parlament anyagának vizsgálata,
- a helyi parlament anyagának studiózása,
- az ifjúsági felelős, a személyzeti vezető beszámoltatása,
- az instruktori rendszer működésének ellenőrzése (kritikus pont!),
- az instruktorok meghallgatása,
- beszélgetés a pályakezdőkkel (szűrőpróbaszerűen!),
- az új belépők és elítéltek kapcsolatának megvizsgálása (kritikus pont!),
- az új belépők jogszabály-ismeretének felderítése,
- értékelés, következtetés (elismerés, felelősségre vonás),
- új feladatok meghatározása,
- az új feladatok ellenőrzési időpontjának kijelölése.

A vezetői ellenőrzés

Gyakran hallani, hogy a vezetőnek egy dolga van, a feladatok végrehajtásának, a beosztottak munkájának ellenőrzése. Rossz úton jár, aki ezt az elvet vallja. Ellenőrzési feladatát csak az a vezető tudja jól ellátni, aki felkészülten

végzi a többi vezetői tevékenységet is. Hisz az ellenőrzés szoros összefüggésben van a tájékozódással, a problémafelismeréssel, az intézkedéssel, az ösztönzéssel, a döntéssel. Aki jól akar vezetni, az igényes a végrehajtás ellenőrzésében, de azt is tudja, hogy az ellenőrzés összetett folyamat. A vezetés elemei között nincs alá-, illetőleg fölrendeltség, annak teljes körűnek kell lennie. Mikor az? Ha a vezető

— úgy tervezi meg a feladatokat, hogy azok a párthatározatokkal, a jogszabályok előírásaival összhangban vannak,

— felméri és biztosítja a terv végrehajtásához szükséges személyeket és eszközöket,

— a döntési lehetőségek közül a legjobbat választja ki,

— a döntések végrehajtására megfelelő utasításokat ad,

— a végrehajtás előkészítésében, folyamatában és elvégzésében rendszeres ellenőrzést végez és végeztet,

— minősíti a végrehajtásban résztvevők munkáját és tájékoztat döntéseinek célszerűségéről.

A vezetőnek ellenőrző tevékenysége során két feladatot kell megoldania.

A *komplex ellenőrzést*, melynek során a feltétel ellenőrzéséből kiindulva a célok, a szervezeti formák felülvizsgálatán át jut el az operatív irányítás kontrolljához.

A *folyamatellenőrzést*, mely általában a teljesítés ellenőrzésére irányul. Hosszú, bonyolult megvalósítási folyamat esetén azonban nem elég a végeredményt ellenőrizni. A folyamat egyes szakaszaiban számos olyan esemény következhet be, amely már eleve megakadályozza a cél elérését. Ilyenkor rögtön be kell avatkozni, módosítani kell a folyamatot vagy szükség esetén le kell állítani. A folyamat ellenőrzésének háromféle módszerét különböztetik meg:

— az előre meghatározott, szabályos időközönként folytatott,

— a véletlenszerű, szabálytalan időközönként folytatott

— és a folyamat tartalmától függő, annak jellegzetes pontjaihoz kapcsolódó — ellenőrzés módszerét.

A szervezet ellenőrzésének folyamatosságát az ellenőrzés különböző formáinak szerves egymásra épülése adja.

A szabályos időközönként tartott ellenőrzésnek nagy előnye, hogy a beosztottak ismerik a kontroll időpontját, és két ellenőrzés között önállóan szervezhetik munkájukat. E módszernek vannak hátrányai is. Egyfelől a vezető nem érzékeli a munka intenzitását, hatásfokát, nem veszi észre, hol alakulnak ki tartalékok, mozgósítható erők. Másfelől mivel a vezető csak előre meghatározott időpontban lép a vezetési folyamatba, ha nincs önellenőrzés, a munkafolyamat rendellenességei későn észlelhetők.

A szűrőpróbaszerű ellenőrzés előnye, hogy a vezető tudta nélkül nem alakulhat ki a folyamatban tartósan a céllal ellentétes tendencia, és a tartalék erők feltárása is gyorsabb. Hátránya, hogy csökkenti a beosztottak önállóságát, és úgy tűnik, mintha a vezető nem bízna a dolgozóiban.

A harmadik megoldás esetében a vezető a legalkalmasabb időpontban, elvileg tehát a leghatékonyabban tud beavatkozni. Ez a módszer igazán akkor alkalmazható, ha a folyamat tartalmilag különböző szakaszokból áll. Például ellenőrzés iktatható be a befogadáskor, az elítélt munkába állításakor, a gyógyító-nevelő csoportba helyezésekor stb. A végső ellenőrzés természetesen e módszerek alkalmazása mellett sem maradhat el. A folyamat ellenőrzésénél ügyelni kell néhány dologra.

— Világosan szét kell választani mindig azokat a hiányosságokat, amelyek a folyamatot *végzők* munkájának és amelyek a folyamatot *irányítók* tevékenységének következményei.

— Tudni kell, hogy az ellenőrzött beosztott miért felelős, és hogy melyek a munka legkritikusabb, legnehezebb szakaszai.

— A vezetői ellenőrzés a lényegre terjedjen ki, az apró részletek vizsgálata a belső ellenőrzés feladata.

Az ellenőrzést a vezetőnek *személyesen* kell gyakorolnia, ezért fontos annak meghatározása, hogy ki a vezető. Vezető az, akinek egy szervezeten belül:

- döntési, önálló intézkedési, irányítási hatásköre van,
- munkaköréhez jól elhatárolt jogok, kötelezettségek társulnak,
- embereket irányít, munkafolyamatot szervez, feladatokat határoz meg, beleszólási joga van személyi kérdésekbe,
- beszámolási kötelezettsége van a feladatok végrehajtásáról.

A különböző vezetési szintekhez más-más ellenőrzési tevékenység kapcsolódik. Nyilvánvaló, hogy a szervezet egészének ellenőrzési rendszeréért az első számú vezető felel. Ez a kötelezettsége több feladatot jelent, melyből a leglényegesebbeket felsorolom:

- a szervezet Működési Szabályzatának, ezen belül az egyes területek ellenőrzési kötelezettségének megállapítása;
- belső ellenőrzési rendszer létrehozása, működésének irányítása;
- a folyamatba épített ellenőrzés kialakítása, működésének figyelemmel kísérése;
- egyforma követelmény- és mércerendszer kialakítása az ellenőrzésben, fontossági sorrendek és viszonyítási pontok kidolgozása;
- a bizonylati rendszer teljességének biztosítása minden (igazgatási, irányítási, költségvetési, termelési, értékesítési) folyamatban;
- az irányító szervek döntései, valamint saját döntései végrehajtásának ellenőrzése;
- az ellenőrzés feltételeinek megteremtése, megállapításainak hasznosítása;
- a minősítéseknél az ellenőrzési feladatok elvégzésének értékelése;
- az egész ellenőrzési rendszer funkcionálásának folyamatos figyelemmel kísérése.

A vezetői ellenőrzésnek mind az objektív, mind a szubjektív tényezőkre ki kell terjednie. Vizsgálni kell a munkavégzés *elemi mutatóit* (mennyiség, minőség, folyamatosság, határidő, anyagi ráfordítás stb.) és *összetett mutatóit* (tervszerűség, hatékonyság, jogszerűség)!

A vezetők általában (az első számú vezető egyértelműen) más vezetőket is irányítanak. A vezetői ellenőrzésnek ezért ki kell terjednie a vezetői feladatok ellátására is. Ennek keretében vizsgálni kell, hogy az irányított vezető

- hogyan tervezi saját munkaterületének feladatait,
- hogyan szervezi munkaterületének tevékenységét,
- hogyan hasznosítja a rendelkezésére álló információkat, hogyan továbbítja azokat beosztottjaihoz,
- a döntéseket hogy készíti elő, aztán hogy dönt,
- hogyan irányítja a hozzá beosztott vezetőket,
- milyen ellenőrzési tevékenységet gyakorol.

Ezek a feladatok a *hagyományos ellenőrzés* feladatait tartalmazzák. A szakirodalomban egyre többet foglalkoznak az ellenőrzés átfogóbb értelmezésével, az úgynevezett *controlling ellenőrzés* fogalmával. E formánál a vezetést segítő rendszerek összhangjának megteremtése és a vezetés szolgálatába állítása az alapelvek. Ez az ellenőrzési mód az ellenőrzési funkciókat két pólus köré tömöríti, az ellenőrzésnek egy védelmi és egy támadó funkciót szán.

A controlling ellenőrzést elsősorban a vállalati, gazdasági szférára dolgozták ki, így a *védelmi magatartás* a vállalati vagyon védelmét, a veszteségek csökkentését célozza, a *támadó magatartás* pedig a vállalati célok megvalósítását, a nyereség növelését kívánja elősegíteni.

A korszerűbb irányítás korszerűbb ellenőrzést feltételez. A kreativitásnak, az alkotó vezetésnek a vezetés minden területén, így a vezetői ellenőrzés gyakorlatában is jelentkeznie kell. A vezetői ellenőrzés fejlesztése azonban önmagában nem valósítható meg, csak a többi vezetési funkcióval összhangban. Ez azt jelenti, hogy a hagyományos ellenőrzési rendszer működtetése érdekében is sokat kell még tenni.

A vezetői ellenőrzés módszerei

Az ellenőrzés terjedelme, formája, gyakorisága függ a beosztástól, a vezetői hierarchiában elfoglalt helytől, az ellenőrizendő témától. (Nyilvánvaló, hogy a nőpolitikai határozat végrehajtását nem szükséges havonta kontrollálni.) A vezetői ellenőrzés keretében az alábbi módszereket alkalmazzuk.

1. Adatok, mutatók elemzése

Az adott intézet jellege dönti el, hogy mikor, milyen adatot, mutatót (például a fegyelmi helyzet adatait, igazgatási, nevelési feladatok számszerűsíthető adatait, pénzügyi, műszaki adatokat stb.) kell elemezni. Olyan tényekre van szükség, ami a feladat teljesítését *általában*, a végrehajtást, a céltól eltérést pedig *részleteiben* jellemzi. Túl sok adattal nem kell a vezetést terhelni. Az alacsonyabb vezetői szinten eldönthető kérdéseket ne vigyük feljebb!

2. Beszámoltatás

Egy szervezeti egység vagy egy meghatározott személy beszámoltatása egyaránt elképzelhető. Természetesen mindkettőt elő kell készíteni. Meg kell határozni mikor, miről, milyen formában történjék a referáltatás. A beszámoltatás nem azonos az operatív vezetői tanácskozásokkal, eligazításokkal. Kerüljük el a párhuzamosságokat! Ne számoltassuk be azt a beosztottat, akit például épp a belső revizor ellenőriz. A beszámoltatás akkor jó, ha rövid, tömör, lényegretörő, javaslatokat tartalmaz, melynek alapján dönteni lehet.

3. Helyszíni vizsgálat

Esetenként szükség van a kiadott utasítás végrehajtásának helyszíni ellenőrzésére. Ennek során kiderül, hogy a gyakorlatban milyen problémák akadályozzák a végrehajtást, megvannak-e a szükséges feltételek. A helyszíni vizsgálat nem azonos a vezetői látogatással, tájékozással, a bejárással. A helyszíni vizsgálat megfelelő felkészülés nélkül nem lesz eredményes. Előzetesen meg kell ismerni a vizsgált részleg adatait, el kell dönteni mit kívánunk megnézni, mit akarunk kérdezni. Megállapításainkról tájékoztatni kell az ellenőrzött részleg vezetőjét.

4. Értekezlet

A résztvevők informáltságáról, felkészültségéről az értekezleteken alkothunk fogalmat. Az értekezleteket időnként célszerű összekötni a beszámoltatással.

5. Alírási, láttamozási jog

Ezek nem egyszerűen adminisztrációs tevékenységek, hanem az ellenőrzés eszközei. Az aláírási jog mind tartalmi, mind formai szempontból felelősséget jelent.

6. Minősítés

A vezetői ellenőrzés egyik formája az irányított személyek minősítése.

7. A társadalmi szervek értékelése

Egy vezető sem nélkülözheti azokat a tapasztalatokat, melyeket a területükön működő társadalmi, politikai szervek szereznek. Minden alkalmat fel kell használni arra, hogy a vezető megismerje ezeknek a testületeknek, valamint a kollektíváknak a véleményét.

Az ellenőrzés és a tájékoztatási rendszer

A vezetői ellenőrzés eredményességét leginkább az intézet tájékoztatási rendszere, annak fejlettsége befolyásolja. Jó tájékoztatási rendszer kialakítása nehéz feladat. Fontos az információk differenciálása, a túlinformáltság és az alulinformáltság elkerülése. A vezetés információigénye szintenként változó. A tájékoztatás elmaradása vagy téves volta jelentős zavarokat okozhat egy szervezet életében, ezért a felvilágosítást nem szabad másodrendű feladatnak tekinteni. Természetesen az információk csak akkor segítik a vezetés egészét, ha az alábbi követelményeknek megfelelnek:

1. Az adatok elégségek ki valamennyi szinten, szakterületen működő vezető igényeit.

2. Az információ ne tartalmazzon felesleges tényeket, ne kerüljön sor egyes adatok párhuzamos feldolgozására.

3. Az adatok legyenek egyértelműek, az információk legyenek csoportosíthatók.

4. Az információ-szolgáltatás legyen megbízható, ne tartalmazzon ferdtéseket, tendenciózus, részrehajló összeállításokat, és legyen rugalmas, alkalmazkodjék gyorsan a változó igényekhez.

5. Minden szóbeli vagy írásbeli információt ahhoz a vezetőhöz kell irányítani, akinek intézkednie kell, így rövidre lehet zárni a tájékoztatás körét és meg lehet előzni az adatok illetéktelen személyekhez történő továbbítását, az adat-szolgáltatás útjának fölösleges meghosszabbítását.

6. A vezetőknek a feletteseiktől kapott értesítéseket továbbítaniuk kell az irányításuk alá tartozó munkavállalókhöz.

7. Törekedni kell a kibocsátott tájékoztató adatok helyességének ellenőrzésére, valamint korszerű eszközök, módszerek alkalmazására.

*

Az elmondottakat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az eredményes tevékenységhez biztosítani kell a dolgozók önállóságát. Időközönként pedig meg kell győződni arról, hogy a szervezet tevékenysége összhangban van-e a célkitűzésekkel. Olyan ellenőrzési rendszert kell kialakítani, mely alkalmas a hibák kellő időben történő észlelésére.

A vezetői döntésekbe széles körben be kell vonni a munkatársakat. Ez új vezetési stílust követel, és új vezetéstechnikai eszközök alkalmazását jelenti. A büntetésvégrehajtási vezetés egyre több speciális tényező számbavételét kívánja, a döntések hatása is speciális területeken csapódik le. Ezért a *büntetésvégrehajtási vezetés a speciális területeket képviselők csoportmunkájává válik*. Ezt az egész ellenőrzési rendszer működtetésénél is figyelembe kell venni.

Dr. Tari Ferenc

Irodalomjegyzék:

Baranya Sándor: A vezetői ellenőrzés, az ellenőrző munka folyamata és módszerei. Kossuth Kiadó, 1980.

Bereg András—Dobos Irma: Vezetés és vezető. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979.

Budai György: A vezetői ellenőrzésről. Számvitel- és ügyviteltechnika 1976. 6. sz.

Ifj. Gyenes Antal—Rozgonyi Tamás: Az alá- és fölérendeltségi viszonyok a szervezetekben. Akadémiai Kiadó, 1981.

Horváth György: A vezetői ellenőrzés korszerűsítése. Vezetéstudomány 1983. 9. sz. A vezető tájékoztatási rendszere és a vezetői ellenőrzés kapcsolata. Számvitel- és ügyviteltechnika 1983. 12. sz.

Hoványi Gábor: Vezetési modellek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1982.

P. E. Torgersen—I. T. Weistock: A vezetés integrált felfogásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1983.

Egységes irányítás — eredményesebb végrehajtás

(Az elítéltek körletek belső életének irányításával kapcsolatos 0119/1982. sz. intézkedés végrehajtásának tapasztalatai)

1979 szeptemberében az Országos Parancsnokság vezetői értekezletén a Nevelési és az Őrszolgálati Osztály előterjesztése alapján megvizsgáltuk, hogy a fogvatartottak elhelyezési körletén, a belső élet irányításában hogyan érvényesül az az alapelv, mely szerint a büntetésvégrehajtás egész hatásrendszere, ezen belül az egyes szervezeti egységek összehangolt tevékenysége azt a célt szolgálja, hogy az elítéltek szabadulásuk után sikeresen illeszkedjenek be a társadalom életébe.

Ismeretes, hogy a nevelés nemcsak a nevelők tevékenységének, hanem az egész büntetésvégrehajtási rendszer hatásmechanizmusának eredményeképpen jön létre. Ennek a hatásrendszernek fontos eleme az elítéltek körleten belüli belső élete, a belső élet irányításában részt vevő testületi tagok tevékenysége. Minthogy a büntetésvégrehajtási intézetekben a fogvatartottak elhelyezési körletein az őrzésbiztonsági és nevelési feladatok együttesen jelentkeznek, ezért az eredményesség javítása érdekében a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága 1980—82 között több bv. intézetben folytatott kísérletet olyan szervezeti formák kialakítására, melyek optimális mértékben biztosítják a belső élet egységes irányítását, s ezzel kapcsolatban a nevelési és a biztonsági feladatok maradéktalan végrehajtását.

Az operatív vezető a biztonsági és nevelési parancsnokhelyettes

A kísérlet során szerzett tapasztalatok alapján készült a 0119/1982. számú országos parancsnoki intézkedés, amely minden olyan intézetben, ahol a fogvatartottak létszáma, összetétele, a feladatok bonyolultsága ezt indokolja, elrendelte a kísérletben kipróbált és sikeresnek minősült szervezeti változtatásokat. Eszerint a Budapesti Fegyház és Börtön, az Állampusztai Börtön, a Pálhalmi Börtön és Fogház, valamint a Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza mellett további hét intézetben — a Szegedi Fegyház és Börtönben, a Sopronkőhidai Fegyházban, a Márianosztrai Börtönben, a Váci Bv. Intézetben, a Kalocsai Fegyház és Börtönben, a Fővárosi Bv. Intézetben és a Baracscai Fogházban biztonsági és nevelési parancsnokhelyettesi státusz rendszeresítését írta elő.

A biztonsági és nevelési parancsnokhelyettes a nevelési szabályzat és az őrszolgálat közös tevékenységének integrációját, operatív irányítását tartja kézben — vezetői szinten. Fontosságát jelzi az a tendencia, hogy a biztonsági-nevelési helyettes lesz idővel minden intézetben a parancsnok általános helyettese, s mint ilyen, szolgálati elöljárója az intézet egész személyi állományának, közvetlen elöljárója az őrségparancsnoknak, a nevelési és az igazgatási szolgálatvezetőnek.

A biztonsági-nevelési helyettesek kezében összpontosul a nevelési szolgálat és az őrszolgálat irányítása, tevékenységük koordinálása, a két szolgálati ág vezetésének ellenőrzése, a biztonsági és nevelési feladatok végrehajtásának biztosítása. Szerepét csak abban az esetben töltheti be megfelelően, ha rendelkezik biztonsági, őrszolgálati, nevelési ismeretekkel, jó áttekintő szervezőképességgel, és az intézet irányító struktúrájában önálló mozgásteret kap.

Csoportvezető nevelő a körletek élén

Az intézkedés hangsúlyozza a nevelés integráló funkciójának fontosságát, s ezt olyan szervezeti intézkedésekkel támasztja alá, melyek a korábbi párhuzamos és kettős irányítással szemben növelik a nevelők hatáskörét és — ezzel együtt — felelősségét a körletek belső életének irányításában. Kimondja, hogy a felsorolt intézetekben a belső élet közvetlen irányításával a csoportvezető nevelőket kell megbízni. A napi feladatok végrehajtásában a körleten szolgálatot teljesítő nevelők, főfelügyelők, felügyelők a csoportvezető nevelők irányítása alá kell hogy tartozzanak.

Az egységes irányítás gyakorlati kivitelezését a fogvatartottak elhelyezési körletében kell megoldani. Mivel központi feladat az elítéltek nevelése, ezért egyértelmű, hogy az egységes struktúra irányításának a legrátermettebb nevelő kezébe kell kerülnie. A csoportvezető nevelő kijelölését azért tette lehetővé az Országos Parancsnoki Intézkedés, mert így a körlet szervezési feladatai egy kézbe tudnak összpontosulni, s lehetővé válik az egységes szemlélet és követelményrendszer tényleges kialakítása.

A csoportvezető nevelő kijelölése csak azokban az intézetekben indokolt, ahol a fogvatartottak elhelyezése mind területi alapon, mind a feladatokat érintően tagolt. Olyan intézetekben van tehát jelentősége a csoportvezető nevelő irányító tevékenységének, ahol távoleső, elkülönülő alegységekben vannak a fogvatartottak elhelyezve (például: Állampusztán, Pálhalmán, Tökölön), valamint a tevékenységi rendszer kellően differenciált. Más esetben a funkció formális, s mint ilyen, morálisan romboló hatású.

A kijelölt csoportvezető nevelők munkaköre bővült, felelősségük jelentősen megnövekedett. Irányító, szervező feladatuk mellett — bár kisebb elítéltszámmal — megmaradt a nevelési csoportjuk, tehát közvetlen nevelői feladatokat is ellátnak. A csoportvezető nevelővel szemben — az őrszolgálati beosztottakkal való együttműködés szempontjából — követelmény, hogy ismerje a beosztott őr feladatait, akinek egyébként előjárója, ismerje a biztonsággal összefüggő követelményeket. Az érintett területnek úgy legyen a gazdája, hogy véleménye nélkül ne hozzanak döntést semmilyen csoportját érintő ügyben. Felkészültnek kell lennie, hogy nevelési feladatai mellett el tudja látni az őrszolgálati és anyagi-gazdasági feladatait is.

Arra kell törekedniük — és ez ma még sajnos nem általános —, hogy a körlet életét valóban irányítsák. Úgy kell tehát a feladatokat elosztaniuk, a munkát megszervezniük, a beosztott nevelőket, a körleten szolgálatot teljesítő főfelügyelőket és felügyelőket irányítaniuk, hogy azok tevékenysége egyöntetűen a nevelési feladatok megvalósítása irányába hasson.

Eltérő sajátosságok, eltérő végrehajtás

A büntetésvégrehajtási intézeteknek 1983-ig meg kellett valósítaniuk az országos parancsnoki intézkedésben megfogalmazottakat, ki kellett alakítaniuk az

új szervezeti formát az új státuszok belső átcsoportosítása útján. A létrejött új beosztásokhoz — biztonsági-nevelési parancsnokhelyettes, csoportvezető nevelő — a munkaköri leírások, valamint az alkalmas személyek kiválasztása — a parancsnokság illetékes szakosztályai által készített ajánlások alapján — nem készültek el minden intézetben határidőre. Ugyanígy a Kalocsai, a Baracska, valamint a Fővárosi Bv. Intézetben a tervezettnél későbbi időpontban került sor a biztonsági és nevelési helyettesek személyének kijelölésére. A Szegedi Fegyház és Börtönben egy csoportvezető mellé három szintfelelős nevelőt neveztek ki, akiknek feladata, hatásköre szűkebb, mint általában a csoportvezető nevelőké.

Szükség volt az egyes intézetek sajátosságainak figyelembevételére, az eltérő álláspontok, elképzelések egyeztetésére. Az intézkedést megelőző kísérlet nyilvánvaló eredményei ellenére sok helyütt ellenállás, bizonytalanság volt tapasztalható, mivel a szervezeti intézkedések módosították a hagyományosan kialakult munkamegosztást, elsősorban a belső őrség és a nevelők között.

Kedvező tapasztalatok, kedvezőtlen személyi feltételek

A fogvatartottak körleten belüli életének egységes irányításával kapcsolatos intézkedés alapján megvalósított szervezeti változások többnyire kedvezőek.

A szolgálati ágak — különösen a nevelési szolgálat és őrszolgálat — között jelentősen fejlődött az információs rendszer. A tájékoztatás, a feladatok kölcsönös ismerete önmagában is a belső élet szervezetségének, a nevelőhatások érvényesülésének fejlődését eredményezte.

A kiemelt szerep, amit a fogvatartottak belső élete az utóbbi időben kapott, hozzájárult az anyagi-technikai feltételek javításához. A kialakult szemlélet jelentős szerepet játszott abban, hogy az új, illetőleg felújított körletrészekben a korábbiaknál kedvezőbbek az elhelyezési feltételek, jobban figyelembe vették a nevelési feladatok megoldásának lehetőségeit.

Az intézetekben nagyobb figyelmet fordítottak a belső őrség — a főfelügyelők és felügyelők — kiválasztására. Az elítéltekkel közvetlenül foglalkozó főfelügyelők, felügyelők személyével, tevékenységével, képzettségével szemben nagyobb igények jelentkeztek. Az őrség tagjai vannak a legszorosabb kapcsolatban az elítéltekkel, s így a korábbinál nagyobb részt kell vállalniuk a nevelési feladatok megoldásában. Ellenőrző, felügyelő funkciójuk betöltése közben mindig figyelemmel kell lenniük a nevelési célokra is.

Az ismert létszám gondok és a feladatok sokrétűsége miatt nehézségeket okoz a belső őrség tagjainak kiválasztása. Kevés ma még az olyan ór, aki képzettségben, rátermettségben minden elvárásnak megfelel. Még több fejfájást okoz azonban az a tény, hogy nem sikerül a belső őrséget stabilizálni, sok a helyettesítés, gyakoriak a személycserék. Márpedig a nevelői feladatok támogatása nem nélkülözheti, hogy az ór ismerje a munkaterületet, az elítéltállományt, az elvárható követelményszintet. Folyamatos munkát és eredményt csak attól lehet elvárni, aki egy munkaterületen teljesít szolgálatot, aki ha intézkedik, tudja, hogy döntéseinek hatása az adott területen hosszú távon érvényesül. Ez alapfeltétele annak, hogy jó kapcsolat alakuljon ki a nevelővel.

A belső őrség személyi állományának végleges kijelölése, az egyes körletrészek biztonsági és nevelési sajátosságainak ismerete alapvető követelmény ahhoz, hogy a belső őrség betölthesse az elítéltkörletek életének irányításában a rá háruló feladatokat, hogy tartalmas munkakapcsolat alakuljon ki közöttük és a nevelők között.

A körleten szolgálatot teljesítő őrrrel szemben követelményként fogalmazódott meg, hogy rendelkezzen a pedagógiai ismeretek olyan minimumával, amely alkalmasá teszi őt, hogy megértse a reális nevelési célkitűzéseket, és azokért a saját feladatkörén belül képes legyen eredményesen tevékenykedni. Ezen ismeretek oktatását a nevelési szolgálatok vezetői és beosztottai szervezték, illetőleg hajtották végre. Az ismeretanyag átadásán túl ezek a foglalkozások segítettek abban is, hogy a két szolgálati ág beosztottai között meglévő félreértések megszűnjenek, az elvek és feladatok tisztázódjanak.

A napi munka gyakorlatában történtek olyan apró, de eredményükben jelentős változások, melyek jelzik, hogy az Országos Parancsnoki Intézkedésben megfogalmazott elvek hatottak az intézetek munkájára. Ilyen volt például az intézetekben érvényben lévő, az elítéltekre vonatkozó napirendek felülvizsgálata, a büntetésvégrehajtási fokozattól, az elítéltcsoport összetételétől függő differenciált napirendek kialakítása, melyek a biztonság megtartásával adnak alkalmat az öntevékenység kibontakoztatására, s nem terhelik a szükségesnél nagyobb mértékben a személyi állományt.

Az együttműködés alapja az egységes követelménytámasztás a fogvatartottakkal szemben. Általánossá váló gyakorlat a nevelők, főfelügyelők, felügyelők szintjén a közösen végzett ellenőrzések, a napi munka során szerzett tapasztalatok megbeszélése, a fegyelmi ügyek, illetve jutalmazások együttes előkészítése, következetes, világos követelményrendszer kialakítása a fogvatartottakkal szemben.

Az érintett intézetekben a két szolgálat tagjai között általános az a fel fogás, hogy a jelenlegi szervezeti megoldás átmeneti jellegű. A feltételek megteremtése után a belső őrség minden vonatkozásban a nevelési szolgálathoz kerül majd át.

A belső élet egységes irányítása érdekében létrehozott szervezeti változások — úgy tűnik — szakmai értékükön túl a személyi állomány igényével és elvárásával is találkozottak.

A változás buktatói

A téma iránti fokozott figyelem rávilágított több olyan helytelen felfogásra és gyakorlatra, melyek megszüntetése javíthatná munkánk eredményességét. Fennáll, s jelenleg is fenyeget az a veszély, hogy a csoportvezető nevelők munkaidejének és energiájának nagyobb részét felemészti az irányításuk alatt álló körlet anyagi ellátása, a szervezési és adminisztratív feladatok elvégzése, s ez a tartalmi munka színvonalának csökkenését eredményezheti, mivel a legképzettebb, leg- rátermettebb nevelők lettek kinevezve, őket vontuk el a közvetlen pedagógiai tevékenységtől. Volt olyan tapasztalat, hogy a belső őrség tagjai közül többen az előírt, valamint a kialakult gyakorlat alapján rájuk háruló feladatok egy részét — esetenként nagy részét — nem végezték el, azt a csoportvezető nevelőre hártották.

Ahhoz, hogy ennek a veszélynek a realitását minimálisra csökkentjük, szükséges, hogy a körleten felmerülő problémákkal a vezetés magasabb szintjén is foglalkozzanak, a csoportvezető nevelő hatáskörét meghaladó kérdésekben mielőbb döntés szülessen, hogy a megoldatlan problémák halmozódása a körleten szolgálatot teljesítők lendületét, munkakedvét ne csökkentse, elégedetlenségre, közömbösségre ne vezessen.

*

Az elítéltkörletek belső életének egységes irányítására vonatkozó intézkedések tapasztalata olyan eredményeket hozott, amelyek a megyei intézetekben is

hasznosíthatók, illetve az ide vonatkozó intézkedések valamennyi büntetésvégrehajtási intézetben éreztették kedvező hatásukat. A körleteken erősödött a nevelő szerepe az elítéltek életének, körülményeinek alakításában, formálásában. A nevelő állásfoglalásai, javaslatai kevesebb ellenállásba ütköznek most már.

A fogvatartottak körletein folyó munka egységes szervezetbe foglalása feltételeinek, módszereinek kidolgozását tovább kell folytatni, a tapasztalatokat tovább kell elemezni, értékelni.

A végleges megoldást pedig a büntetésvégrehajtás szervezetfejlesztési koncepciójában kell megfogalmazni.

Módos Tamás

| A pártfogó-felügyelet problémái

(Hozzászólás Haeffler Andrásnak a *Módszertani füzetek 1983/3-as számában megjelent cikkéhez.*)

Mivel a bűnözés társadalmi jelenség, az ellene való küzdelem csak akkor lehet eredményes, ha társadalmi összefogással valósítják meg. Ezért fontos, hogy az érdekelt állami szervek és társadalmi szervezetek e tevékenységük ellátása során — ahogy ezt a vonatkozó jogszabályok is előírják — szorosan együttműködve tevékenykedjenek.

Ezen együttműködés első láncszeme a szabadságvesztés-büntetést letöltők esetében a bv. intézetek és a pártfogók kapcsolata. Igaz, a pártfogó-felügyelet szabadságvesztéssel nem járó büntetések és intézkedések mellett is elrendelhető. Ennek fontosságára utal ama jogszabályi rendelkezés is, amely szerint a pártfogók felkereshetik — a felügyelet végrehajtása előfeltételeinek biztosítása érdekében — a pártfogó-felügyelet alá helyezett elítéltet a büntetésvégrehajtási intézetben.

A büntetésvégrehajtás és a pártfogó közötti kapcsolat gyakorlati megvalósítása a jelenlegi gyakorlat szerint — mint arra a cikk is rámutat — szűk körre korlátozódik. Ennek azonban objektív okai vannak, hiszen a szabaduló nem mindig abban a megyében telepedik le, ahol a büntetését tölti. E kérdés megoldása nélkül pedig a szabadulás előtti kapcsolatfelvétel az írásbeliségre korlátozódik, s az esetek többségében illúzió.

A cikk megállapítja, hogy a pártfogók és a nevelők kapcsolata terén a vidéki intézetek könnyebb helyzetben vannak, mivel a bv. intézet és a bíróság rendszert egy épülettömbben helyezkedik el. Nem kell megszervezni a látogatást, az ügyeket nem kell levélváltással intézni, a pártfogó csak átmege a nevelőhöz, és fordítva. Ezeken a helyeken majdnem ideálisnak mondható a kapcsolat.

Miután ezek az intézetek — az elítéltek szóhasználatával élve — nem „letöltő házak”, a pártfogoltak döntő többsége nem innen kerül ki. Ezért az azonos helységben működő nevelők és hivatásos pártfogók jó kapcsolata a szabadultak nagy részénél nem segíti elő a beilleszkedést, mivel a bv. intézet helye szerint illetékes pártfogó csupán általánosságban támogatja a nevelőt a szabadulás előkészítésében, hisz az elítéltek letelepedési helyét illetően nincsenek konkrét ismeretei. Megfelelő munkahelyet, szállást, stb. a fogvatartott részére nehezen tud biztosítani.

Úgy vélem, hogy a szabadulás előkészítése terén említett probléma megoldására elvileg két lehetőség is lenne. Az egyik az, hogy a pártfogó-felügyelet alá helyezett elítéltet szabadulása előtt 3—4 héttel átszállítanák a letelepedési hely szerint illetékes bv. intézetbe. Ebben az esetben a megfelelő helyismerettel rendelkező hivatásos pártfogó már a szabadulás előtt felvehetné vele a kapcsolatot, és konkrét lépéseket tehetne az elítélt szabadulásának tényleges előkészítésére. Lehetőség nyílna így a társadalmi pártfogó megbízására is, mert ha nincsenek tisztázva a szabadulás utáni körülmények, akkor a társadalmi pártfogó megbízása csak formális.

A szabadulás előkészítésének másik megoldása az lehetne, hogy az elítélt szabadságvesztés-büntetésének letöltése előtt rövid tartamú eltávozást kapna abból a célból, hogy leendő hivatásos pártfogóját felkeresse. A hivatásos pártfogó segítségével pedig már szabadulása előtt biztosíthatná a beilleszkedéshez szükséges feltételeket. Ennek a megoldásnak elvileg nincs akadálya, hiszen a büntetés-végrehajtási szabályzatról szóló, 1979-ben életbe lépett IM-rendelet az átmeneti csoportba tartozó elítéltek számára ezt lehetővé tette. A gyakorlatban azonban ez a lehetőség nemigen realizálódik. E megoldással kapcsolatban joggal merül fel, hogy az elítéltek egy része esetleg visszaélne a bizalommal és nem szabadulásának előkészítésére használná fel a rövid tartamú eltávozást. Véleményem szerint az ilyen visszaélések kivédhetők lennének azzal, hogy fegyelmi vétségnek tekintve őket, megfosztanánk a fogvatartottat egynéhány kedvezményétől.

Az elítéltnak adott segítségnyújtással kapcsolatban a szerző megállapítja, hogy időnként átfedések voltak e tekintetben. Hivatkozik — egy általunk nem ismert — állásfoglalásra, miszerint a nevelő ne foglalkozzon az iratok beszerzésével, legyen ez az elítélt kötelessége szabadulása után. Én ezzel sem elméleti, sem gyakorlati szempontból nem értek egyet. A beilleszkedés szempontjából kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a pártfogoltak mielőbb munkába álljanak, mert megélhetésük csak így biztosítható, sőt sok esetben lakásproblémáik megoldásának is feltétele a szabadulást követő gyors munkába állás. Az okmányok hiánya esetén ez viszont nagyon elhúzódhat. Azzal egyetértek, hogy ne a nevelők szerezék be a fogvatartottak helyett a szükséges okmányokat, hanem a szabaduló elítélteket megfelelően irányítva teremtsék meg a beilleszkedés feltételeit, növelve az elítéltek képességét az önálló életvitelre. Például a korábbi munkáltatónál lévő munkakönyvet, az elveszett személyi igazolvány pótlásához szükséges okmányokat (születési, házassági anyakönyvi kivonatokat stb.) az elítélt a nevelő útmutatásával már szabadulása előtt, postán beszerezhetné.

Így a nevelő tehermentesítené önmagát, ugyanakkor a szabadulót önálló életvitelre szoktatná.

A szerző a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön gyakorlata alapján egy lényeges gyakorlati problémára tapintott rá a munkahely biztosításával kapcsolatban. A nevelők az elítélt tájékoztatása alapján tüntették fel régebben a szabaduló majdani munkahelyét. A bv. bírók ennek alapján írták elő, hogy a pártfogolt milyen munkahelyen köteles majd dolgozni. Az elítéltek olyan munkahelyeknek írnak általában a bv. intézetekből, amelyek köztudottan munkaerőhiánnyal küszködnek, mert így szinte biztos, hogy kedvező választ kapnak. Természetesen mire szabadulnak, erre a lakóhelyüktől sokszor igen távol lévő, biztosított munkahelyre nem kívánnak menni. Így aztán gondot okoznak a pártfogóknak, a hatóságoknak egyaránt. Nem helyes a szerző által javasolt megoldás, mely szerint olyan magatartási szabály írandó elő, hogy a szabadult a pártfogó által javasolt munkahelyen köteles elhelyezkedni, ezt a Legfelsőbb Bíróság (a Bírósági Határozatok 1980. évi 9. számában közzétett 329. számú jogeset szerint) törvénysértőnek minősítette. Megítélésem szerint — figyelemmel a szerző által felvetett problémára és a Legfelsőbb Bíróság határozatára — az lenne a jó megoldás, ha a bíróság a pártfogolt számára előírná, hogy „köteles munkaviszonyt létesíteni”, és munkahelyét csak a hivatásos pártfogó előzetes engedélyével változtathatja meg. E megoldással elkerülhető lenne a magatartási szabályok utólagos, nem érdemi módosítása, ugyanakkor a pártfogoltnak lehetősége nyílna arra, hogy az általa választott — érdeklődési körének, szakképzettségének megfelelő — munkahelyen létesítsen munkaviszonyt.

A munkahely biztosításával kapcsolatban megjegyzendő az is, hogy nem mindenütt várnak a szabadultakra olyan optimális feltételek, mint például a cikkben említett Csepel Autógyárban. Hisz gazdasági fejlődésünk intenzív sza-

kaszával összefüggésben mind több vállalat rendel el létszámstopot, illetve emeli a munkavállalókkal szembeni követelményeket. A munkáltatók közül mind többen zárkóznak el a „kilépett” munkakönyvi bejegyzéssel rendelkezők felvételétől, ugyanakkor a szabadulók jelentős része utolsó munkahelyéről így távozott. Továbbá az is gondot okoz, hogy az ország bizonyos területein az ipar fejlődését, a mezőgazdaság szocialista átszervezését úgy szervezték meg, hogy a munkahelyek napi ingázással megközelíthetők. Ezért aztán viszonylag kevés munkáltató tud munkásszállást biztosítani. (Például Somogy megyében csak egy női munkásszállás van mindössze). Emiatt nem osztjuk azt a véleményt, hogy a szabadulók munkába állítását biztosító együttműködési szerződések „ellen-drukkerei” által terjesztett rémhírek megcáfolása nem a nevelők feladata. Tény, hogy a nevelőknek más feladataik is vannak, de a cikkben említett pletykák cáfolása szervesen kapcsolódik az elítéltek tudatformálásához, szabadulásuk utáni életük előkészítéséhez. Ennek hangsúlyozása azért fontos, mert a beilleszkedési szándék szubjektív feltételeinek megteremtése nélkül eredményes utógondozás, pártfogó-felügyelet el sem képzelhető.

A cikkben felmerült a büntetésvégrehajtás és a rendőrség körzeti megbízottjai közötti kapcsolat. A különösen veszélyes visszaesők közül többen felismerték, hogy abban az esetben, ha pártfogó-felügyelet alá kerülnek, akkor nem kerülnek rendőrhatósági felügyelet alá. Ezért mondják a rendőri szervek, hogy a pártfogó felügyelettel fokozódik az ismételt bűnelkövetés veszélye.

Horváth András hivatásos pártfogó rámutat arra, hogy akkor is voltak visszaesők, amikor még nem létezett a pártfogó-felügyelet intézménye. A rendőri szervek megállapításának viszont az a valós magva, hogy sok veszélyes bűnöző kérte pártfogó-felügyelet alá helyezését, hogy elkerülje a rendőrhatósági felügyeletet. S tény az is, hogy a külön magatartási szabályok előírásánál nem értékelték megfelelően a szabadulók társadalomra való veszélyességét. Úgy vélem azonban, hogy nem a pártfogó-felügyelet létjogosultsága az alapvető kérdés, hanem a külön magatartási szabályok előírásának megfelelő előkészítése és egyéniesítése. Azt tartanám célszerűnek, ha a bv. intézet a pártfogó-felügyeletet előkészítő szakaszban megkeresné az elítélt lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságot, és tisztázná, hogy az elítélt korábban állt-e (és hányszor) rendőrhatósági felügyelet alatt, milyen magatartási szabályok voltak számára előírva (ezeket betartotta-e vagy sem). Ezzel egyidőben a rendőrség véleményt adna arról, hogy milyen magatartási szabályok előírása lenne célszerű a konkrét esetben, és ezt a véleményt csatolnák a bv. bíró elé terjesztendő iratokhoz. Így elérhető lenne, hogy a bv. bíró az elítéltek e kategóriájánál is megalapozott döntést hozzon.

A hatályos rendelkezések szerint a bíróság előírhatja, hogy a pártfogolt — a szabadságvesztésből, illetve szigorított őrizetből történő szabadulása idejére tartalékkolt — keresményét, úgynevezett letéti pénzt vagy annak egy részét a hivatásos pártfogó kezelje. A pártfogoltak döntő többsége ezt a rendelkezést ellenérzéssel fogadja, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy a pártfogoltak — különösen a hosszabb szabadságvesztés-büntetés letöltése után — jelentős összegeket herdálnak el szinte napok alatt. A felelőtlenül elköltött rabkeresmény nemcsak a beilleszkedést nehezíti meg, hanem — mivel a szabaduláskor átvett pénz nagy részét a szabaduló szórakozásra, italozásra költi — elősegíti újabb bűncselekmény elkövetését is. Ezért jó lenne, ha a büntetésvégrehajtási intézet és a bv. bíró minden esetben tisztázná, hogy az elítéltek mennyi letéti pénze van, és az 1000—2000 forint feletti részt minden esetben átutálná a hivatásos pártfogó kezelésébe.

A szabadulás utáni beilleszkedés elősegítésével kapcsolatban sok apróságnak van jelentősége. Így például messzemenően egyetértek Szombathy Miklóssal, hogy a bv. intézetek pénzügyi szolgálata állítson ki a szabaduló elítélt részére egy

olyan igazolást, amelyben feltünteti, hogy a büntetés végrehajtása alatt mikor, kinek a javára és miért eszközöltek letiltást a fogvatartott keresményéből. A büntetésvégrehajtás alatt a munkaviszony szünetel, így nem lehet MIL-lapot kiállítani, ugyanakkor a büntetésvégrehajtás alatt eszközölt levonásokról a szabadulás után a munkáltató nem értesül.

Végezetül — de nem utolsósorban — említést érdemel az is, hogy a pártfogoltak, a szabadulók jelentkezésükkor gyakran hivatkoznak a szabadságvesztés-büntetés idején hallottakra. Több esetben „csodatevő hatalmat” tulajdonítanak a hivatásos pártfogónak, aki pillanatokon belül lakást, jól fizető könnyű munkát tud szerezni, s minden kérést szolgálatkészen teljesít. A pártfogók, e tekintetben is, rászorulnak a bv. intézetek megfelelő előkészítő munkájára. Szükség van arra, hogy a nevelők a leendő pártfogoltakat megfelelően tájékoztassák a szabadulásuk utáni lehetőségekről, hogy azok ne tápláljanak felesleges illúziókat.

A büntetésvégrehajtás és a pártfogó-felügyelet közötti kapcsolatot természetesen nem érintettem minden oldalról, csupán néhány reflexiót vetettem fel Haeffler András cikke kapcsán.

Dr. Cseicsner Endre

| A személyi állomány védelméről

A személyi állomány tagjai a vezetőkkel való beszélgetés során gyakran sérelmeznek, hogy nem kapnak megfelelő védelmet a fogvatartottak jogtalan támadásaival szemben.

Mielőtt még részletesen tárgyalnám a jogellenes magatartások különböző formáit és a velük szemben alkalmazható védekezés lehetőségeit, szeretném felhívni a figyelmet arra a hétköznapi tényre, hogy olyan emberekkel szemben kell a büntetésvégrehajtási feladatokat nap mint nap eredményesen végrehajtani, akik a társadalmi együttélés normáival olyan súlyos mértékben szegültek szembe, hogy szabadságelvonnással járó joghátrányt alkalmaztak ellenük. Ezekről az emberektől — akik a szabad életben sem voltak képesek az alapvető normákat betartani — a börtön zárt világában még kevésbé várható el a korrekt viselkedés. Tehát, aki a büntetésvégrehajtási pályát választja élethivatásául, annak számolnia kell a munka ilyen árnyoldalaival.

A fogvatartottak oldaláról szemlélve a dolgokat, szintén találhatunk jó néhány olyan érvet, amely ugyancsak elgondolkodtató és ugyancsak indokolja a témával való foglalkozás szükségességét. Először is a bezártság érzése olyan lelki terhet ró az emberre, hogy az érzelmileg amúgy is labilis, ingatag elítéltnél könnyen vezet törvénybe ütköző magatartás elkövetéséhez. Becsmérlő szavakkal illetheti az őrt, esetleg tetteges támadást indíthat ellene. Ám az is előfordulhat, hogy a vele szemben alkalmazott jogos kényszerintézkedést véli sérelmesnek és ezért tesz feljelentést. Sajnos az is megtörtént már, hogy jogtalanul bántalmaztak egy-egy fogvatartottat, annak kihívó, agresszív magatartása miatt. Ez emberileg érthető, de el nem fogadható.

Az állomány tagjai ellen megvalósított támadás legsúlyosabb formája a *hivatalos személy elleni erőszak büntette*, amikor a fogvatartott megüti az őrt. Éves átlagban az ilyen támadások száma elég változó, 4-11 között mozog, bár hozzáteszem, a fogvatartottak létszámához és a már ismertetett körülményekhez viszonyítva nincs különösebb jelentősége. A megítélése is elég egyértelmű, hisz az esetek döntő többségében az intézetek parancsnokai rögtön megteszik a feljelentést, amelynek alapján rövid időn belül megtörténik az elítélt felelősségre vonása. Az elmúlt évek ügyeit figyelemmel kísérve megállapítható, hogy szinte minden esetben megfelelő súlyú szabadságvesztés-büntetéseket szabtak ki a bíróságok az elkövetőkkel szemben, a sértettek elégtételhez jutottak.

A személyi állomány tagjaival szembeni támadások másik gyakorta előforduló esete a *hivatalos személy megsértésének vétsége*. Az ilyen ügyekben 7—15 között volt az általunk tett feljelentések száma. Az esetek egy részében nem történt feljelentés, mert a jogellenes magatartás nem érte el azt a mértéket, ami az elkövető felelősségre vonását szerintünk indokolta volna.

A szabálysértési törvénynek 1979-ben történt módosítása után a magatartás bűncselekményi, illetőleg szabálysértési alakzatának elhatárolása terén bizonytalanságokat tapasztaltunk. Az ügyészségek több esetben nem vállalták a büntetőeljárás kezdeményezését, hanem visszaküldték az ügyeket azzal, hogy az el-

követőt az intézet parancsnoka fegyelmi úton vonja felelősségre szabálysértés miatt. Az így keletkezett bizonytalanságok megszüntetése érdekében *kezdeményeztük a Legfelsőbb Bíróságnál az elhatárolási ismérvek kimunkálását*, és annak hivatalos formában való közzétételét. E tevékenységünk eredménnyel járt, előzetes megállapodás született az elhatárolás ismérveit illetően. „A bűncselekmény, illetőleg a szabálysértés elhatárolása szempontjából tehát mindenekelőtt annak kell jelentőséget tulajdonítani, hogy a becsületsértő kijelentés megtétele alkalomával jelen voltak-e kívülállók a hivatalos személyeken, és ha igen, úgy a kívülállók közül hányan voltak közvetlen észlelői a becsület csorbítására alkalmas kijelentés elhangzásának.”

A testületen belül leggyakrabban olyan ügyek fordulnak elő, amikor a fogvatartott más fogvatartottak előtt becsmérli, szidalmazza a felügyeletet ellátó testületi tagot. Ilyen esetekben szinte teljes bizonyossággal meg lehet állapítani a bűncselekményi alakzatot, ezért az így megvalósított támadások esetén feltétlenül kezdeményezni kell a feljelentés megtételét. Itt jegyzem meg, hogy az intézet parancsnokának csak javaslattevélyi joga van, noha a gyakorlatban többször előfordult, hogy ő tette meg a feljelentést. Az 1979. évi 5. törvényerejű rendelet 20. §-a (1) bekezdésének e pontja szerint a feljelentést a minisztérium, illetve egy országos hatáskörű szerv vezetője teheti csak meg. A jogszabályi változásokból adódó kezdeti nehézségek után mindössze két esetben fordult elő, hogy az elkövetőket nem vonták felelősségre. Az elkövetők nem sokkal a feljelentés után szabadultak intézetükből, ismeretlen helyre távoztak és a felkutatásukra tett lépések nem vezettek eredményre. Emiatt felfüggesztették velük szemben a büntetőeljárást, majd 1983-ban elévülés címén meg is szüntették. Az ilyen esetek megelőzése érdekében helyes lenne, ha az intézetek parancsnokai figyelmen kívül kísérik a büntetőeljárás alakulását — sőt ha van rá mód, segítenék az elkövetők felkutatását —, és adott esetben szorgalmaznák a felelősségre vonást, megakadályozva az elévülés bekövetkezését.

A konkrét ügyek tanulmányozása során kifogásolni lehet az alábbi jelenségeket és a megfelelő fórumon indokolt lenne fellépni ellenük.

— A bírói ítéleteket elemezve megállapítható, hogy elég jelentős eltérések vannak a kiszabott büntetések tekintetében. Például a Pesti Központi Kerületi Bíróság előtt elbírált ügyekben többnyire három hónapi szabadságvesztést szabtak ki (tehát a törvényi minimumot), ezzel szemben a Kalocsai Járásbíróság által elbírált ügyekben általában nyolc hónap körüli szabadságvesztés kiszabására került sor.

— Gyakran hosszasan elhúzódik az elkövetők felelősségre vonása, 1/2—1 év alatt születik meg az ügyben a jogerős ítélet. Ez nem szolgálja kellőképpen a megfelelő visszatartó erőt. Természetesen pozitív példa is előfordul, például egy a Kalocsai Járásbíróság által elbírált ügyben 1981. október 30-án kelt a feljelentés és 1982. január 5-én már jogerős ítélet született.

— Az ügyészségekhez küldött feljelentésekben igényeljük a büntetőeljárás eredményéről szóló tájékoztatást, de ezt csak a legritkább esetben kapjuk meg, majd minden alkalommal külön kérünk kell.

Úgy érzem, a felsorolt negatív jelenségek ellenére a hivatalcs személy megsértése miatt kezdeményezett felelősségre vonások rendben lebonyolódnak, megfelelő elégtételt tudunk szerezni a testület tagjainak. Ezt még azzal lehetne fokozni, ha a fogvatartott-elkövető felelősségre vonása rövid időn belül történne meg és azt az elítéltközösség jelenlétében nyilvánosan tenné közzé az intézet parancsnoka által megbízott tiszt.

A legtöbb gondot, a legtöbb nyugtalanságot a *személyi állomány tagjai ellen irányuló feljelentések* képezik. Tartalmukat tekintve ezek a bejelentések többségükben az elítéltek ellen alkalmazott kényszerintézkedések miatti sérelmeket fejezik

ki, de elvértve előfordulnak bántalmazások és egyéb bűncselekmények miatti feljelentések is. A fogvatartottak nem egy esetben folyamodnak bántalmazás miatt feljelentéshez, akkor ha az intézetben nem érzik jól magukat (vagy azért, mert szigorú a rend és nagy a fegyelem, vagy azért, mert a bv. intézet távol van az otthonuktól és a látogatóknak sokat kell utazni a beszélőre) és szeretnék elintézni elszállíttatásukat. Számbelileg ezek az ügyek a legjelentősebbek: évente mintegy 25-30 ilyen eset fordul elő, és ez a szám évről évre nő. Egyrészt az 1979-ben megalkotott új büntetésvégrehajtási jogszabályok szélesebb körű panaszjogot engednek a fogvatartottaknak, másrészt pedig rendkívül nehéz védekezni az alaptalan feljelentések ellen.

A területi katonai ügyészségektől beszeriztem az 1983-ban előfordult összes olyan ügyet, amely büntetésvégrehajtási testületi tag ellen irányult és felelősségre vonás nélkül szűnt meg. Ezek szerint a Budapesti Katonai Ügyészség illetékességi területén 12, a Debreceni Katonai Ügyészség illetékességi területén 3, a Szegedi Katonai Ügyészség illetékességi területén 6, a Kaposvári Katonai Ügyészség illetékességi területén 1, a Győri Katonai Ügyészség illetékességi területén pedig 3, összesen tehát 25 ilyen eset volt az elmúlt évben. Az egyes területi ügyészségeken előfordult ügyek számát és a végrehajtási intézetek elhelyezkedését összevetve megállapíthatjuk, hogy az országos intézkedéseknél fordul elő a legtöbb ilyen ügy. Ezt az állítást a Budapesti Katonai Ügyészség ügyforgalma egyértelműen igazolja, hisz az illetékességi területükön van a nagy intézetek közel 60%-a. A Kaposvári Katonai Ügyészség ügyforgalma — ahova tulajdonképpen csak a megyei intézetek tartoznak — is ezt támasztja alá: mindössze egy ügyük volt tavaly. Bizonyos mértékben befolyásolja az ilyen jellegű ügyek keletkezését az elítéltek összetétele is, mert például a Győri Katonai Ügyészség területéről mind a három ügy Sopronkőhidáról származott.

Az ügyek tárgyi szerinti vizsgálatát elvégezve megállapítható, hogy a 25 esetből 18 esetben bántalmazás miatt, 5 esetben hivatali visszaélés miatt (bár ezek is minden esetben egyéni sérelmekhez kapcsolódtak), 1 esetben rágalmozás és 1 esetben sikkasztás miatt tettek feljelentést a „sértettek”. Zárójelben megjegyezném, hogy nem minden esetben a sértett tett feljelentést, öt alkalommal a hozzátartozó (többnyire szülő) lépett fel gyermeke ügyében. A bejelentések többnyire pontatlan információkon alapulnak, ezért aztán, amikor a feljelentés kiegészítésére sor kerül, az ügyet bűncselekmény hiányában elejtik.

A katonai ügyészség olyan gyakorlatot folytat, hogy feljelentés-kiegészítést rendel el annak tisztázására, hogy alapos gyanú áll-e fenn vagy sem, és ha nem, akkor nyomozásmegtagadással lezárják az ügyet. Előfordul az is, hogy a nyomozás megtagadása mellett fegyelmi vizsgálatot rendelnek el és parancsnoki hatáskörbe utalják a dolog kivizsgálását. A 25 ügyből bűncselekmény hiányában nyomozásmegtagadásával fejeződött be 10 eset, fegyelmi útra tereltek 7 ügyet, 8 esetben meg nyomozást rendeltek el.

A 10 nyomozásmegtagadással befejezett ügyből 4 jogszerű kényszerintézkedésből származott. Ezek közül 3 a fogvatartott oldaláról szemlélve az esetet igaz volt, tehát a bántalmazás megtörtént, de a jogszabály parancsa, illetve engedélye alapján, így a büntetésvégrehajtási beosztott nem volt felelősségre vonható.

Egy esetben alaptalanul jelentették fel a testületi tagot, ezért a nyomozás megtagadása után a Szegedi Katonai Ügyészség hamis vád büntette miatt büntetőeljárást kezdeményezett. Ezeknél az ügyeknél csak abban az esetben érdemes feljelentést tenni hamis vád büntette miatt a fogvatartott ellen, ha bűncselekmény hiánya miatt kerül sor az ügyben megtagadásra vagy megszüntetésre. De ebben az esetben is számolni kell a bizonyítás nehézségével, mert a vádhatóságnak dokumentálni kell, hogy a fogvatartott tudatában volt annak, miszerint a büntetésvégrehajtási testület tagját hamisan vádolta bűncselekmény-elkövetéssel. A fog-

vatartott számára szubjektíve az is sérelmes, ha az őr jogszerűen használja a gumibotot. Ezért ilyen esetben kétséges a vele szembeni büntetőeljárás eredményessége. A kényszerintézkedések okozta bizonytalanságot az is fokozza, hogy a gumibothasználat adminisztrációja szakszerűtlen, s ez lehetőséget teremt arra, hogy a fogvatartottak a jogos intézkedést kikezdjék. A további 6 esethől 3-han a szülő tett feljelentést. Ezek a bejelentések részben nem a teljes valóságot tartalmazták, részben a bejelentők nem voltak tisztában a szakszolgálatokkal, ami miatt gyermekük hátrányos helyzetbe került, ezért ezekben az ügyekben nem indult büntetőeljárás. A fegyelmi vizsgálatra átadott esetekből 6-ot bizonyíték hiányában megszüntettek, 1 pedig bűncselekmény hiányában fegyelmi eljárás megtagadásával fejeződött le. A 8 nyomozáselrendeléses ügy közül 6 bizonyíték hiányában, 2 pedig bűncselekmény hiányában megszüntetéssel fejeződött le.

A tapasztalatok összegzéseképpen megállapítható, hogy a panaszok száma egyre erőteljesebb mértékben nő. A büntetésvégrehajtási testület tevékenysége, valamint védelme érdekében egy esetben sem mellőzhető az alapos, minden részletre kiterjedő vizsgálat. A bántalmazások esetében feltétlenül ki kell hallgatni a sérelmet szenvedett fogvatartottat, panaszait jegyzőkönyvbe kell venni, sőt, amennyiben olyan bántalmazásról számol be, amelynél külsérelmi nyom keletkezése valószínűsíthető, látelleletet kell készíteni. Majd rövid időn belül állást kell foglalni a nyomozás elrendelése, a feljelentés kiegészítése vagy a nyomozás megtagadása tárgyában. Így kerülhetünk olyan helyzetbe, hogy sikerrel tehetünk feljelentést hamis vád büntetése miatt a fogvatartottal szemben.

Szükségesnek tartom a személyi állomány színvonalas felkészítését a kényszerintézkedések tárgykörében, mert a szakszerű precizitással végrehajtott kényszerintézkedés jól szolgálja a megelőzés szempontjait.

*

Összegezve a személyi állomány védelmének helyzetét elemző írásomat, megállapítom, hogy az a rendelkezésre álló jogszabályi lehetőségek kihasználásával folyamatosan biztosított. Állandóan elemezzük a megtörtént eseteket, hogy a minimálisra szorítsuk az állomány tagjai ellen indított jogtalan támadások számát, hiszen ezek negatív hatással vannak a személyi állomány hangulatára és a végzett munka színvonalára egyaránt. Számítunk az intézetek vezetőire és minden egyes munkatársunkra, mert csak közös erőfeszítéssel őrizhető meg a jelenlegi kedvező helyzet, és érhető el további pozitív eredmény.

Dr. Konecz István

Empátia és komplex terápiás program

Minden emberben megvan az a képesség, hogy a másik lelkiállapotába — érzelmeibe, gondolkodásmódjába, beállítódásaiba — beleélje magát. Voltaképpen így érthetjük meg egymást igazán, így tudjuk meg, hogy a másik mit érez, mire vágyik, mi nyugtalanítja. A pszichológusok empátiának, beleélésnek nevezik ezt a képességet, amelyre a mindennapi emberi érintkezésben alig fordítunk figyelmet.

Alfred Adler szerint: „Empatizálni annyit jelent, mint látni a másik ember szemével, hallani a másik ember fülével és érezni a másik ember szíve szerint.” Az empátia minden ember képessége, de nem mindenki és nem minden helyzetben tudja alkalmazni. Közel sincs akkora valószínűsége annak, hogy két különemű ember találkozásakor egyikben vagy másikban empátiás megértés támad, mint annak, hogy érzelmi és szexuális vonzódás ébred közöttük. Az empátia igen soktényezős folyamat következménye.

Az empátia a másik ember megismerésének sajátos módja. Míg a többi megértési mód értelmi jellegű, az empátia főleg az érzelmi viszonyok megértésén alapul. *Sigmund Freud* a megértést fontosabbnak tartja, mint a terápiás törekvést. A terapeuta fő feladatának azt tartotta, hogy tükröt tartson a beteg számára az önmegismeréshez.

Az empátia talán legfontosabb érvényesülési és alkalmazási területe a gyógyító tevékenység. Minden ilyen munkakörben olyan problémák sokasága jelentkezik, amelyet józan paraszti ésszel, egyszerű értelmi megközelítéssel nem lehet se befolyásolni, se megoldani.

Az alkoholizmus kóroktanának áttekintéséből kitűnik, hogy nehezen meghatározható, multifaktoriális (soktényezős), több vonatkozásban még tisztázatlan betegségről van szó. Ebből következik, hogy az alkoholizmus befolyásolására irányuló gyógyító törekvések nem lehetnek egysíkúak. Az intézet jellege, a szakmai elvárások, az elfogadott alapelvek maguk után vonják a többdimenziós eljárások legmegfelelőbb kiválasztását és megvalósítását egy komplex terápiás program keretében.

Első lépésként a személyiségfejlődésükben sokszorosan sérült, csődhelyzetben lévő, emberi méltóságukban megalázott emberek elfogadása, betegként való vállalása a legfontosabb. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül az egyén megismerését, hiszen ezen keresztül fogadjuk el saját betegünknek. A beutaltak olyan élettörténeti adatokkal (például: agresszív megnyilvánulások a családdal szemben, a társadalmi normák megszegése, ifjúság elleni büntett, hivatalos személy elleni erőszak, közbotrányokozás stb.) érkeznek intézetünkbe, amelyek általában ellenérzést váltanak ki a gyógyító személyzetből.

Az okok és motivációk felderítésére szolgáló anamnézis (korelőzmény), interjú, pszichodiagnosztikai tesztek feldolgozása után ez az ellenézés és távolság fokozatosan csökken. Amilyen ütemben kezdi megérteni a személyzet a beteg személyiségstruktúrájából adódó viselkedésformákat, úgy kezd kialakulni a beteg iránti empátia. A beteg szerteágazó kommunikációs rendszerben kapcsolódik betegtársaihoz és a személyzethez. Az egyre személyesebbé váló kontaktus (érintkezés) által jó terápiás környezetet lehet kialakítani. Így nem lesz szükség arra, hogy fegyelmező eszközökkel hassunk a betegekre.

Az alkoholista betegként való elfogadása egyáltalán nem jelenti az alkoholfogyasztás, illetőleg a vele járó viselkedésbeli devianciák (társadalmi normáktól való eltérések) tartós elfogadását. A kezelési idő alatt érvényt kell szereznünk absztinencia-követelésünknek.

A totális intézetek a személyiség minden megnyilvánulását kontrollálni igyekeznek, a viselkedés szabályait részletesen meghatározzák. A kapcsolatok az előírások révén bonyolódnak, ezért csak hosszú idő múlva érnek el bizonyos fokú személyességet. A betegek beutalásukat kényszerként élik át, betegségtudatuk nincs, ezért a terapeuta együttműködésre való törekvése sok esetben ellenállásba ütközik. A beteg opponáló (ellenkező) magatartása azokból a feldolgozatlan feszültségekből adódik, amelyek a szétzilált, családi és munkahelyi körülményekből származnak. Igyekezni kell a beutalathoz való kapcsolatot szimmetrikussá tenni, és törekedni kell arra, hogy a beteg egyre több felelősséget vállaljon magára és legyen egyre kezdeményezőbb.

Ha a személyzet meg akarja szervezni és el akarja fogadtatni a betegekkel az osztály olajozott működéséhez szükséges rendet, akkor jó légkört kell teremtenie, amely segíti a gyors beilleszkedést, megkönnyíti a szükséges alkalmazkodást.

Betegeink életvezetési módja korábban normaszegéshez (szabálysértés, szabadságvesztés, fegyelmi eljárás) vezetett. Számukra a konfliktushelyzet megoldása egyet jelent az alkoholizálással és az ebből eredő szankcióval (megtorló-intézkedéssel). Az alkoholista beteg ebből a helyzetből kikerül, ha felajánljuk neki empátiánkat, ha megértjük kudarcait és átértékeljük vele. Ha a beutalt megérzi empátiás odafordulásunkat, őszinte segíteni akarásunkat, akkor megnyílik és ellenállás nélkül vállalja önmagát.

A kezelőorvos által felkínált kapcsolat, az empátiás viszonyulás nem zárja ki a terapeuta normaközvetítő funkcióját. Betegvezetésünkben az elfogadás, a megértés mellett fokozatosan fel kell állítanunk különböző követelményeket. Az empátia segít abban is, hogy az intézeti normák megsértése esetén megismerjük a kiváltó okokat, rájövünk a beutalt téves helyzetelemzésére és segítsük őt abban, hogy a konfliktushelyzeteket az élet velejáróinak lássa.

Az intézeti életben mindenkinek vállalnia kell az intézet normáinak képviselését, és mindenkinek feladata, hogy a normáktól való eltérés eseteiről visszajelzést adjon. Helytelen a betegekkel kapcsolatos nézeteltéréseket szankciókkal megoldani. Jobb, ha beleélés útján megértjük a beteg motivációit és befolyásolással elejét vesszük az ellentéteknek. Fontos feladat az érzelmek szabályozása, az indulatok átalakítása olyan viselkedésformákká, amelyek a társadalmi szabályok szerint elfogadottak.

Úgy kell a beteg együttműködését megnyerni, hogy ne fokozzuk dependencia hajlamát, alárendeltségi érzését. A személyiség fejlődése, a személyiségbeli hiányosságok korrekciója, a felnőtté válás leginkább a demokratikus vezetés légkörében valósítható meg. Ennek szervezeti formáit a csoportterápiákon át a kiscsoportok formálásában, a terápiás közösség kialakításában találtuk meg. A terápiás közösség a környezet hatását két irányban fejleszti tovább. A falakon belül olyan miliőt hoz létre, amely a beteg gyógyulását segíti elő. A falakat körülvevő külső környezetet pedig megpróbálja a beteg érdekében megváltoztatni. A terá-

piás közösségen belül a betegek önkormányzatának különféle formáit hoztuk létre azért, hogy ne csak elszenvedői legyenek fegyelmetlen társaik zaklatásának, hanem felelős irányítói is annak a közösségnek, amely életük keretét adja.

Az alkoholbeteg rehabilitációjának lényege, hogy a beutalt bejövételétől elbocsátásáig megtalálja helyét a terápiás közösségben, személyisége fejlődjön, alkoholfüggősége csökkenjen, s távozása után képes legyen környezetéhez úgy alkalmazkodni, hogy konfliktusait ne ivással oldja meg. Ez akkor valósul meg, ha módosul a munkához, az alkoholhoz való viszonya, ha indulatait, érzelmeit, kapcsolatait megtanulja rendezni, illetőleg szabadidejét helyesen felhasználni. Ez a fajta beavatkozás olyan speciális szakemberekből álló munkacsoportokat igényel, amelyek megtervezik a rehabilitációs folyamatot és alkoholmentes viszonyok között meg is valósítják. A kezelőszemélyzet szakmai felkészültsége, hozzáértése, őszinte magatartása, empátiás készsége nélkül viszont nem alakul ki bizalom a beteg és kezelői között, nem jön létre az a háttér, amely kedvez a komplex terápiának.

Végül nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy nem lehetünk hatással a betegekre, nem gyógyíthatjuk meg őket, ha nem adjuk saját magunkat, egyéniségünket, személyes példamutatásunkat munkánkhoz, ha nem áramlik felénk a gyógyulásukba vetett hitünk.

Greninger Zsuzsanna — Mocsai Zoltán — Varga Mátyásné

Termelési ösztönzőrendszer Nyíregyházán

A Nyíregyházi Büntetésvégrehajtási Intézetben a Sátoraljaújhelyi Fehérneműgyár 1967-ben létesített telephelyet. Fő profilja alsóruházati cikkek (gyermek ing, férfi ing, pizsama), 1983-tól pedig párna- és paplanhuzat gyártása. A telephely konkrét textilipari tevékenységgel átlag 150-180 visszaeső elítéltet foglalkoztat. A termelési érték alakulását nagymértékben befolyásolja az a körülmény, hogy a ruházati nagykereskedelmi vállalatokkal kötött szerződés alapján bér munkát végzünk. A termékszerkezetet a kis széria, a munkaigényesség, a gyakori fazonváltás jellemzi.

A varrás nem sorolható a könnyen elsajátítható munkák közé. A betanulási idő — az értelmi és manuális képesség fejlettségétől függően — egy-két hónap. Szakképzett elítélteket évek óta nem foglalkoztatunk, előfordulási arányuk a telephely létesítésének időpontját alapul véve is csak ezrelékekben mérhető. A telephely tevékenysége ezen nehézségek ellenére is eredményes.

A Heti Híradóban többször tettünk említést azokról a termelés hatékonyságát fokozó intézkedésekről, amelyeket a Balassagyarmati Bv. Intézet nevelési szolgálatának ötlete alapján 1976-ban intézetünkben is bevezettünk, s jelenleg is sikerrel alkalmazunk.

Amikor a termelésben elért eredményeinket közreadtuk, nem titkolt vágyunk az volt, hogy a büntetésvégrehajtási intézetek nevelési szolgálatai és termelés-irányítói felfigyelnek tevékenységünkre, véleményt alkotnak intézkedéseinkről és alkotó bírálatukkal hozzájárulnak az általunk többször korszerűsített, s immár *komplex nevelési módszernek* tekinthető ösztönzőrendszer továbbfejlesztéséhez.

A produktív tevékenység eredményessége vagy eredménytelensége a polgári életben és a büntetésvégrehajtási vállalatoknál egyaránt a nyereségben, illetőleg a veszteségben jut kifejezésre. A saldó (egyenleg) alakulásában a termelés szervezése, irányítása, a piackutatás, az értékesítés és egyéb tényezők mellett jelentős szerepe van a dolgozóknak. Tekintettel arra, hogy a büntetésvégrehajtási vállalatoknál dolgozó elítéltek *nem érdekeltek* az összvállalati eredmények alakulásában nem fizethető részükre például nyereségrészesedés (az idő akkor is telik, ha a vállalat veszteséges). Így kézenfekvő, hogy a termelőegységek érdeke az elítéltek ösztönzése a termelés hatékonyságának fokozására.

Nem szükséges szociológiai tanulmányokba mélyedni annak kimondásához, hogy a csoport heterogén (különböző részekből álló) jellege nehezíti a kitűzött célok elérését. Azt viszont valamennyien tudjuk, hogy a csoport eredményessége az egyén tevékenységére vezethető vissza, éppen ezért az egyén ösztönzése révén kíséreltük meg hatékonyabbá tenni a csoport tevékenységét.

Az egyéni ösztönzés rendszerének kidolgozását az tette indokolttá, hogy a negyedéves termelési verseny — tapasztalataink szerint — nem minden vonatkozásban felelt meg a jutalmazás kritériumainak. A jutalmazás alapvető funk-

ciója, hogy *minél gyakrabban* megerősítse az elítélteket abban: jó úton járnak. S ezt hiba időhöz kötni. Jutalmazni akkor kell, amikor úgy látjuk, növelni kell az elítélt biztonságérzetét, önbizalmát annak érdekében, hogy lendülettel, eredményesebben végezze munkáját. E cél érdekében — a már említett balassagyarmati ötlet alapján — intézetünkben is bevezettük az úgynevezett tévékártyarendszert.

A kedvezmény lényege, hogy a példás magatartást tanúsító és átlagon felüli termelési eredményeket elérő elítéltek egy kártyához hasonló engedélyt kapnak, amely feljogosítja őket valamennyi beütemezett, szórakoztató jellegű esti televízióműsor megtekintésére.

Továbbképzések szünetében, tapasztalatcsere-látogatások alkalmával és a főiskolai „nevelési gyakorlat” órákon kemény szócsatákat vívtunk a kételkedőkkel. A bírálat lényege abban állt, hogy miközben magasabb termelési eredmények elérésére ösztönözzük az elítélteket, feltételekhez kötjük a művelődési lehetőségeit. Meggyőződésünk szerint e racionálisnak (ésszerűnek) tűnő ellenérv azokra a szemléletbeli problémákra vezethető vissza, amelyek a tömegkommunikációs eszközök nyújtotta *spontán* szórakozási, művelődési lehetőségeket azonosítják a neveléssel.

Amikor megszületett az első állásfoglalás, mely szerint a televíziót a korábbiaknál hatékonyabban kell felhasználni az elítéltek nevelésében, nem az volt a cél, hogy a művelődés ürügyén válogatás nélküli, olykor kommersz jellegű (közepes minőségű) programokkal kell kitölteni az elítéltek szabad idejét. A büntetés-végrehajtásnál dolgozó nevelők, népművelők, de a kriminálpedagógiában, illetőleg felnőttnevelésben kevésbé jártas szakemberek is tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy a konkrét művelődési, nevelési célzatú programok (például az Iskolatelevízió, a Delta, a Családi kör, a Hét stb.) *kötelező jellegű* megtekintése is éppoly eredménytelen lehet, mint a Derrick, a Petrocelli, vagy más krimi, ha nem követi megbeszélés, szükség esetén magyarázat. Mindez nem azt jelenti, hogy elzárkózunk a bűnügyi filmek megtekintésétől, hanem azt, hogy *előnyben részesítjük az úgynevezett irányított művelődési, szórakozási lehetőségeket.*

Az irányítottság részben a programok pedagógiai megalapozottságú szelektálását (kiválogatását), részben pedig a nézők megválasztását jelenti. Nem csökkent az irányított művelődésre vonatkozó megállapításunk értékét, ha elismerjük: kénytelenek voltunk, s vagyunk két rossz közül a kevésbé rosszat választani. Tekintettel arra, hogy egy-egy nevelési csoport átlagos létszáma 120–130 fő, nem tehetjük rendszeressé a programokat követő ankétokat, ezért változatlanul hagytuk az ösztönzőrendszer tévénézésre feljogosító engedményét.

Az ösztönzőrendszer korszerűsítése

Az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet jelentős változásokat eredményezett a büntetés-végrehajtási nevelésben. A nyitott körlet, a rövid tartamú eltávozás jutalmának bevezetése, az elítéltek öntevékenységének kiszélesítése mellett fő érdeme — megítélésünk szerint — keretjellegetében rejlik. Az ország egészét tekintve a „keret tartalommal történő megtöltése” igen bonyolultan alakult. E megállapítás bizonyítására elég, ha utalunk a Tvr. 36. szakasz (1) bekezdés c pontjának, illetve a Bv. Szabályzatról szóló 8/1979. (VI. 30.) IM-rendelet 51. szakasz (2) bekezdésének értelmezésére.

A hivatkozási hely szerint *az elítélt jogosult arra, hogy fegyházban és börtönben legalább kéthavonként, fogházban legalább havonként látogatót fogadjon.* A Bv. Szabályzat a látogatás gyakoriságának és rendjének meghatározását az intézet

parancsnokának hatáskörébe utalja, s megállapítja, hogy *a látogatás időtartama legalább egy és legfeljebb két óra.*

A gyakorlati végrehajtás rendkívül heterogén képet mutat. Vannak intézetek, ahol a Tvr. megjelenését követően elrendelték valamennyi elítéltre vonatkozóan a 2 órás, máshol az 1 óra 30 perces, megint máshol az 1 órás látogatás bevezetését. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy az intézetek általában eltérően foglaltak állást az élelemfogyasztás lehetőségével kapcsolatban is. A keretjelleg tehát már e kérdésben is egy sor variációra adott lehetőséget.

Nyilvánvaló, hogy a látogatási idő adta variáció nem öncélú, de tény, hogy gyakorlati megvalósítása a mechanikus alkalmazás jegyeit mutatja. Tekintettel arra, hogy a látogatás gyakoriságát illetően nincs egységes álláspont (vannak intézetek, ahol havonként, máshol csak kéthavonként fogadhatnak látogatót az elítéltek), az elítéltek „jobb” és „kevésbé jó” házakat emlegetnek. Több jel utal arra, hogy intézetünket az utóbbiak közé sorolják.

A nyitott körlet kifejezés nevelői zsargonban szabad körletet jelent. Ezen körletrészen az elítéltek viszonylag szabadon vehetik igénybe a kultúrkörletet, ezen belül a könyvtárat, az olvasótermet, a tévésobát, a kondicionáló termet stb. A viszonylag kifejezés használatát a napirendi korlátozások indokolják. Az elítéltek itt akkor nézhetnek televíziót, amikor adás van. Nem vonatkozik ez a megállapítás a 20 óra utáni programokra. A tvr. hatálybalépésével végrehajtott fokozatváltás (szigorított börtönből börtönfokozat) jelentősebb személyi változást nem eredményezett az elítéltek körében, ezért a már tévékártya-kedvezménytel rendelkezők száma sem változott számottevően.

A Tvr. és a Bv. Szabályzat látogató fogadására és csomagküldemény átvételére feljogosító rendelkezéseit úgy alkalmaztuk intézetünkben, hogy ezek lehetőségét legalább kéthavonként mint törvényi minimumot valamennyi dolgozó elítélt részére kötelezően biztosítottuk. A látogató fogadásának időtartamát egységesen 1 óra 30 percben határoztuk meg és engedélyeztük, hogy az elítéltek a látogatás alatt élelmet fogyaszthassanak.

Ugyanakkor a termelési ösztönzőrendszert egy új elemmel egészítettük ki: *havonként fogadhat látogatót és kaphat csomagot az az elítélt, aki példás magatartást tanúsít és átlagon felüli nyújt a termelésben.* E követelmény nem állította megoldhatatlan feladat elé az elítélteket. Bizonyíték erre az a tény, hogy a tévéprogram megtekintésére jogosultak száma is jelentős mértékben növekedett. (Egy-egy nevelési csoportban a kedvezményben részesülők aránya 55—60%-os!)

Nem kívánjuk számadatokkal terhelni az olvasót, ezért az ösztönzőrendszer eredményességét illetően csak általános megfogalmazásokra szorítkozunk. A telephely termelési eredményei is szorosan összefüggenek ösztönzőrendszerünk hatékonyságával. Bevezetése óta rendszeresen teljesítettük, több esetben túlteljesítettük éves tervünket. Az anyavállalat elégedett eredményeinkkel.

A fentiek ellenére voltak időszakok, amikor különböző okok miatt (szabvány-ellátás, alkatrészhiány stb.) kedvezőtlenül alakultak termelési eredményeink. Szerepet játszott ebben az átlagteljesítmény fogalma is. Hisz 50%-os átlagteljesítmény esetében az 51% már átlagon felüli, miként 100%-os átlagteljesítmény esetében átlagon felüli a 101%-os eredmény is! Szavunkat adtuk ugyanis, hogy az átlag fölött teljesítők az ösztönzőrendszernek megfelelően kivételes elbírálásban részesülnek. Az átlagteljesítmény kedvezőtlen alakulásában nem egy esetben az elítéltek hozzáállása is szerepet játszott, ezért az ösztönzőrendszert újabb elemmel bővítettük, amelyre a törvényerejű rendelet adott lehetőséget.

A börtönfokozatú elítéltek keresetükből, pontosabban letéti pénzükből személyes szükségleti cikkek vásárlására havonként 250—350 forintot fordíthatnak. Az alsó és a felső határ közötti összeget a munkáltatók véleménye, javaslata alapján a nevelő állapítja meg. Kidolgoztuk ezen összeg megállapításának új

rendszerét, amely alapjaiban megegyezik a szakutasítás rendelkezéseivel, de annyiban újszerű, amennyiben az elítéltek átlagkeresetéhez igazodik.

Kiszámítottuk a 85—90%-os átlagteljesítménynek megfelelő átlagkeresetet (1000 forint), és ennek alapján az alábbi kategóriákat állapítottuk meg:

Átlagkereset (forintban)	Személyes szükségleti cikkek vásárlására fordítható összeg (forintban)
1001—1200	280
1201—1300	300
1301—1400	320
1401—	350

E módszer alkalmazásának következtében előfordulhat, hogy az átlagon felüli teljesítmény és magatartás alapján a tévékártya-kedvezményel rendelkező elítélt „csak” 280 forintot fordíthat személyes szükségleti cikkek vásárlására. Hiszen amíg a havonkénti látogató fogadására és a csomagküldemény átvételére feljogosító kedvezmény alapfeltétele az átlagteljesítmény, addig a *kiétekezési összeg megállapításánál az egyéni teljesítmény dominál.*

Az egyéni ösztönzés eddig ismertetett formái joggal tűnhetnek a tvr. biztosította keretjelleg non plus ultrájának (netovábbjának), hiszen érdekeltté tettük az elítélteket a szórakoztató tévéműsorok megtekintésében, a havonkénti csomagküldeményben, a havonkénti látogató fogadásának lehetőségében és a személyes szükségleti cikkek vásárlására fordítható összegben egyaránt. Ennek ellenére az ösztönzőrendszert a közelmúltban ismét korszerűsíteniünk kellett.

Intézetünkben az előzetesen letartóztatottak teljes körű foglalkoztatását kiemelt feladatként kezeljük, s a gyakorlatban a telephelyen, azonos tevékenység (varrás) biztosításával oldjuk meg.

Az előzetesen letartóztatottak látogatási időtartamát egységesen 1 órában, gyakoriságát pedig havonként határoztuk meg. Élelemfogyasztást nem engedélyeztünk.

Az foglalkoztatásuk beindítását követő 2—3 hónap elteltével nyilvánvalóvá vált, hogy az előzetesen letartóztatottak többsége csak azért kérte munkába állítását, hogy a dolgozó elítéltekkel azonos időtartamban (1 óra 30 perc) élelemfogyasztás lehetőségével fogadhassa látogatóit. Kezdetben a munkát időtöltésnek tekintették, a termelés alakulását, a dolgozó elítéltek hangulatát negatívan befolyásolták. Az ellenintézkedés nem sokat várattott magára.

Az előzetesen letartóztatottak úgy a soros, mint a kedvezményes látogatáson részt vehettek. Nem változtattunk a látogatás gyakoriságán, de módosítottuk feltételeit. Az új szabályozás szerint *az előzetesen letartóztatottak közül csak az beszélhet a dolgozó elítéltekkel azonosan másfél órát, aki rendelkezik a havonkénti látogató fogadására és csomagküldemény átvételére feljogosító kedvezményvel.* Amennyiben nincs ilyen kedvezménye, a látogatás időtartama számára csupán egy óra.

Az ösztönzőrendszer ezen elemét 5—6 hónapja vezettük be, eredményességéhez azonban már most sem férhet kétség. Bár a termelőmunkában foglalkoztatott előzetes összlétszámhoz viszonyítva e kedvezményrel rendelkezők aránya nevelési csoportonként csak 35—40%-os, híre ment az új követelménytámasztásnak, s így a munkába állítási kérelmek megalapozottabbak lettek, *az előzetesen letartóztatott állomány fegyelme, munkateljesítménye pedig összességében jelentősen javult.*

Az értékelés problémái

A feltételek teljesítésének értékelését a végrehajtás oldaláról kívánjuk bemutatni, ezért az elméletre csupán két megállapítás erejéig utalunk.

— Az értékelés az értékhez való szubjektív viszony kifejeződése.

— A vele szemben támasztott alapvető követelmény pedig az objektivitásra, tárgyilagosságra való törekvés.

Az elfogulatlanság megvalósulásának az a biztosítéka, hogy a kvantitatív értéket (a teljesítmény százalékát) összevetjük a kiírt feltételekkel (az üzemi átlagteljesítménnyel), és tág teret biztosítunk az értékelés során a demokratizmus érvényesülésének.

Az értékelésben részt vesz az elítélt szalagvezető (brigádvezető), a közvetlen munkáltató (művezető); a műszakparancsnok; az üzemvezető; a nevelő és a nevelési szolgálatvezető. A felsorolásból is kitűnik, hogy a kedvezmény az elítélt szalagvezetőtől indul, a döntést pedig a nevelési szolgálat vezetője mondja ki.

Az elítélt szalagvezető kimutatást készít az általa irányított termelőegységben foglalkoztatott valamennyi fogvatartottról. Majd az egyéni munkalapok alapján javasolja vagy nem javasolja a kedvezmény megítélését. Az elítélt a teljesítményszázalékon túl értékelheti társa közösségi tevékenységét, segítőkészségét is. A közvetlen munkáltató — a fenti szempontokon túl — értékeli az elítélt munkához való hozzáállását, munkahelyi magatartását, és ennek függvényében tesz vagy nem tesz javaslatot.

A műszakparancsnok elsősorban ellenőrző tevékenységet fejt ki, megerősíti vagy megcáfolja az elítélt szalagvezető és a művezető javaslatát. Az üzemvezető hagyja jóvá az üzemből leadott javaslatot a rendelkezésére álló hóvégi elszámolás és egyéb okmányok alapján. A nevelők az elítélt fegyelmi helyzete alapján végrehajtják a szükséges korrekciókat és a nevelési szolgálat vezetőjéhez továbbítják előterjesztésüket.

A nevelési szolgálat vezetője hagyja jóvá a nevelő által készített indítványt, amely alapján az elítéltek az esti szórakoztató tévéprogramok megtekintésére, valamint havonkénti látogató fogadására és csomagküldemény átvételére feljogosító tévékártya-kedvezményben részesülnek. Az érvényben lévő névsort — az értékelésre jogosultak — havonként felülbírálják. Ennek során mód van pótlólagos odaítélésre, illetőleg kedvezmény-visszavonásra is.

Amennyiben az elítélt többszöri figyelmeztetés ellenére fegyelmezetlen magatartást tanúsít a körleten, a felügyelő a tévékártyát meghatározott időtartamra (2 héttől 1 hónapig) önállóan bevonhatja. (Ilyen esetekben csak az esti szórakoztató tévéprogramokra vonatkozó jogosultságát veszti el az elítélt.) Ha az elítélt ellen fegyelmi eljárás indul, annak befejezéséig tévékártya-kedvezménye, illetőleg az ehhez kapcsolódó havonkénti látogatás és csomagküldemény lehetősége ideiglenesen szünetel, feddésnél súlyosabb fenyítés esetén pedig meg is szűnik.

Ladik József

| Filmterápia Tökölön

A pszichológiai foglalkozásnak a személyiség állapotától és fejlettségétől függően sokféle célkitűzése lehet. Ilyen például az alkalmazkodóképesség, a lelki teherbíró képesség növelése, az önismereti igény felkeltése vagy a már meglévő önismeret fokozása, átsegítés az érzelmi-indulati élet krízisein stb. Mindezeket a feladatokat a pszichológus tág körben, sokféle módszerrel realizálhatja. Az eljárásokat két fő kategóriába, az egyéni és a csoportos terápia kategóriájába sorolhatjuk.

Az egyéni beavatkozás lehet krízisintervenciós jellegű, lehet viselkedésközpontú, de alkalmazhatók a különböző relaxációs (feszültségcsökkentő) módszerek is. A csoportos terápiák nagyobb produkciós területűek és több formájuk van. A pszichológiában hagyományosnak számító kis és nagycsoporton, valamint a kreatív terápián kívül a Szegedi Fegyház és Börtönben, a Fiatalokorúak Börtöne és Fogházában kísérleti jelleggel filmterápiás foglalkozások indultak. Az Országos Parancsnokság nevelési osztályának vezetésével, a MOKÉP és a Filmarchívum együttműködésével folytatott kísérlet célja az volt, hogy megvizsgálja a filmterápia alkalmazhatóságát a büntetésvégrehajtás során.

A kísérlettel kapcsolatos feltevések a következők voltak:

— A válogatott filmek klubszerű keretben történő bemutatása és megbeszélése közművelődési és kulturális szempontból is hasznos.

— A börtönviszonyok között a hagyományos, verbális interakcióra épülő csoportterápiák folyamán érzelmileg nehezen közelíthetők meg a résztvevők. A kép segítségével az empátiás folyamatok könnyebben beindulnak, az asszociációk révén pedig hozzáférhetőbbé válnak a nézők. A kísérlet az alábbi körülmények között folyt le. A részt vevő személyek kiválasztása nem diagnosztikai alapokon történt. A csoportösszetétel heterogén volt. Elsősorban a gyógyító-nevelő csoportba tartozó — neurotikus, pszichopata, alkoholista, értelmi fogyatékos és személyiségzavaros — elítéltekből, valamint átlagos úgynevezett normál fiatalok elítéltekből tevődött össze a 20 fős csoport. A vetítéseket hetente egyszer, ugyanazon a napon, munka után tartottuk. A csoportgyűléseket közvetlenül a film után két kollégámmal, egy pszichológussal és egy pedagógussal felváltva vezettük. Az öt filmből álló sorozat tapasztalatai nehezen foglalhatók rendszerbe a csoport heterogenitása és a viszonylag kevés számú beszélgetés miatt.

A társalgást egyénienkénti értékeléssel, osztályozással kezdtük. Kinek mennyire és miért tetszett a film? — tettük fel a bemelegítő kérdést, holott erre legtöbbször nem is lett volna szükség, olyan spontánul és erőteljesen nyilvánítottak véleményt a csoporttagok. Először általánosságban, majd szereplőkre, jelenetekre lebontva közölték kritikai észrevételeiket a fiatalok. Pozitív hozzáállás esetén könnyebben elszakadtak a film történéseitől és beszéltek személy szerinti önmagukról. Ézzel párhuzamosan felfigyelhettünk egy fontos jelenségre: a bizalmatlanságra. Az egymást követő alkalmak során a filmmel kapcsolatos — általában a főhősnő megbízhatóságát megkérdőjelező — beszélgetéstöredékeken keresztül terítékre került a fiatalok egymás közötti megbízhatatlanságain és

árulásain át a büntetésvégrehajtási dolgozók viszonyulása is. Az asszociációk révén a különböző jellegzetes témák sokkal hamarabb felszínre jöttek, mint a verbális szabad-interakciós csoportokban. Az egyik feltevés tehát beigazolódott. A részt vevő személyek érzelmileg könnyebben alkalmazkodtak a helyzethez, ezért a csoportvezetés módszere direkt volt, nem szabadjára engedő, lazán irányító. A felmerült témák, érzelmek közül a lényegesebbeket kiemeltük, tudatosítottuk.

Élénk beszélgetések, viták zajlottak. Nem fordult elő szorongást keltő hallgatás, minden vitás kérdéshez hozzászóltak a résztvevők. Megindult egy folyamat, amely csirájában már mutatta a csoportgyűlések hangulatának megváltozását, amely alapvetően a feszültség csökkenésében mutatkozott meg. Megfigyelhettük az egymás iránti türelmesebb és toleránsabb viselkedés kibontakozását. Fontosnak tartjuk a csoport vezetésével kapcsolatban annak hangsúlyozását, hogy börtönkörülmények között, ellentétben a hagyományos felfogással, a felmerülő feszültségeket minden csoportülés végén fel kell oldani. Ezek a fiatalok együtt élnek, ismerik egymást, és a csoportfolyamat ellenőrzés nélkül, spontán módon rossz irányban folytatódhat a fennmaradó feszültség hatására. A tapasztalatok kollégáimmal történő megbeszélése után célszerűnek tűnik a továbbiakra vonatkozóan a jelenlegi szisztémát úgy megváltoztatni — a hatás jobb kibontakoztatása és tartósabbá tétele érdekében —, hogy kéthetenkénti vetítéssel körülbelül 8—10 filmből álló sorozatot indítsunk. A közbeeső időben így lehetne önismereti jellegű csoportüléseket tartani.

A leendő csoportok vezetésével kapcsolatban úgy véljük, elegendő lesz a 15 fős csoport vezetésére egyetlen ember. Miután 40—50 fő megnézi a filmet, három csoportra osztva megbeszelnénk, és később a megbeszélés tapasztalatait összehasonlítanánk. Ez a forma lehetővé tenné azt is, hogy különböző speciális szempontok alapján gyűjtsük csoportba a részt vevő fiatalokat. Lehetne például egy pszichopata, egy szorongásos neurotikus és egy normál csoport. Az eddigi, még igencsak kezdeti eredmények azt mutatják, hogy a fiatalok elítéltek terápiás megközelítéséhez jól alkalmazható eszköz a film.

Klettner Anikó

| Sopronkőhidai kísérlet

A büntetésvégrehajtás egyik gondja már hosszú idő óta a nevelői létszámhiány, miközben a fogvatartottak létszáma nő, kora fiatalodik, a nevelési problémák meg egyre bonyolultabbakká válnak. Mindez fokozott terheket jelent a Sopronkőhidai Fegyházban is. Az egy nevelőre jutó elítéltek száma oly nagy, hogy a pedagógiai munka minőségének színvonalát objektíve gátolja.

Az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet 19. §-a büntetésvégrehajtási tevékenység középpontjába egyértelműen a reszocializációt, a szabadulás utáni újabb bűncselekménytől való tartózkodást állítja. A jogszabályi előírás találkozik a társadalom érdekével, szabadulása után az elkövetőt törvénytisztelő állampolgárként akarják visztartani. A kitűzött célt csak egyénre szabott nevelési módszerrel lehet elérni. Ehhez pedig megfelelő személyi és anyagi feltételre van szükség. Ha ezek közül bármelyik hiányzik, nem jöhet létre eredményes reszocializáció, az elítélt nem lesz képes a szabadságvesztés letöltése után eredményesen beilleszkedni.

A problémát személy szerint abban látom, hogy a jogszabályok a fokozatbesorolásnál alig vesznek tudomást a nevelés szempontjairól. Ennek következtében a reszocializációs lehetőség ott hiányzik legjobban, ahol arra a legnagyobb szükség lenne — a fegyházban. Hogy miért itt vannak a legrászorultabbak? Itt zömmel visszaeső elítéltek vannak, szétzilált családi, baráti kapcsolatokkal. Önállóságuk, felelősségtudatuk alacsony szinten áll, a problémás helyzetek megoldásában teljesen tehetetlenek. Ha ezekhez a tényezőkhöz még hozzáteszük a fegyház kötött szabályait, a mozgás korlátozottságát, a döntési lehetőségek szűk körét, az irányított, szigorúan meghatározott napirendet, akkor láthatjuk, hogy a fegyházfokozat erőteljesen gátolja a reszocializációs folyamat megindulását.

Ezeknek az ártalmaknak a kiküszöbölésére hoztunk létre egy éve, a Sopronkőhidai Fegyházban egy kísérleti csoportot. A kísérlettel azt az elméleti tételt szerettük volna bizonyítani, hogy egy viszonylag stabil nevelési csoport a fegyházban is működhet a rehabilitáció elvének alapján. Kiválasztottunk körülbelül 40 elítéltet. A gyakorlatban a csoport létszáma ingadozott, a fluktuációt a munkáltatás miatt nem tudtuk kiküszöbölni. Egy év alatt 92 ember fordult meg a csoportban. Nagyon heterogén volt a csoport összetétele mind a bűncselekmény, mind az életkor, mind az iskolázottság, mind az ítéleti idő vonatkozásában.

A kísérlet lefolyása

Elsőként a nevelői csoport tagjainak alaposabb megismerését tűztük ki célul, ezért úgynevezett munkaidőfényképezést végeztünk. Ennek során pernyi pontossággal megvizsgáltuk, hogy a nevelők mivel töltik a munkaidejüket. Az információk beszerzése, a felügyelet tagjaival való beszélgetés, a munkairányítókkal történő kapcsolattartás összesen két hónapot vett igénybe. A megismerési időszakot követően kiválasztottuk a közösségvezetőket. Ebben a csoportban 2—3 hónapra 2—4 embert közösségvezetői feladatokkal bízunk meg. Tevékenység-

günkbe a szellemi totó összeállítása, a kiscsoportos foglalkozásra történő felkészítés, a rendezvények megszervezése, lebonyolítása egyaránt belefért.

Nagy hangsúlyt helyeztünk a többi szolgálati ággal való tartalmas kapcsolatot kialakítására. Havi hét-nyolc órát terveztünk erre a célra. De gyakorlatban ez a tevékenység (a munkáltatókkal történő egyeztetés, az elítéltek kisebb-nagyobb ügyeinek intézése) a nevelőnek havi 15—20 óráját vette igénybe. A kísérlet során a munkáltató és a felügyelet naponta tájékoztatta a nevelőt a csoporttal kapcsolatos eredményekről. A munkáltatás és a felügyelet képviselői részt vettek a fegyelmi kihallgatásokon, a rendezvényeken. A jó kooperáció révén egyértelművé vált a nevelő körleten belüli irányító szerepe, mert az elítéltekre vonatkozó összes információ hozzá futott be.

A sok egyéni foglalkozás az elítélteket őszintébb megnyilvánulásokra készítette. Ez a gyakorlatban hasznos eredményekkel járt. Annak ellenére, hogy a Sopronkőhidai Fegyház szokott a fegyelmi statisztika élén járni, a kísérlet egy éve alatt a körleten mindössze három súlyosabb fegyelemsértés történt. Ez kétségtelenül pozitívum.

Az elítéltek egymást segítő tevékenysége

Fegyházban ritkán segítik egymást az elítéltek. Elszigetelődésük, a többszöri szabadságvesztés letöltése során kialakult konform viselkedésük miatt közösségi érzés alig van bennük. Ám a kísérleti csoportba tartozó elítéltek egy bizonyos idő elteltével támogatták egymást. Ez köszönhető volt annak is, hogy jutalmazási és fegyelmezési rendszerünk egységessé, szemléletünk stabillá vált. Ugyanúgy értékelte az egyes szituációkat a munkáltató, a felügyelő, mint a nevelő. Az egységes és stabil követelménytámasztás megkönnyítette bizonyos közösségi vonások kialakulását.

Az egyéni nevelői foglalkozásokat napi 1,5—2 órára terveztük, ez azonban az egyéves időszak alatt meghaladta esetenként a 4—6 órát is. Ha ehhez még hozzávesszük a csoportos foglalkozások időtartamát, akkor már túl is léptük a nevelő törvényes munkaidejét.

Az egyéni foglalkozások az elítéltek megismerését, egyéni gondjainak megbeszélését vették célba. Idetartozónak érzem a látogatási idő alatt lebonyolított családterápiás foglalkozásokat is. A csoportos foglalkozások különböző összeállításokból, kulturális programok lebonyolításából álltak. A kiscsoportos foglalkozásokon teret engedtünk az elítéltek spontán megnyilvánulásainak, minek köszönhetően javultak egymással való kapcsolataik.

A büntetés-végrehajtási tevékenység egyik sajátossága, hogy eredményeinek nincs egyértelmű mutatószáma. A fogvatartottról szabadulása után nincs megfelelő visszajelzés. A vizsgált időszakban a csoportból szabadult elítéltek közül három követett el újabb bűncselekményt, ami jó eredménynek tekinthető ennél a fokozatnál. Természetesen messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le ebből a tényből.

Befejezésül néhány szóval szeretnék utalni azokra a gondokra, amelyek nehezítik a munkánkat. Noha ez a kísérleti csoport bebizonyította, hogy a differenciálásnak a fegyházban is helye van, a kategórián belül nem nagyon lehet élni vele. A nevelési koncepció szerint évenként és országosan 5—10 fővel növekszik a nevelők létszáma. Egyetértek azzal, hogy a létszámfejlesztés döntő részét a kiemelt kategóriák (átmeneti csoport, szigorított őrizet, fiatalkorúak) kapják, de az elmondottak alapján indokoltnak tartom, hogy a fegyház kategóriánál is mód legyen a nevelői létszám bővítésére, a nevelőmunka hatékonyságának növelése érdekében.

Frank Tibor

| Nemzetközi szimpozion Visegrádon

A *Marc Ancel* nevével fémjelezhető Társadalomvédelem Nemzetközi Társasága kezdeményezésére az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bűnügyi Tudományok Intézete a Magyar Jogász Szövetség Tudományos Bizottsága közreműködésével és az Igazságügyi Minisztérium támogatásával 1984. május 15-e és 17-e között nemzetközi tudományos konferenciát rendezett Visegrádon.

A tanácskozás közel nyolcvan résztvevője — akiknek mintegy harmada külföldi volt, ezen belül a nemzetközi társaság tizenöt tagú delegációja — azért találkozott, hogy megismerje és megismertesse a társadalom védelme és a bűnözés megelőzése érdekében hazájában és másutt tett vagy tervezett intézkedéseket és ezek tudományos értékelését.

A téma időszerűsége nem vitatható; a megelőzés gondolata napjainkban mind a szocialista, mind a kapitalista országokban a szakmai közgondolkodás középpontjában áll. Tehát van mit és mivel összehasonlítani, a kölcsönös megértés tudományos értékén túl, azon gyakorlati haszon reményével, hogy el lehet kerülni a már bejárt zsákutcákat, tovább lehet elemezni a másutt már megvilágosodó részeket, vagyis mindenki tovább tudja tökéletesíteni saját elképzelését.

Az sem véletlen, hogy a nemzetközi társaság Magyarországot kérte fel ennek a rendezvénynek a megtartására; hazánkban több éve komoly tudományos kutatás és vita folyik a bűnözés elleni harc hatékonyabbá tétele érdekében a teendőkről. Az Igazságügyi Minisztérium 1980-ban kiemelt kutatási főirányt indított „a bűnözés megelőzése” címen. A többirányú kutatás irányításával az ELTE Bűnügyi Tudományok Intézetét bízták meg, ezen belül a Kriminológiai Tanszék kapta azt a feladatot, hogy a bűnözés megelőzésének társadalmi és jogi eszközeit vizsgálva tanulmányokat készítsen a bűnmegelőzésről az 1985-ig megalkotandó jogszabályhoz. A munka során huszonnégy résztanulmány készült el, amelyeket a minisztérium publikált is. A kutatás összefoglaló anyagát megtárgyalta az MTA Kriminológiai Társasága és a Jogász Szövetség Tudományos Bizottsága is. A Belügyminisztérium ugyancsak elkészítette és kollégiumi ülésén megvitatta saját bűnmegelőzési koncepcióját. Ezek mellett elkészült a Társadalmi Beilleszkedési Zavarok című országos kutatási főirány bűnmegelőzéssel is foglalkozó értékelő jelentése, valamint az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet előterjesztése a bűnözés megelőzéséről, amelyet már az MSZMP Koordinációs Bizottsága is megvitattott.

Enyhe túlzással azt is lehetne mondani, hogy a hazai bűnügyi tudományos közelet az elmúlt időszakban a bűnmegelőzés problémájától volt hangos, ki így, ki úgy, de mindenki, aki akarta, hallathatta hangját, vitatkozhatott és állást foglaltatott.

Ilyen szakmai előzmények után nyílt meg a konferencia Visegrádon. *Dr. Király Tibor*, az ELTE Bűnügyi Tudományok Intézetének igazgatója bevezetőjében ismertette — a későbbiek viszonyítási pontját megadva — a magyarországi

bűnözés helyzetét, a jelenlegi megelőzési rendszer szintjeit, működését és a ma használatos módszereket.

Lukeri Antilla asszony, finn kriminológus, a nemzetközi társaság delegációjának vezetője, a jelenlegi nemzetközi helyzetben létrejött tudományos találkozó hasznosságát hangsúlyozva kifejtette, hogy „a jogrendszerek különbözősége ellenére azonosak a törekvések a bűnözés leküzdésére, amelyben fontos szerepet kell tulajdonítani az emberi méltóság megőrzésének, a humanizmusnak”.

Dr. Petrik Ferenc igazságügyi miniszterhelyettes pedig arról beszélt, hogy „minden olyan törekvés közel áll hozzánk, amely az egyetemes emberi értékeket védelmébe veszi. Messze vagyunk még attól, hogy a jogsértések megelőzését minden ember a saját ügyének tekintse, ezért ma még jelentős szerepe van az államnak.”

A bevezető előadást — amelynek szövegét a résztvevők előzetesen megkapták — *dr. Vigh József* egyetemi tanár, az ELTE Kriminológiai Tanszékének vezetője tartotta. Kiindulási tételül az a felismerés szolgált, hogy a társadalom egyre fokozottabb védelemre szorul a bűnözéssel szemben. Több országban évről évre nő a kriminalitás, növekszik az erőszakos bűncselekmények száma. A gyermekek és fiatalok egyre nagyobb hányada sérti meg a büntetőjogi normákat. A társadalmi változásokkal a bűnözés új formái (robbantások, túszedések, kábítószerek és fegyverek illegális kereskedelme, környezetszennyezés, az emberi jogok súlyos megsértése) jönnek létre — elsősorban a nyugati országokban.

„Mindez — hangsúlyozta az előadó — kihívást jelent az emberiség, a kormányok és a bűnügyi szakemberek számára, s arra inspirál bennünket, hogy fokozottabban védjük társadalmunkat az egyre veszélyesebb bűnözéssel szemben, hogy óvjuk az embereket a bűncselekmények elkövetésétől és előzzük meg, hogy az elkövetők a társadalom megrögzött ellenségeivé váljanak. Vagyis hatékonyabb

A nemzetközi tanácskozást dr. Király Tibor nyitotta meg

Dr. Vigh József professzor tartott vitaindítót

mércéje a társadalom minőségének, a kormányzati szervek tevékenységének. A társadalom fokozott védelme a bűnözéssel szemben, a bűnözés elleni harc hatékonyságának a növelését igényli, vagyis megfelelő eszközök kidolgozását és azok következetes alkalmazását. Ebből a szempontból a bűnözés megelőzésének három területét célszerű megkülönböztetni, úgymint:

— a büntetőjogi eszközök területét,

vezérlő elveket kell keresni a bűnözés elleni harc számára, a bűnözés csökkentése, megelőzése érdekében, olyanokat, amelyek jobban megfelelnek a társadalmi elvárásoknak.”

A fejlődés jelenlegi szintjén nem várható el a kormányoktól, az országok vezetőitől, hogy megszüntessék a bűnözést, de az reális követelmény, hogy a mai magas színtről egy alacsonyabbra csökkentsék, hogy túrésí határok közé szorítsák. Ahhoz, hogy egy társadalom emberséges legyen, hogy benne az élet minősége javuljon, hogy az emberi kapcsolatok és döntések demokratikusak legyenek, létbiztonságra és jó közbiztonságra van szükség, amibe a bűnözés alacsony száma is beletartozik. A bűnözés struktúrája és dinamikája hosszú távon

A konferencián részt vevők egy csoportja

— a bűnözés megelőzését célzó, arra közvetlenül irányuló társadalmi, technikai és szervezési intézkedéseket,

— a bűnözés megelőzését is szolgáló, de nem közvetlenül arra irányuló, hanem egyéb társadalmi szférák javítását, fejlesztését (mint például a jövedelmek igazságosabb elosztását) célzó intézkedéseket, amelyek áttételesen ugyan, de a bűnözés csökkentését, megelőzését is maguk után vonják.

A szerző hangsúlyozta azt is, hogy „az eredményes bűnmegelőzéshez valamennyi rendelkezésre álló eszköz együttes alkalmazására van szükség, de domináns (túlsúlyban lévő) szerepet a közvetlen és a közvetett társadalmi eszközöknek tulajdonítunk”.

Ezt követően Vigh József összefoglalta azokat a vezérlő elveket, amelyek figyelembevételével egy hatékony bűnmegelőzési rendszer építhető ki.

1. A bűnözés elleni harcban előtérbe kell állítani a megelőző intézkedéseket. Ezeknek pedig mindenekelőtt az okkutatás, a társadalmi viszonyok szférájának feltérképezése a feladata.

2. A bűnözéssel összefüggő társadalmi viszonyok között kiemelkedő helyet foglalnak el a társadalmi igazságtalanságok. A bűnözés lényeges csökkentése csak ezen igazságtalanságok csökkentésével érhető el.

3. A bűnügyi tudományok kutatási eredményeit be kell építeni a kriminálpolitikába.

4. Fokozni kell a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságát, a társadalom tagjait fokozott mértékben be kell vonni a bűnözés elleni harcba.

5. A dekriminalizációval párhuzamosan növelni kell az alacsonyabb szintű felelősségre vonási formák (szabálysértési, fegyelmi stb.) hatékonyságát, mely nem a felelősségre vonás szigorával, hanem annak elkerülhetetlenségével fokozható.

6. A bűnözés elleni harc nem lehet csak az állami bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek ügye, azt a szülők, a pedagógusok, az orvosok, a közigazdászok, azaz az egész társadalom ügyévé kell tenni.

7. A bűnmegelőzés igényeit tudatosítani kell a társadalompolitika vezetőivel, s ösztönözni kell őket azok figyelembevételére. Az állami és társadalmi szervek hatékony intézményrendszerét kell kialakítani a bűnözés és az egyéb deviáns magatartások megelőzése céljából.

A vitaindító előadáshoz nyolc korreferátum (kiegészítő előadás) és negyvenkét hozzászólás érkezett, amelyek közül huszonegy szóban is elhangzott. A terjedelmi korlátok miatt nincs lehetőségem valamennyi megszólaló felidézésére, a vita során kibontakozott két álláspont bemutatása kapcsán érintem csupán nézeteiket.

Az egyik álláspont képviselői szerint a társadalom védelmére, a bűnözés megelőzésére eddig igénybe vett büntető igazságszolgáltatási rendszer a legkevésbé hatékony megoldás, helyette más, elsődlegesen társadalmi módszerekkel dolgozó szervezeteket kellene létrehozni.

Ez a felfogás először *L. Hulsman*, a rotterdami egyetem professzorának hozzászólásában fogalmazódott meg: „A bűncselekmény csak egy szó, a bűnelkövető adott esetben akár hős is lehet. A problémahelyzeteket kell megoldani, de ebben nem tud egy központi jogalkotás segíteni.”

A. Nelson, az uppsalai egyetem professzora még ennél is továbbment korreferátumában. „Szükség van-e büntetőjogra?” — jelzi a problémát már a címben is. Aztán röviden áttekinti a büntetőjog történetét, majd ismerteti a büntetőrendszerek három — rendkívül sajátos megfogalmazású — modelljét. A kékmodell az állam érdekeit helyezi előtérbe, a vörös jogszabályi változásokat sürget, a zöldmodell pedig nagyobb részvételt kíván biztosítani működésében az állampolgároknak. Ez utóbbiban szerepel az is, hogy kisebb közösségek békítő

társadalmi szervezetek útján intézzék el a konfliktusaikat. A problémahelyzetek megoldására Hulsman szerint leginkább a zöld-modell alkalmas.

Az igen élénk, időnként kifejezetten sziporkázó szócsatában végül is kisebb-ségen maradt a büntető igazságszolgáltatást elvetni szándékozó felfogás. Előbb *E. Dolcini*, a milánói egyetem professzora mutatta ki, hogy igenis szükség van büntető jogszabályokra, majd Király Tibor kérdőjelezte meg a holland professor elképzelését.

Dr. Szabó András, az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének főosztály-vezetője rámutatott arra, hogy Hulsman professzor modelljében valójában a „bűnüldözés prevenciójáról” van szó. Ám a megelőzés nem azt jelenti, hogy beavatkozunk az egyén életébe. Fenn kell tartani a büntetési rendszert, kiegészítve a megelőzést szolgáló intézkedésekkel.

Nagy Tibor bv. vezérőrnagy, a büntetésvégrehajtás országos parancsnoka a magyar büntetésvégrehajtás elméletét és gyakorlatát ismertette „A szabadságvesztés-büntetés és a nevelési koncepció” címmel.

R. Screvens, a belga Legfelsőbb Bíróság elnöke a büntetőjog fenntartásának fontosságát emelte ki. „Sok államban mintha infláció mutatkozna a jogalkotás területén, de ha a jogsértések rejtve maradnak, az emberek könnyen hozzászoknak ahhoz, hogy büntetlenül szeghetik meg a jogszabályokat.”

Dr. Gödöny József, az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet igazgatója kifejtette, hogy a bűnözést a társadalmi, gazdasági viszonyok rendkívül összetett volta határozza meg, ezért a bűnmegelőzést illetően fel kell lépni minden leegyszerűsítő törekvéssel szemben. A prevenció fejlesztése egységes koncepciót, központi koordináló szervet és bűnmegelőzési jogszabályt igényel.

Dr. Katona Géza nyugalmazott rendőr ezredes, címzetes egyetemi tanár arról számolt be, hogy több ország megelőzési tapasztalatainak tanulmányozása után kísérletképpen hazánkban is működnek már helyi bűnmegelőzési bizottságok.

J. Nezkusil, a cseh Kriminológiai Intézet igazgatója korreferátumában kiemelte a Csehszlovákiában széles körű jogosítványokkal működő nemzeti bizottságok szerepét a bűnözés megelőzésében. Egyetértett egy központi koordináló szerv létrehozásával és egy megelőzési jogszabály életbe léptetésével.

T. Peters, a leuveni egyetem professzora a tömegkommunikációs eszközök bűnmegelőző és bünfelderítést támogató szerepéről beszélt.

Szabóné Nagy Teréz, egyetemi tanár előadásában a büntetőeljárás rendszerében rejlő — ma még nem eléggé kiaknázott — bűnmegelőzést segítő tényezőkre irányította a figyelmet.

Vígh József a felszólalásokra adott zárszavában nem kívánta lezárni a vitát, inkább a konferencián elhangzott elképzelések, javaslatok és kritikák nyomán kialakuló irányok körvonalazására törekedett.

A magam részéről a tanácskozás egyszerű résztvevőjeként nem próbálom a vitautatást összegezni, ha a beszámolót író kötelezően hűvös tárgyilagossága mögül mégis előlépek, ezt csak azért teszem, hogy egy olyan kérdésről szóljak, amely kimondatlanul bár, de ott bújkált a megelőzési koncepció vitájában. Ez a kérdés: nem irreális elképzelés-e a feszült nemzetközi helyzet és a jelenlegi nehéz gazdasági viszonyok közepette a bűnmegelőzés igényeinek érvényesítése a társadalompolitikában? Úgy érzem, nem az, még akkor sem, ha a távlatok nagyon homályosak. De a gondolkodó ember, a bűnügyi tudományok művelője számára a bűnözés és az ettől elválaszthatatlan társadalmi igazságtalanságok elleni harc akkor is kötelező, ha megvalósításának ma még kicsik az esélyei. Meg kell mutatni a kivezető utat és ki kell harcolni, hogy a társadalompolitika irányítói megtegyék a szükséges intézkedéseket.

Dr. Kabódi Csaba

Beszámoló a Kriminológiai Társaság szegedi tanácskozásáról

Az MTA Kriminológiai Társasága 1984. június 14-én Szegeden, a Csongrád megyei Bíróság dísztermében konferenciát tartott, melynek témája: *A büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztésének koncepciója* volt.

A tanácskozáson az Igazságügyi Minisztérium, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, a Belügyminisztérium, a Legfőbb Ügyészség, az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet, az ELTE, JATE, az Állam és Jogtudományi Intézet és a BM Rendőrtiszti Főiskola képviseltette magát.

A tanácskozást a Társaság Igazgató Tanács nevében *dr. Kereszty Béla*, a Csongrád megyei Főügyészség vezetője nyitotta meg.

A bevezető előadást *Nagy Tibor* bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka tartotta. Az ülés résztvevői a büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztési koncepcióját előzőleg írásban megkapták, ezért a vezérőrnagy elvtárs bevezető referátumában — a koncepció ismertetése helyett — néhány indokló, kiegészítő, méltató megjegyzést fűzött a hallgatóság előtt már ismert koncepcióhoz.

A vitát *dr. Vigh József*, az ELTE egyetemi tanára nyitotta meg. Örömmel üdvözölte a nevelésfejlesztési koncepció elkészülését. Elmondta, hogy az elmúlt két évtizedben nemcsak a büntetés-végrehajtás belső szemlélete változott meg, hanem kívülről történő megítélése is. Ennek kézzelfogható jele az, hogy a kriminálpolitika a tudományok eredményeire támaszkodva megteremtette a nevelés-központú büntetés-végrehajtás jogi garanciáit.

Az utóbbi években úgy tűnt, hogy az előremutató — a kriminálpolitika által megfogalmazott perspektívákat tükröző — jogszabályokkal nem tudott lépést tartani a valóság. A büntetés-végrehajtás feltételei rosszabbodtak az elítéltek magas számából fakadóan is. Ez részben a bűnözés megnövekedésével, másrészt a bírói gyakorlattal magyarázható. *Dr. Vigh József* szerint a bv. intézetekben fogvatartottak 20—30%-ánál nem lett volna szükség szabadságvesztés-büntetés kiszabására. Nem tartja megfelelőnek — saját kutatásai alapján — a büntetés-végrehajtás hatékonyságát, bár hangsúlyozta, hogy a büntetés-végrehajtás hatékonysága mindig a büntető igazságszolgáltatás egésze hatékonyságának a függvénye.

Végül hangot adott ama véleményének, hogy a büntetés-végrehajtás jó úton halad, az utóbbi években tapasztalt fejlődés hatására a bv. személyi állománya olyan színvonalon van, amely magasabb feladatok megoldására is alkalmassá teszi.

Dr. Szabó András, az AJTI fősztályvezetője realistának és megalapozottnak minősítette a koncepciót. Felvetette azonban, hogy tán túl „realista”, túlságosan alá van rendelve benne a nevelés a jogszabályoknak és a szervezetnek. Nézete szerint a büntetés-végrehajtási szervezet túlságosan „katonás”. A katonai hierarchia, az utasítások katonai jellege túlságosan megköti a szakemberek kezét,

kevés az önálló ötlet, kevés a kísérletezés. A jövő büntetésvégrehajtási szervezetében csak az őrszemélyzetet tudja egyenruhásnak elképzelni, a többi szolgálati ág lehetne civil is. A bv. intézet parancsnoka ebben az elképzelt szervezeti felépítésben börtönigazgatóként funkcionálna.

A másik általa emlegetett probléma a kísérletezőkedv hiánya a büntetésvégrehajtásban. Ezzel kapcsolatban egy kísérleti börtön felállítását javasolta, ahol hatékony nevelési eljárásokat lehetne kipróbálni. Ez idő tájt nem hisz a kriminálpedagógia — mint külön tudományág — létezésében. A pszichológia viszont sok hatékony módszert kísérletezett ki, melyeket még nem alkalmaznak megfelelő arányban a büntetésvégrehajtási intézetekben. Végezetül felhívta a figyelmet a bv. személyzet stílusának fontosságára a nevelésben.

Dr. Gönczöl Katalin, az ELTE docense, a Társaság titkára felvetette, hogy az igazságszolgáltatás egyes részeinek jobban együtt kellene működniük. A büntetőpolitika sajnos „születelve” végzi tevékenységét, ahelyett, hogy a büntetés célját komplex egységként felfogva az igazságszolgáltatás egyes részei fokozottan együttműködjenek a közös cél érdekében. Például az egyéni nevelési program megtervezésénél figyelembe kellene venni az elítélt múltját, ezért jó volna, ha a rendőri szervek, az ügyészség a nyomozás során szerzett információikat átadnák a büntetésvégrehajtás számára. A nevelőknek jobban oda kellene figyelniük az elkövetett bűncselekményre, nemcsak mindenáron az elítélt személyiségére koncentrálni.

Végezetül két fontos dologra hívta fel a figyelmet. Egyfelől, hogy a büntetésvégrehajtásnak jobban kellene segítenie az utógondozást, másfelől, hogy a kísérletezés a büntetésvégrehajtásban is csak jogi garanciák mellett, jogszabályi keretek között lehetséges.

Dr. Sárkány István rendőr őrnagy, a Rendőrtiszti Főiskola Büntetőjogi szakcsoportjának vezetője a szigorított őrizetesek problémájáról beszélt. Először ismertette saját felmérésének eredményét, majd megállapította, hogy a szigorított őrizet alkalmazásának gyakorisága jelenleg nem biztosítja a legveszélyesebb bűnelkövetői kategóriával szemben a társadalom védelmét, és nem szolgálja megfelelően az egyéni és általános megelőzést sem.

Dr. Bodnár Ödön megyei bírósági tanácsvezető véleménye szerint az őrszemélyzetet kellene a pedagógiai végzettségnek arra a szintjére felhozni, mint ahol most a nevelők vannak. A bírák védelmében elmondta, hogy azért szabnak ki inkább szabadságvesztés-büntetéseket, mint javító-nevelő munkát, mert tudják, hogy ez utóbbit nem lehet megfelelően végrehajtani. A szigorított őrizet elrendelésének kapcsán megemlítette, hogy a vádlottak előző büntetésének időtartama több esetben nem tette lehetővé a szigorított őrizet elrendelését.

A hozzászólások után Nagy Tibor reagált a vitában felmerült néhány problémára. Megállapította, hogy a szabadságvesztés-büntetés vonatkozásában elképzelésben, koncepcióban a világszínvonalnál tartunk, de a megvalósítás terén, miután anyagi lehetőségeink — különösen a legutóbbi években — erősen korlátozottak, még szocialista viszonylatban is jóval az átlag alatt állunk. A fogvatartottak száma hosszú idő óta ilyen magas még nem volt. Emiatt az egy büntetésvégrehajtási beosztottra jutó fogvatartott-arány igen kedvezőtlen; sokkal rosszabb más országokénál.

Továbbiakban — bár aláhúzta, hogy van jó néhány olyan elítélt, akinél a szabadságvesztés helyett más büntetés lenne célszerű — túlzásnak tartotta azt a megállapítást, hogy az elítéltek 30%-ának a szabadságvesztésnél enyhébb büntetést kellett volna kapniuk. A felszólalásban elhangzott arány nem valós. A kérdés megítélésénél figyelembe kell venni, hogy növekszik a bűncselekmények száma, ezen belül a visszaesők és az erőszakos bűnelkövetők aránya: ezeket a törvény eleve szabadságvesztés-büntetéssel fenyegeti. Kifejezte azt a meggyőződését,

hogy a büntetésvégrehajtás csak fegyveres testületként tudja feladatait maradéktalanul ellátni. Ezen belül azonban nem kell feltétlenül mindenkinek egyenruhásnak lennie (például az irodai állománynak). Vannak azonban olyan intézetek (például Szeged), ahol az elítéltállomány összetétele miatt minden velük közvetlenül érintkező állománybelinek egyenruhásnak kellene lenni. Véleménye szerint van kriminálpedagógia, és lesz is. Kezd kialakulni speciális módszertana is, amely lehetővé teszi az elítéltnevelés hatékonyságának növelését. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán már régóta folyik a nevelőtisztek ilyen irányú képzése. Egyetértett azzal a javaslattal, hogy nagy segítséget nyújtana a büntetésvégrehajtásnak az, ha a nyomozati szakaszban szerzett információkhoz hozzájuthatnánk.

A szigorított őrizet problémája kapcsán elmondta, hogy az 1979-es jogszabályokban megfogalmazott szigorított őrizet tartalma minőségileg különbözik az 1974. évi 9. számú törvényerejű rendeletben leírtaktól. A „rég” szigorított őrizet célja az elkülönítés, a társadalomtól való távoltartás, a kordában tartás volt, míg az 1979-es jogszabályok előtérbe helyezték a nevelést, a társadalomba való visszavezetést.

Dr. Kereszty Béla zárszavában elmondta, hogy rendkívül hasznos és színvonalas volt a tanácskozás. Láthatóan kezd kialakulni egy differenciált büntetésvégrehajtási rendszer, amelyben a minőségi munka dominál. Felhívta a figyelmet a most épülő átmeneti intézetre, mint a büntetésvégrehajtás eredményeinek kézzelfogható bizonyítékára. Elérkezett az idő arra — mondta —, hogy a bv. testület több jogkört kapjon az elítéltek feltételes szabadságra bocsátásában.

Ezzel a délelőtti program véget ért. Délután a konferencia résztvevőit dr. Ruzicska László bv. alezredes, a Szegedi Fegyház és Börtön parancsnoka látta vendégül. Ismertette a Szegedi Fegyház történetét, majd bemutatta a vendégeknek az intézetet.

Dr. Boros János

| ENSZ-konferencia Budapesten

M. P. Mvunga professzor a bűnmegelőzésről

Világszerte nő a bűnözés. Az okozott kár szinte felmérhetetlen. Tizenkét ország több mint félszáz jogi, bűnügyi, büntetésvégrehajtási szakembere tanácskozott — június 4—8. között — Budapesten a bűnözés elleni küzdelemről, ajánlásokat dolgozva ki az ENSZ által jövőre összehívandó — sorrendben VII. — bűnmegelőzési kongresszus számára.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa nevében dr. Markója Imre igazságügy-miniszter köszöntötte az ENSZ szakértők nemzetközi tanácskozását. Beszédében a legsúlyosabb gondokat okozó, szervezett és szigorú intézkedéseket követelő negatív társadalmi jelenségek közé sorolta a bűnözést, amellyel — Magyarországon is — szembe kell nézni.

— Az elmúlt négy évtizedben sokat tettünk a bűnözés visszaszorítása érdekében. Erőfeszítéseink eredményeképp sikerült megakadályoznunk a bűnözés nagyarányú növekedését, valamint a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem, a szervezett bűnöző alvilág kialakulását. Megelégedésre azonban nincs okunk. A statisztikai adatok szerint hazánkban a bűnözés mértéke 1960 és 1978 között lényegesen nem változott, átlagosan 125—130 ezer közbülső bűncselekmény vált ismertté évente. Sajnálatos módon ez a szám egyre emelkedik. 1983-ban mintegy 150 ezer bűneset jutott a hatóságok tudomására.

A bűnözés elleni hatékonyabb fellépéshez az eddiginél alaposabban kell elemezni a bűnelkövetést előidéző, illetve kiváltó okokat. De a legnagyobb probléma — hangsúlyozta a miniszter — manapság éppen az, hogy az okok feltárása után nem történnek átgondolt és határozott intézkedések ezek megszüntetéséért.

Az ötnapos tanácskozás során az ENSZ-szakértők egy csoportja felkereste a Fiatalkorúak Börtönét és Fogházát. A vendégeket Nagy Tibor bv. vezérőrnagy, a büntetésvégrehajtás országos parancsnoka és dr. László Jenő, az Igazságügyi Minisztérium Törvényelőkészítő Főosztályának vezetője fogadta. Az intézet életéről, tevékenységéről Vincze Tamás bv. ezredes tájé-

A kongresszus záróülésén részt vett Leticia R. Shahani, az ENSZ főtítkárhelyettese is

koztatta a magas rangú vendégeket, akik aztán megtekintették a munkahelyeket, az elhelyezési körleteket, az iskolát, a könyvtárat, a pszichológiai laboratóriumot, valamint a felújított múzeumot, amely átfogó képet ad az elmúlt húsz esztendő fejlődéséről. A látogatás a központi kórházban fejeződött be, ahol dr. Káplár Zoltán orvos, bv. alezredes ismertette a gyógyító munka helyi tapasztalatait.

A budapesti konferencián elnöklő M. P. Mvunga, a zambiai jogi egyetem professzora így összegezte a tőköli látogatás során szerzett benyomásokat:

A kongresszus megnyitója

A kongresszus megnyitója

— A büntetésvégrehajtási intézeteknek nagy jelentőségük van a bűnözés elleni küzdelemben. Azt tapasztaltuk, hogy Magyarországon nagy gondot, figyelmet fordítanak a fiatalok bűnelkövetők nevelésére, oktatására. Valamennyiük számára biztosítják az általános iskola elvégzését, sokféle szemléltető-eszközzel könnyítve a tananyag elsajátítását. Csak felső fokon lehet szólni az oktatáshoz kapcsolódó könyvtárról, folyóirat- és zeneteremről, a pszichológiai laboratóriumról, az intézeti rádió- és televízió-stúdióról, a különböző sportlétesítményekről, amelyek együttesen komplex oktatási centrumot képeznek.

A fiatalok foglalkoztatásának módszerei és formái valamennyiünkben osztatlan elismerést váltottak ki. Csodálkozva láttuk és hallottuk, hogy milliós példányszámban megjelenő hetilapokat fűznek össze, amelyek ha nem jelennek meg pontosan, a megadott időben, jelentős bonyodalmat okoznak a lakosság széles körében.

Dicséret, elismerés illeti az intézetet, a polgári üzemek vezetőit, hogy ilyen felelősségteljes feladattal merték megbízni a fiatalok bűnelkövetőket. Úgy vélem — folytatta a professzor —, hogy az itt dolgozó elítéltek átérzik munkájuk felelősségét, és ez jó irányba fejleszti kötelességérzetüket.

A világhírű Csepel Autógyárral való szoros, tartós kapcsolat lehetővé teszi, hogy nagyüzemi körülmények között dolgozzanak a fiatalok elítéltek. Szakmát tanulva olyan tudást, gyakorlatot szereznek itt, amely megkönnyíti a társadalomba való beilleszkedésüket. Örömmel hallottuk, hogy a hivatásos pártfogók mellett egyre több helyen alakul ki a társadalmi pártfogók hálózata. A Csepel Autógyár nemcsak alkalmazza a büntetésüket letöltő fiatalokat, hanem erkölcsileg, anyagilag sem hagyja őket magukra. Szállást ad nekik, óvja őket az újabb bűncselekmény elkövetésétől: törődik velük.

Dr. Markója Imre miniszter a konferenciát megnyitó beszédében utalt arra, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogi karának kriminológiai tanszéke nagy segítséget nyújt a bűnözést előidéző okok feltérképezésében. A joghallgatók szakdolgozatait a büntetésvégrehajtás nevelőtisztjei felhasználhatják munkájuk eredményesebbé tételéhez. Majd leszögezi a világszerte nagy gondot okozó bűnözés visszaszorítása nemcsak a bűnüldöző, büntető szervek feladata. A bűnelkövetéseket eredményesen csakis társadalmi összefogással lehet megfékezni.

M. P. Mvunga professzor zárszavában megjegyzi: Magyarország sokat tett ennek érdekében.

Zimmermann Béla

| Gondolatok a videóról

A Módszertani füzetek 1983/3. számában rövid cikket írtam a videózás jelenéről és jövőjéről. A cikk végén kértem, hogy várjunk néhány hónapot az egységes videórendszer kialakítását illetően. Előljáróban felvázolnám az eltelt egy év alatt végbement változásokat.

1983 júniusában megalakult a Videóiroda Gazdasági Társulás, melyet — a videózásban legjelentősebb szerepet vállaló — 11 vállalat hozott létre. A gazdasági társulás a videózás elterjesztésével kapcsolatos kereskedelmi és koordinációs feladatok ellátását tűzte ki célul. A társulás 1984. május 15-én bemutatótermet nyitott a Lenin krt. 30. szám alatt, ahol a megnyitás napjától kezdve szinte folyamatosan adják egymásnak a kilincset az érdeklődők. Az év második felére a gazdasági társulás különböző vállalkozások véghezvitelét is tervezi, elsősorban kész műsorok átjátszását és sokszorosítását.

A Művelődési Minisztérium 1984 márciusában az Országos Közművelődési Tanács Elnöksége számára felterjesztést készített a videózással kapcsolatban. Néhány gondolat az előterjesztésből:

— a jövőt tekintve bizonyosak lehetünk abban, hogy az oktatás videoteknikai eszközei az ezredforduló évtizedében tömeges fogyasztási cikké válnak;

— napjainkban pontos felmérések nincsenek, de a becslések szerint 10—25 ezer házi használatú berendezés működhet az országban;

— gondot jelent, hogy az elmúlt tíz év alatt mintegy 30 különböző készülék-típus került be az országba, és az eltérő konstrukciós rendszerű készülékek különböző típusú kazettát igényelnek. Az egységesítésre szükség van, ezt azonban gátolják a nagy értékűnek minősített berendezésekre vonatkozó vámkorlátozások;

— a világ 63 országára kiterjedő felmérés szerint 1983-ban 25 millió videokészüléket tartottak számon, 1984 végére várhatóan már több mint 40 millió készülék fog üzemelni. A készülékek nagy része Japánból származik és áruk a nyugati államokban körülbelül egy színes tv árával egyenlő;

— a többféle rendszerű berendezés közül a legnagyobb részarányt a *VHS-rendszer* alkotja, amely megközelítően az összes készülék kétharmada; ezt a rendszert honosítja meg a Szovjetunió is *Elektronika VM—12* néven, melynek tömeggyártása — a tervek szerint — 1984-ben elkezdődik.

Az előterjesztés a továbbiakban javaslatokat tesz a videózással kapcsolatos különböző jogi szabályozásokra is.

Az Országos Közművelődési Tanács 1984 áprilisában vitatta meg a felterjesztést. A kormány szükségesnek látta az OKT elnöksége e tárgyban hozott határozatának megerősítése mellett, a videózás jogi, gazdasági szabályozórendszerének kidolgozásáról, a gyártók, kiadók, forgalmazók működési feltételeinek rendezéséről, az irányítás és az ellenőrzés tennivalóiról, a készülék- és kazetta-ellátás, valamint a sokszorosítás megoldásával kapcsolatos kérdésekről minisztertanácsi határozat kerüljön kiadásra.

Az OKT Tájékoztatója alapján törekedni kell a sokféle rendszer és típus használatával kapcsolatos hátrányok kiküszöbölésére, ösztönözni kell, valamennyi

igénybe vehető eszközzel, elsősorban a VHS és a Szovjetunióban tömeggyártásra kerülő készülékek behozatalát. Az ilyen rendszerű készülékek behozatalának ösztönzése érdekében meg kell vizsgálni a vámtételek csökkentési lehetőségét is.

A SKÁLA—COOP 1983-ban megkezdte a VHS-rendszerű készülékek behozatalát és árusítását, 1984-ben megközelítően 2 ezer készülék és 100 ezer kazetta behozatalát tervezik. A fentiekből kitűnik, hogy a videózás elterjesztésére és szabályozására a kezdeti lépések hazánkban is megtörténtek.

Az Elektronika VM—12 szovjet típusú videomagnó egy úgynevezett asztali készülék, amely VHS rendszerű műsoros kazetták lejátszására, valamint tévé-műsorok felvételére alkalmas. A készülékhez felvevőkamera gyártását egyelőre nem tervezik, tehát műsorkészítésre csak más típusú (nyugati országokból beszerezhető) kamerával lehet alkalmassá tenni. Felhasználása így bizonyos mértékig korlátozott. Nem várható, hogy a készülék 1984-ben kereskedelmi forgalomba kerül. Kapható viszont a SKÁLA—COOP áruházakban a Japánban gyártott *Panasonic típusú készülék* 80 ezer forintért. Ez a készülék teljesítményét tekintve megegyezik az Elektronika VM—12 teljesítményével, és azzal várhatóan kompatibilis lesz.

Meglévő gazdasági nehézségeink miatt az egységes videórendszer kialakítását a büntetvégrehajtásban csak szakaszosan tudjuk megvalósítani. Első lépésben elégséges a fent említett készülékek valamelyikének a beszerzése. A fejlesztés következő lépéseként azt tervezzük, hogy intézetenként saját műsort lehessen készíteni. Ehhez az asztali magnón kívül egy kamerával felszerelt hordozható képmagnetofon és két tévékészülék szükséges. Ez elengedhetetlen feltétele annak, hogy a vágás, szerkesztés munkálatait elvégezhessek. Jelenleg, ha az anyagi lehetőségek szűkösek, elegendő, ha intézetenként egy-egy asztali készüléket és egy-egy színes televíziót beszereznek, így a filmstúdió által készített anyagok vetítését meg tudják oldani, ugyanakkor megoldható az is, hogy a televízió programjaiból rögzítsenek bizonyos műsorokat és azt később, tetszés szerinti időpontban visszajátszassák. Gondolok itt elsősorban az iskolatelevízió adásaira, amelyeket kitűnően fel lehet használni az oktatásban, de ez a lehetőség megvan a tájékoztatási és szórakoztató jellegű műsorok esetében is.

A Filmstúdió jelenleg két témában készít videofilmet, mindkettő a konfekcióipart érinti. Az egyik munkavédelmi oktatófilm, a másik pedig a konfekcióipari betanított munkások képzéséhez kíván segítséget nyújtani. A filmeket ez évben elkészítjük, ezért ajánljuk azoknak a büntetvégrehajtási intézeteknek, illetve üzemeknek, ahol ilyen tevékenység folyik, hogy már most szorgalmazzák a képmagnetofon és a színes tévékészülék beszerzését. Ez utóbbi beszerzésével kapcsolatban javasoljuk, hogy az ORION-gyár MÓR típusú készülékét keressék, mert ez a típus egyéb előnyös műszaki jellemzői mellett videokimenettel is rendelkezik, ami feltétlenül szükséges a tv-műsorok rögzítéséhez.

A Filmstúdió egy többrészes, a videózás teljes problémakörét felölelő, átfogó, oktatófilm elkészítését tervezi 1985-re. A film célja, hogy a videotechnikával rendelkező intézeteknél és üzemeknél az ezzel megbízott személyzet oktatása és továbbképzése egységes legyen. A videórendszer további fejlesztését is ebben a filmben kívánjuk meghatározni, mert a videotechnika alkalmazásához sok műszaki és egyéb ismeretre van szükség, ami messze meghaladja egy ilyen cikk méreteit. Távlati célunk az, hogy minden intézetnél olyan videostúdió létesüljön, és olyan szakembergárda alakuljon ki, amelyik alkalmas — a rádióstúdió mintájára — önálló műsorok készítésére, szerkesztésére és forgalmazására.

*

Összefoglalva tehát: idén elegendő, ha egy VHS-rendszerű asztali készüléket és egy MÓR típusú színes készüléket vásárolnak az intézetek. A fentiek költsége

mintegy 100 000 forint. (Ezt az összeget a központi anyagi szolgálat nem tudja kiutalni, az intézeteknek maguknak kell kigazdálkodniuk.) Törekedni kell, hogy a képmagnót lehetőleg a SKALA—COOP áruházakból vásárolják, mert ezekre a készülékekre az áruház egy év garanciát vállal, és így elérhető, hogy a készülékek azonos — Panasonic — típusúak legyenek. Amennyiben van olyan intézet, amelyik a fenti összegnél többet is tud áldozni a videózás érdekében, jelenleg egy VHS rendszerű videoszet (hordozható magnó, kamera, hálózati adapter, akkumulátorok) hozzávetőlegesen 300—350 ezer forintért beszerezhető. A beszerzések megkönnyítése érdekében javaslom, hogy az érdekeltek akár telefonon, akár személyesen keressék a kapcsolatot a Filmstúdió munkatársaival.

Kubatov János

A svéd büntetésvégrehajtás sajátosságai

Ahol bűnözés van, ott küzdenek is ellene. Így van ez nálunk Magyarországon, és szerte a világon. Az egyik országról többet tudunk, a másikról kevesebbet. De sehol nem mutogatják szívesen a szennyest. A legellentmondásosabb információk a svéd büntetésvégrehajtásról érkeznek hozzánk. Úgy tűnik, a svédeket érdekli a magyar valóság, mert a büntetésvégrehajtás országos vezetője Magyarországon járván, 1983 tavaszán ellátogatott Pálhalmára, az ország legtöbb elítéltjét fogva tartó börtönbe.

Bo Martinson elmélyülten tanulmányozta a Pálhalmi Börtönben folyó kulturális, nevelési munkát, az elítéltekkel történő foglalkozás formáinak és módszereinek gyakorlatát. Megtekintette a mélykúti elítélt nők elhelyezési körleteit, étkezési körülményeit, ruházati és egészségügyi ellátását, valamint a szabadidő eltöltésének szervezeti formáit. Nagy érdeklődéssel tanulmányozta a börtön belső életét meghatározó szolgálati rendet, a személyi állomány tagjainak és az elítélteknek egymáshoz való viszonyát.

Érdeklődésének középpontjában szerepelt az elítéltek hasznos termelőmunkával történő foglalkoztatása. Megtekintette szarvasmarhatelepeinket, a kooperációs üzemeinkben folyó munkát, az elítéltek szakmai képzésének rendszerét. Érdeklődést tanúsított a fogvatartottak szakmai könyvekkel történő ellátása, általános iskolai és középiskolai tanulmányaik megszervezése, valamint a szakmai tanfolyamok munkája iránt.

Látogatása befejezésével elismeréssel szólt tapasztalatairól, nagyra értékelte erőfeszítéseinket az elítéltek törvénytisztelő állampolgárrá formálása és tisztességes életmódra történő nevelése terén.

Búcsúzáskor Bo Martinson meghívott Svédországba azzal a céllal, hogy ízelítőt adjon a svéd büntetésvégrehajtás szervezetről, tevékenységéről, ahogy ő is ráláthatott Pálhalmán a magyar büntetésvégrehajtásra.

1984. március 26-a és március 31-e között került sor a svédországi látogatásra. A repülőtérrel utunk nem a fővárosba, hanem, attól mintegy 100 km-re lévő városba — Norrköpingbe — vezetett. Útközben Bo Martinson — aki nem katonai rendfokozatot visel hivatala élén, hanem vezérigazgatói címet — elmondta, hogy a svéd kormány tíz-tizenkét esztendővel ezelőtt határozatot hozott, hogy az állami főhivatalok nagy részét a főváros környékére kell telepíteni a főváros zsúfoltságának enyhítése és a környező városok munkanélküli lakosainak foglalkoztatása miatt. Így került a Svéd Büntetésvégrehajtás Országos Központja Norrköpingbe.

Az Igazságügyminisztérium változatlanul a fővárosban maradt, de egyes részelei — köztük a Büntetésvégrehajtás Országos Központja — vidéki váro-

sokban székelnek. Norrköping egyébként több más országos hivatalt is befogadott, mert korábban a svéd textilipar központja volt.

A keleti országok ipara visszaszorította az európai textilipart és tömegessé tette a munkanélküliséget. Ennek enyhítésére született azon kormányintézkedés, hogy az országos főhivatalok egy része költözzön vidékre, és a státusokat töltsék fel a helyi lakosságból. Az idő igazolta a kormányhatározat helyességét, a kitelepített országos irányító szervek káderállománya az intézkedés nyomán nagymértékben stabilizálódott.

Szállodánkából a következő nap reggelén a büntetésvégrehajtás országos központjába mentünk, ahol Bo Martinson és egyik helyettese — Sven Fischier főigazgató — meg több más munkatársa fogadott. Az udvariassági formákon túl esve Bo Martinson megismertetett minket a svéd büntetésvégrehajtás szervezétével és működésével.

A svéd modell

A büntetésvégrehajtás irányítása és ellenőrzése Svédországban — csakúgy, mint nálunk — az Igazságügyminisztérium hatáskörébe tartozik. A kormány elé vagy más főhivatal elé terjesztendő büntetésvégrehajtási kérdésben válaszadásra, intézkedésre az igazságügy-miniszter illetékes. A büntetésvégrehajtás vezérigazgatóját — az igazságügy-miniszter véleményezésére — a Minisztertanács nevezi ki, hat évre.

A svéd büntetésvégrehajtás szervezeti tagozódása az intézmény tevékenységét három fő csoportra bontja.

Befogadó és szabadító osztály

Hatáskörébe tartozik az elítéltek befogadása, elhelyezése, a nevelési célkitűzések megvalósítása és az elítéltek szabadítása. Az osztályon belül tudományos kutatócsoport dolgozik, melynek feladata az elítéltet ért hatások tanulmányozása, és ennek megfelelő nevelési módszer kialakítása.

Ügyintézési osztály

Ide tartozik az elítéltek nyilvántartása, okmányaik kezelése, a biztonság feltételeinek folyamatos vizsgálata, a technikai berendezések működésének ellenőrzése, az utógondozási munka nyilvántartása és szervezése, illetve a szabaduló elítéltek munkába állításának elősegítése. Az osztályon belül működik a termelési iroda, melynek szervezeti rendje hasonlít a magyar vállalatok szervezési formáihoz (nyersanyagot szerez be, azt feldolgozza saját üzemében, értékesíti a készterméket, adózik stb.). A rabmunkával létrehozott éves termelési érték: 120 millió korona.

Adminisztrációs osztály

Szorosan összefonódik a minisztérium személyzeti osztályával. A képzés, a továbbképzés szervezése, a büntetésvégrehajtási állomány számára speciális ismeretanyagok nyújtása az egyik alapvető feladata. A személyzeti munka irányítása és ellenőrzése, a káderek beiskolázása és szolgálatba állítása — figyelembe véve a büntetésvégrehajtás vezetésének elvárásait — a minisztériumi apparátus hatáskörébe tartozik. Az osztályon belül működik egy számítógépes csoport is. Az itt dolgozók komputeres megoldással az ország valamennyi elítélt-

jét nyilvántartják, és néhány másodperc alatt rendelkezésre bocsátják a kívánt, illetve betáplált adatokat. A kintetési idő letelte után még öt évig őrzik meg az adatokat.

A svéd büntetvégrehajtás nem fegyveres testület. Az elítéltekkel foglalkozó személyzet ruházata fekete nadrág, kék ing, fekete nyakkendő. Ez utóbbin a név alatt három jelzés van a szolgálati beosztás jelölésére.

Szökés esetén az elítélt elfogása nem a büntetvégrehajtás feladata. 1983-ban 6 fő szökött meg a börtönökből. Egy elítéltet a bútorgyárban a kész bútorok közé rejtettek el társai, és a készáruszállítmánnyal együtt jutott ki a börtönből. Egy másik esetben az elítéltek kibontották a tetőszerkezetet és kiugrottak a kerítésen. Az egyik bokatorést szenvedett elítélt elárulta társait, és így a rendőri szervek néhány napon belül elfogták a szökevényeket.

Bo Martinson tájékoztatójában elmondta, hogy jelenleg a börtönben 4000 elítélt van. Ezen túlmenően 16 000 fő van feltételes módon szabadlábon. Különös gondot jelent a svéd büntetvégrehajtás számára a külföldi állampolgárokkal való foglalkozás, mert a svéd törvények szerint az étkezést a vallási előírások szerint kell a börtönnek biztosítani. Az elítéltek 20%-a idegen állampolgár. (146 magyar szerepel a nyilvántartásban és ebből 16 fő tölti jelenleg szabadságvesztés-büntetését.) A hatvanas évek elejétől kezdve a fiatalok körében igen dívik a kábítószer-élvezet. A hozzátartozókon keresztül a büntetésüket töltő elítéltekhez is eljut a kábítószer a legfondorlatosabb módon.

Bo Martinson elmondta azt is, hogy a jelenlegi büntetvégrehajtás szervezeti keretei 1973-ban lettek kialakítva. A parlamenti pártok képviselői és az igazságügy-minisztérium tisztségviselői reformot készítettek elő, melynek az volt az alapgondolata, hogy a börtönön belüli életet össze kell hangolni a szabad étellel, a társadalom szociális és kulturális normáihoz a börtönnek is igazodnia kell. A reform 360 új státuszt adott a büntetvégrehajtásnak. Csökkent az elítéltek börtönön belüli létszáma és növekedett — megduplázódott — a büntetésüket börtönön kívül töltők száma.

Svédországban 70 büntetvégrehajtási intézet van. Ebből három viseli az állami fegyintézet címet. Itt helyezik el a legveszélyesebb elítélteket. Az igazságügy-miniszter hatáskörébe tartozik, hogy mely intézetek minősüljenek állami fegyintézetnek, és melyek legyenek a helyi intézetek közé sorolva. Ezen túlmenően azt is az igazságügy-miniszter dönti el, hogy országos intézetek mely épületei legyenek nyitottak, zártak, illetve speciálisak. A speciális szárnyba azokat az elítélteket helyezik, akik agresszív módon szemétkerülnek a börtön személyzetével, valamint elítélttársaikra nézve veszélyes magatartást tanúsítanak.

Befejezésül Bo Martinson a következő napra konzultációkat és börtönlátogatást javasolt.

A Halli Fegyintézet

Ellátogattunk a Halli Fegyintézetbe, ahol 200 elítélt tölti büntetését. A személyi állomány létszáma viszont 300 fő. A börtönhöz 270 hektár kertészet és egy faipari üzem tartozik. A börtönt 5 méter magas kőkerítés fogja körbe. Az épületek és a munkahelyek között utak nincsenek, zöld pázsit fedi a térséget. Az elítéltek televíziókamerákkal ellátott föld alatti betonfolyosókon közlekednek kíséret nélkül.

A zárkák egyszemélyesek, van bennük fürdőszoba, toalett. A polcokon tu-
catnyi könyv, folyóirat. Színes televízió, hűtőszekrény valamennyi elítélt rendelkezésére áll.

Aki nem akar dolgozni, az bent maradhat a zárkájában, noha a törvény munkakötelezettséget ír elő.

Az elítéltek a középiskolát kötelezően be kell fejeznie, utána pedig fakultatív alapon főiskolai, egyetemi oktatásban vagy nyelvtanulási kurzuson vehet részt.

A börtön parancsnoka bölcsészettudományi egyetemet végzett. Az elítéltekkel foglalkozó börtön személyzet érettségi után 10 hónapos speciális képzést kap, ahol pedagógiai, pszichológiai ismeretekre tesz szert.

Az elítéltek orvosi ellátását a környező egészségügyi szervektől kijáró szakorvosok végzik. A börtönnek önálló egészségügyi középáder részlege van.

Az elítéltek és a börtön személyzete egy asztalnál eszik, azonos konyháról készített ételt fogyaszt. Az élelmet a börtön személyzete táralja fel a raboknak és az alkalmazottaknak egyaránt.

A börtönnek meg kell oldania a legkülönbébb vallású elítéltek lelkipásztor-ellátását, és ki kell elégítenie az elítéltek rituális étkezési szokásait. Így például a mohamedánoknak nem adhatnak disznóhúst. Volt olyan elítélt, aki vallási ünnepén ragaszkodott ahhoz, hogy kecskét vághasson le a börtönudvaron. Erre meg is kapta az engedélyt. A kiadást pedig a költségvetési keret terhére írták.

Az elítélt elkülönítve tartható a közösségtől, amennyiben:

— veszélyezteti a nemzet biztonságát, saját vagy társai testi épségét, vagy súlyos kárt okoz az intézet tulajdonában;

— társait kábítószerhez juttatja vagy súlyosan bántalmazza őket, vagy durván megsérti az intézet rendjét.

Az a polgári személy, aki szeszest italt vagy kábítószerrel juttat be a börtönbe, pénzbüntetésre vagy (maximum) hathavi szabadságvesztésre ítéltető.

A börtön szabályzata előírja, hogy az elítéltek foglalkoztatásának az a célja, hogy lehetőséget nyújtson az elítélt képességének növelésére és a szabadulás után a polgári életbe történő beilleszkedésre. Így az elítéltek munkába állásuk előtt különböző munkaalkalmassági vizsgálatokon esnek át.

Az elítélteket alapvetően ipari munkával foglalkoztatják. Ez a gépipari termelés különböző formáiból, valamint különböző összeszerelési munkákból áll. Az ácsmunka magába foglalja az előregyártott házak, bútorok és csomagolóeszközök összeszerelését is. Más ipari munka pedig ruházati és textilipari tevékenységre, bőripari termékek gyártására és irodai felszerelések bizonyos fajtáinak készítésére terjed ki. Három börtönben mosoda és tisztítóüzem működik, és lakossági szolgáltatást is végeznek.

A börtönüzemek körülbelül a rabok 55%-át foglalkoztatják. Nagyságukat illetően különbözőek, van ahol 8—10 rabot, van ahol 100 rabot is képesek foglalkoztatni. Ez utóbbiakban végzett munka úgy van megszervezve, hogy lehetőleg megközelítse a külső élet munkaszervezési formáit.

A svéd börtönök évente megközelítően 11 000 embert fogadnak be, és ugyanennyit szabadítanak ki. A tizenévesektől a nyugdíjasokig, valamennyi életkorcsoportot képviselve van. Egyeseknek abszolút nincs semmiféle szociális problémája, mások a társadalom kivetettjei. 10%-uk táppénzben, segélyben vagy nyugdíjban részesül.

A munkát gyakran olyan rabokkal kell végrehajtani, akik korábban soha nem dolgoztak. Ez a helyzet jelentős követelményeket támaszt az oktatókkal és a munkavezetőkkel szemben, ha a termelés folyamatában be akarják tartani a szállítási határidőket és a minőségi követelményeket. Igyekeznek a termelést automatizálni, hogy ellensúlyozzák a rabok munkában való tapasztalatlanságát és csökkentik a képzésükhöz szükséges időt.

Az elítéltek által gyártott termékek igen változatosak. A gépipari termelés főként konyhaedény-tárolókra, raktári polcokra és telefon-alkatrészekre összpontosul. Az acélipari termelés acélból készült bútorokat, illetve bizonyos alkat-

részeket készít állami vállalatok részére. (Az egyik börtönben például útjelzőket gyártanak.) Három börtön teljes egészében előregyártott lakóházak és garázsok összeszerelésével foglalkozik. A börtöncellák berendezése és a zárt intézetek bútorzata szintén rabmunka eredménye.

Az üzemek különböző műhelyekkel rendelkeznek. Ezekben védőkesztyűket, védőzsákokat és borító anyagokat, raktári és szállítási konténereket stb. állítanak elő. Az irodai termékeket gyártó műhelyek plasztik és papírdossziákat, kartontartókat, valamint más irodai tárgyakat készítenek. A kisebb műhelyekben összeszerelési munkát végeznek vagy csomagolással foglalkoznak, azonkívül bizonyos fajtájú kézműipari termékeket állítanak elő.

A Büntetésvégrehajtási Törvény rendelkezéseinek megfelelően a börtönökben olyan munkabért fizetnek, amelyek figyelembe veszik az elítélt munkára fordított erőfeszítéseit. Ennek során rögzített munkabért és darabbért egyaránt alkalmaznak. A teljesen vagy részben munkaképtelen raboknak „táppénz” formájában nyújtanak anyagi segítséget. Az elítéltek átlagbére óránként 3—4 svéd korona. A külső bérek természetesen magasabbak, de a börtönön belüli bért nem terheli adó, tisztán megmarad az elítéltnél.

A nem országos jellegű intézetekbe azokat az elítélteket helyezik el, akiknek büntetési ideje egy évnél rövidebb. Kivételt képeznek azok, akik kábítószer-büntettért, illetve csempészésért vannak elítélve, vagy akikről feltételezhető, hogy lehetőséget keresnek bűnözői tevékenységük folytatására szabadságvesztés-büntetésüket töltve is.

A 21 éven aluli elítélteket nem engedik idősebb bűnözők közelébe. Az elítélteket emberi méltóságukban nem sértik meg.

A börtön biztosítja a szabadidő kulturált eltöltésének feltételeit. Az elítéltek figyelemmel kísérhetik a külvilág eseményeit újságokon, rádión és televízióon keresztül. A fizikai kondicionálás igényei is kielégítést nyernek.

Amikor egy elítélt szabadul vagy ideiglenesen szabadlábra helyezik, a börtön munkahelyhez juttatja és szállást biztosít neki.

Az elítélt és az ügyvéd levelezését nem ellenőrzik. Ha gyanú merül fel, hogy bizonyos postai küldemények tiltott dolgokat tartalmaznak, a küldemény átvizsgálásakor az elítéltnél jelen kell lennie. Az ellenőrzött levelek, illetőleg postai küldemények biztonsági okokból visszatartathatók.

A fogvatartott telefonon keresztül is érintkezhet a külvilággal. De ha feltételezhető, hogy veszélyezteti a börtön biztonságát, akkor a börtön személyzete megfoszthatja ettől a jogától.

Az elítéltek a börtön személyzetének külön engedélye nélkül gyűlést tarthatnak, megbeszélhetik dolgaikat.

Ha az elítélt nő büntetésének megkezdésekor magával viszi gyermekét az intézetbe vagy gyermeket szül a börtönben, engedélyt kaphat arra, hogy a gyermek büntetésének egész időtartama alatt vele maradjon.

A svéd büntetésvégrehajtás vázlatszerű ábrázolásából is kitűnik, hogy más személyi, tárgyi és felfogásbeli feltételek között oldják meg a feladataikat, annak ellenére, hogy céljuk — csakúgy, mint Magyarországon — a reszocializáció. Ezt a törekvésüket fejezi ki az a módszer is, hogy a munkával történő foglalkoztatás formája és rendszere hasonlít a svéd társadalom termelési szerkezetéhez.

*

A megtekintett Halli börtön parancsnoka és munkatársai őszintén beszéltek azokról a nehézségekről, amelyekkel nap mint nap meg kell küzdeniük. Amikor a kábítószer-csempészetről és az őket foglalkoztató egyéb bűncselekményekről beszéltek, ott volt a kérdés a levegőben: Vajon megfelel-e az általuk követett bün-

tetésvégrehajtási rendszer a visszaesés elleni küzdelemnek, vajon érvényesül-e kellően a börtön visszatartó hatása?

Svédországban többpártrendszer van és a pártok különböző nézeteket vallanak a bűnüldözésről, a büntetésvégrehajtásról. Mielőtt az Igazságügyminisztérium a büntetésvégrehajtás irányán változtat, ezeket a nézeteket össze kell hangolni.

A svéd büntetésvégrehajtás folyamatosan szigorúbb lesz. A börtön kényszerhatásainak hiánya nem segíti kellőképpen a bűnözés elleni küzdelmet. Ez a felismerés a bűnüldöző szervek részéről azt a következtetést vonta maga után, hogy az 1973-ban kialakított szervezeti keretek és módszerek revíziójának rövid időn belül be kell következnie.

A svéd politikai és társadalmi berendezkedés humanista szemléletmódjának megtartása mellett igen nehéz és bonyolult munkát kell végezniük a bűnüldöző szerveknek ahhoz, hogy a börtön visszatartó, bűnözéstől elrettentő hatása fokozottabb mértékben érvényesüljön.

Tolnay Kálmán

| Egy hézagpótló főiskolai tankönyv

(*Büntetésvégrehajtási jog I—II. Írta: Balogh László és dr. Horváth Tibor. BM Könyvkiadó 1983.*)

A bűnügyi tudományok körében a büntetésvégrehajtás joga — az anyagi és eljárási joghoz képest — közel egy évszázada hátrányos helyzetben van. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a tény, hogy most jelent meg először a magyar szakirodalomban a Rendőrtiszti Főiskola büntetésvégrehajtási szakán tanuló, leendő büntetésvégrehajtási tisztek számára egy ilyen tárgyú könyv. A magyar büntetésvégrehajtás elméleti és gyakorlati fejlődésében tehát nagyon fontos állomáshoz érkeztünk el. Korszakzáró ez a könyv abban a folyamathoz, amelyben korszerű nevelési elveket tartalmazó magas szintű jogszabályok, rendeletek, végrehajtási utasítások jelzik a büntetésvégrehajtási koncepció átértékelődését, jelentőségének növekedését és a hosszú ideig misztifikált¹ intézményrendszerben a társadalmi nyilvánosság biztosítását.

Örvendetes és dicséretes, hogy a jogszabályok megjelenése után nagyon rövid idő múlva aktuális ismereteket tartalmazó, jól tanulható tananyag kerül azoknak a hallgatóknak a birtokába, akik főhivatásban szolgálják majd a büntetésvégrehajtást.

Kívánatos azonban, hogy ezt a joganyagot, illetve az ennek alapján készült tananyagot azok is elsajátítsák, akik nem rendőrtiszti főiskolát végeznek, hanem például a pedagógiai, pszichológiai felsőoktatásból kerülnek a büntetésvégrehajtás szolgálatába. Az elítéltek állampolgári jogainak tiszteletét, a jogos és igazságos büntetésvégrehajtás gyakorlati megvalósítását sugallja a tankönyv egész szelleme, ugyanakkor biztosítja azoknak az alapvető jogintézményeknek az elsajátítását is, amelyek az előbbieken jellemzett tevékenység megvalósításához nélkülözhetetlenek. A jelenlegi feltételek között csak a hatályos büntetésvégrehajtási jogon alapuló pönológiai,² kriminálpedagógiai vagy kriminálpszichológiai tevékenység szolgálhatja a bűnisméltés megelőzését, a hatékony reszocializációt.

Az anyag a Rendőrtiszti Főiskola 10 éves oktatói tapasztalatának felhasználásával készült. Az oktatásban szerzett gyakorlat elősegítette, hogy a szerzők a tanulhatóság szempontjait messzemenően figyelembe tudták venni. Minden tételes jogi tananyag szerzője számára példa lehet az a didaktikus feldolgozási mód, amely nagymértékben megkönnyíti a tananyag lényegének elsajátítását. Az elméleti és történeti fejtegetések világos és jól tagolt kidolgozása teljes áttekintést nyújt, ugyanakkor könnyen tanulható. A joganyag interpretálása³ pedig kitűnően illeszkedik az egész anyag szerkezetébe. Noha a két kötet tíz szerző munkája, az egyes részek között mégsem érzünk egyenetlenséget, a fejezetek harmonikusan illeszkednek egymáshoz. Emögött komoly szerkesztői teljesítmény húzódik meg.

Nem törekszem teljességre. A recenzens szabadságával élve kiemelem azokat a részeket, amelyeket különösen értékesnek tartok, és megfogalmazom néhány kérdésben hiányérzetemet is.

Történeti rész

A bűnügyi tudományok oktatása során szokatlan, de egyébként nagyon hasznos ismertetési módot alkalmazott a szerző a történeti részben. A bűnügyi tudományok és a büntetőpolitika fejlődését szoros összefüggésben tárgyalja azokkal a gazdasági, társadalmi, hatalmi viszonyokkal, amelyek az adott jogi és intézményi megoldásokat szükségképpen hozták létre és adtak prioritást⁴ bizonyos elméleti elképzeléseknek. Ez nemcsak az anyag könnyebb megértését szolgálja, hanem az értelmiség képzésének magasabb rendű követelményeit is kielégíti. A szerző kikerüli azt a sokak által már megjárt útvesztőt, amelyben a tudósok nevének és tételeinek halmozott ismertetése elfedi a lényegét. A fő eszmetörténeti folyamat bemutatása során kiemeli a korszakváltást jelentő nagy neveket, és bemutatja munkásságuk érdemi részét. A korabeli nagy magyar tudóspolitikusok (Kölcsey, Kossuth, Deák) egy-egy megnyilatkozásának dokumentumszerű idézése a börtönviszonyokról, és azoknak a statisztikai adatoknak az ismertetése, amelyek betekintést engednek a korabeli büntetőpolitika gyakorlatába, élővé teszi ezt a részt.

Nem volt könnyű dolga a szerzőnek a felszabadulás utáni büntetőpolitika és büntetésvégrehajtási gyakorlat feldolgozása során sem. Sikeresen oldotta meg az 1950-es évek közepéig tartó rendkívül ellentmondásos korszak elemzését, és őszintén feltárta az elkövetett törvénytelenések hatását a büntetésvégrehajtás gyakorlatára. Ebből a fejezetből tudjuk meg, hogy 1955 óta beszélhetünk formálisan a mai értelemben vett büntetésvégrehajtási nevelésről, de az új korszakot mégis az 1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet nyitotta meg. Ez volt az első magas szintű jogszabály, amely meghatározta a büntetésvégrehajtás célját, fő tartalmát és rendszerét. „E jogszabály hatálybalépését joggal tekinthetjük kiemelkedő fontosságú eseménynek a büntetésvégrehajtás életében, mert a szabadságvesztés végrehajtása tekintetében hosszú időre irányt szabott a gyakorlati

munkának, megteremtette a sokoldalú fejlődés jogi feltételeit és hatékony eszközöket.” (I. kötet, 204. oldal.)

Gazdag anyagot tartalmaz a könyv a fejlett tőkés társadalmak és a szocialista országok büntetésvégrehajtási jogából. A fejlett tőkés országok közül kiemel néhány meghatározó jelentőségűt. Ez a rész igen tanulságos, de túlzottan részletekbe menő. Egy összefogott, átfogó ismertetés megfelelően szolgálta volna a célt és a fennmaradó hely a második kötetben hasznos gyakorlati ismeretek közlésére adott volna módot. Nem vonatkozik ez a megállapításunk a szocialista országok büntetési rendszerének és büntetésvégrehajtási jogának ismertetésére, amelynek ilyen aprólékos bemutatását is célirányosnak, tanulságosnak, gyakorlatban hasznosíthatónak tartom. Ennek különösen akkor nő majd meg a jelentősége, ha a büntetésvégrehajtási szakemberek intenzívebb kapcsolatba kerülnek a környező szocialista országok szakembereivel és a rendszeres tapasztalatcsere minden szakmai szinten általános lesz. Ehhez a — remélhetően közeli jövőben — bekövetkező párbeszédhez igen fontos alapot nyújt a tankönyv anyaga.

Jogi rész

Szükségképpen sokkal terjedelmesebb a hatályos joganyagot tárgyaló második kötet, mint az első. Nagy erénye, hogy feldolgozása során a büntetésvégrehajtási jogot beépíti a bűnügyi tudományok rendszerébe, továbbá mindig a fennálló büntetőjog és büntetőeljárásjog összefüggéseire figyelemmel tárgyalja a büntetésvégrehajtási ismereteket.

E kötet anyagával kapcsolatban felmerül néhány elméleti kifogás. A szerzők a legkülönbözőbb helyen tárgyalják a büntetés, illetve a büntetésvégrehajtás célját és az ártalmatlanná tételt anélkül, hogy e rendkívül vitatott fogalmat pontosan meghatároznák. Nem szorul különösebb magyarázatra e kategória, ha a halálbüntetéssel összefüggésben merül fel. Van azonban olyan rész, ahol az átnevelés szinonimájaként⁵ említik. Erre példa a következő fejtegetés: „... a visszaeső bűnözőkkel szemben jelentős mértékben érvényesül az a speciálprevenációs⁶ megfontolás, hogy ártalmatlanná tételük — átnevelésük — feltétele a társadalomból hosszabb időre történő kirekesztésük”. (II. kötet 42. oldal.) Mit érthetett itt a szerző ártalmatlanná tételről? Talán azt, hogy amíg börtönben van az elítélt, nem képes újabb bűncselekményt elkövetni? Vagy azt, hogy a hosszú börtönök alatt fizikailag alkalmatlanná válik például erőszakos bűncselekmény ismételt megvalósítására? Ez a fogalom olyan mértékben kapcsolódott a tiszta megtorlás elvén alapuló büntetési koncepcióhoz, hogy magyarázat nélküli használata félreértésekre ad alkalmat. Ezen túlmenően az ártalmatlanná tétel és a korszerű nevelés olyan mértékben mond ellent egymásnak, hogy a két kifejezés egymás melletti használata szinte kioltja egymást. Egyébként, hogy a szerző mennyire nem ért egyet a klasszikus értelemben vett megtorlással, annak fényes bizonyosságát adja a következőkben. „...a megtorlásnak nincs helye a büntetés céljai között.” „Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a büntetés alkalmazása — bármilyen büntetésről is legyen szó — bizonyos értelemben mindig megtorlást jelent; ezt az elkövető és a társadalom is így fogja fel.” Majd így folytatja: „Az igazságos megtorlás elve ... azonban nem büntetési cél, hanem a társadalomnak azt a jogos igényét kifejező elv, hogy büntett ne maradjon büntetlenül, hogy minden bűncselekmény elkövetője nyerve el méltó büntetését.” (II. kötet 43. oldal.)

E tankönyvben, de más büntetésvégrehajtási anyagokban is felmerült az elítéltek kriminológiai szempontú osztályozása. Az elítéltek kategorizálása, rangsorolása a büntetésvégrehajtás egyik legtöbbször vitatott és legkevésbé megoldott kérdése. Az egyik szerző szerint az elítéltek csoportosítása során figyelemmel kell

lenni az életkori, a kriminológiai, a pedagógiai és végezetül az egészségügyi szempontokra. Minden fogalom egyértelmű és világos, csak a *kriminológiai szempontú osztályozás* marad homályban. Később, amikor a differenciálás kifejtésére került sor, akkor a kriminológiai szempontok értékelése, az elkövetett bűncselekmény jellege, a büntetés mértéke, az elítélt előélete mellett kapott helyet, mint egyéb sajátosság. A büntetés kiszabásának szempontjai mellett a kriminológiai sajátosságok értékelése helyes követelmény, de fogalmi tisztázása nélkülözhetetlen, hiszen a kriminológia tudományában is többféle tipológia⁷ létezik. Ezek közül van olyan, amelyik máris használható lenne a büntetésvégrehajtás reszocializációs gyakorlatában, de meg kell mondani, hogy melyik az.

Az elítéltek nevelésének tárgyalása során külön fejezet foglalkozik a közösségi (családi) kapcsolatok fenntartásával és erősítésével. Ez a modern büntetésvégrehajtás legfontosabb alapelve és egyik alapvető biztosítéka a társadalmi beilleszkedés megteremtésében. Indokolt lenne azonban a kérdést árnyaltabban tárgyalni. Hiszen a meglévő családi kapcsolatokat — amint azt tapasztalatból tudjuk — nem mindig hasznos, sőt néha kifejezetten káros ápolni, erősíteni. Van ugyanis olyan bűnözésre ösztönző családi környezet, amely bűnöző szubkultúrával fertőzött és ezért visszahúzó erőt jelent. Ettől a szabadulót el kell szakítani. Van olyan család is, amelyik nem akarja visszafogadni az elítéltet. Leveleire nem válaszolnak, nem látogatják, ez esetben nem helyes illúziókat táplálni benne. Itt is másfelé, más közösségek felé kell terelni az elítélt figyelmét. Van olyan is, hogy a család csak „a szabadulópénz” reményében várja vissza az elítéltet, ennek elköltése után már terhessé válik a vele való együttélés. Természetesen a bv. intézeteknek nem áll módjukban a szabadulás utáni környezet felmérése, az elítéltekben kialakult vágyak realitásának⁸ ellenőrzése, de a bv. nevelők képzésében nem árt az óvatos és árnyalt fogalmazás e kérdést illetően. Arra kell törekedni, hogy a szabadulás előkészítése során az eddiginél jobban támaszkodjanak a tárgyalási jegyzőkönyvekben megtalálható információkra — természetesen nem a rövidített ítéletre gondolok —, hiszen azökből sok minden kiderül. Erre és a pártfogó-felügyelő előzetes felderítő munkájára támaszkodjanak, mielőtt a szabadulás utáni terveket megfogalmazzák.

Hibák és érdemek

A fenti, korántsem érdemi fogyatékoság mellett egy alapvető hibát látok a tankönyvben. A hatályos joganyag tárgyalása során a kiadványból majdnem kizárólag csak a jogi elvárásokat ismerheti meg az olvasó. Nem mutatja be az elítéltek szociális, társadalmi összetételét, családi viszonyait, nem ír arról, hogy milyen típusú bűncselekmények fordulnak elő a leggyakrabban, milyen a visszaesők, bűnismétlők, gondatlan elkövetők aránya a büntetésvégrehajtáson belül, milyen az elítéltek korösszetétele stb. Kizárólag az elítéltek iskolai végzettségéről vannak adatok a II. kötet 112. oldalán. A jogi elvárásokat nagyon nehéz a gyakorlatához igazítani ilyen ismeretek hiányában.

Hasonlóan hiányos a büntetésvégrehajtási gyakorlat ismertetése. Nincs összefoglaló tájékoztatás arról, hogy milyen arányban alkalmaznak a magyar bíróságok felfüggesztett és végrehajtandó szabadságvesztést, pénzbüntetést, javítónevelő munkát, vagy milyen arányban kerül kiszabásra egy-egy mellékbüntetés, intézkedés stb. Ez az igény csak azért támad fel bennünk, mert az egész anyag egyébként nagyon alapos és minden vonatkozásban sokoldalú ismeretközlésre törekszik. Úgyszintén jó lenne, ha a kézikönyv közreadná a büntetésvégrehajtás belső, úgynevezett intézményi adatait is. Egy leendő szakembernek tudnia kell

például, hogy az elítéltek milyen arányban töltik büntetésüket fegyházban, börtönben és fogházban. Ez a hiányosság a képzés során természetesen pótolható.

A második kötet legérdekesebb részei a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének, a kóros elmeállapotú bűnelkövetőkkel kapcsolatos gyógyító jellegű intézkedéseknek és az alkoholisták kényszergyógyításának végrehajtására vonatkozó fejezetek. Ezekben a gyakorlat és az elmélet, a jogszabály és annak magyarázata harmonikus egységbe ötvöződik. Az egészségügyi ismeretek szervesen illeszkednek az anyag többi részéhez. Érthetőek, világosak és tényszerű, gyakorlati munkától áthatott látásmódot tükröznek.

A büntetésvégrehajtási jog tananyagban történő feldolgozása egészében véve nagyon sikeres vállalkozás. Ez az első kísérlet mindjárt olyan szakmai igényességgel valósult meg, hogy rögtön felzárkózott a nagy hagyományokkal rendelkező bűnügyi tananyagokhoz. Didaktikus⁹ szerkesztésmódja és világos stílusa minta lehet minden tankönyvíró számára. A bevezetőben csak a büntetésvégrehajtási szakemberek számára ajánlottam „kötelező” irodalomként a könyvet, most kiterjesztem a kört. Ajánlom minden olyan szakember számára, aki a büntetőjog-politika területén dolgozik, tanít vagy kutat. Hiszen a bűnüldözés, a büntető igazságszolgáltatás szakembereinek legalább annyira ismerniük kell a büntetésvégrehajtás gyakorlatát, mint a büntetésvégrehajtás szakembereinek az anyagi és eljárási jogot. A büntetés komplex célját szolgáló egységes szemlélet csak ilyen integrált¹⁰ ismeretrendszer birtokában valósulhat meg.

Gönczöl Katalin

A lőbjegyzeteket a szerkesztőség állította össze.

¹ misztifikáció — szándékos megtévesztés, kűdcsítés

² pönológia — büntetés, hosszú bűnhődés

³ interpretál — értelmez, magyaráz

⁴ prioritás — elsőbbség

⁵ szinonima — rokon értelmű szó vagy kifejezés

⁶ prevenció — megelőzés

⁷ tipológia — jellemző alaki jegyek alapján a vizsgált jelenséget típusokba csoportosító módszer, illetve kutatási ág

⁸ realitás — létező jelenség, valóság, tény

⁹ didaktikus — tanító, oktató jellegű vagy célzatú

¹⁰ integrál — egységesít, összevon

Szakolczai Árpád:
A cigányság értékrendjének
sajátosságai

A tanulmány az MTA Szociológiai Kutató Intézet egyik műhelyében évek óta folyó értékszociológiai vizsgálatokra, annak adataira és azok elemzésére támaszkodik.

A cigányság helyzetével kapcsolatos nézetek visszatérő problémája, hogy a cigánykérdést elsősorban etnikai-nemzetiségi-faji vagy társadalmi rétegződési problémának tekintsük-e.

Mindkét szemlélet a cselekvést illetően más-más következményeket hordoz. Így, ha a cigánykérdést szociális jellegű, rétegződési problémának tekintjük, akkor a kérdés társadalompolitikai intézkedésekkel rendezhető, csak idő és pénz függvénye. Ebben az esetben a teljes asszimiláció, a kultúra beolvasztása, a szociális különbségek megszüntetése a cél. Ha amellettt döntünk, hogy a cigányságot önálló etnikai csoportként fogjuk fel, akkor egy sajátos kultúrával rendelkező népcsoporttal állunk szemben, s ebben az esetben erősen megkérdőjelezhető a beolvasztás, az asszimiláció jogossága.

Hogy helyesendöntsünk, ahhoz tudni kellene, rendelkezik-e a cigányság a magyar kultúrán belül saját értékrenddel, kimutatható-e a népesség egészétől eltérő cigány értékrend?

A tanulmány bemutatja magát a vizsgálatot, megismerhetjük a minta jellemzőit. Ez utóbbiról tudni kell, hogy három csoportra oszlik. Az első csoport az átlagos magyar népességből kerül ki, a második hátrányos helyzetű, nagyon rossz szociális viszonyok között élő magyar népességből, a harma-

dik csoport pedig cigányokból tevődik össze.

A szerző az elemzést értékcsoportokra bontva végzi el. Először a cigányság számára különösen fontos értékcsoportokat elemzi. Ezek: az *anyagi értékek* (anyagi jólét, lakás stb.), az *érzelmi értékek* (barátság, szerelem, kellemes élet, boldogság, tisztaság stb.), a *kitörés értéke* (társadalmi előrejutás). Ezt követően elemzi a cigányság számára kevésbé fontos értékcsoportokat. Idetartoznak: az *ideológiai értékek* (a haza biztonsága, hazaszeretet stb.), a *munka mint érték* (elismerés, alkotó munka, jó munkahelyi légkör, a hasznos munka tudata stb.), a *viselkedést korlátozó értékek* (megbecsülni azt ami van, engedelmesség stb.). Az összehasonlítások után kiderül, hogy a népesség legszegényebb rétegeinek és a cigányoknak szignifikánsan¹ eltér az értékrendje. Tehát a cigánykérdés Szakolczai szerint nem szociális probléma.

(*Szociológia* 1982. 4. szám.)

Somlai Péter:
A családi stabilitás
kapcsolati szemlélete

A tanulmány azok számára érdekes, akik a deviancia, a bűnözés okait kutatva már észlelték, hogy a családnak jelentős szerepe van az antiszociális személyiség kialakulásában. Összetett, árnyalt képet és magyarázatot kaphatunk a tanulmányt olvasva a család funkciózavarairól és azok okairól. A tanulmány része egy monográfiának, amely a modern család kapcsolatrendszerének társadalomtörténeti és elméleti kérdéseit foglalja össze.

A szerző a bevezetőben a család funkcionalista megközelítésű megfogal-

¹ szignifikáns — a hipotézis megengedhető voltát igazoló, a feltevés helyességét a matematikai statisztika alapján valószínűsítő

mazóival szemben leszögezi, hogy a modern családok elsősorban nem funkcióik számában vagy kohéziójuk mértékében különböznek a régebbiektől, hanem tagjaik kapcsolatainak jellegében.

A maiszociológiában a család stabilitásának és felbomlásának jelenségét kétféleképpen közelítik meg. Ismeretes a konszenzus-elmélet és a konfliktus-elmélet.

Somlai mindkét irányzat legfontosabb szempontjait összefoglalja.

A *konszenzus-elmélet*² alapján a stabil család férj, feleség, szülők és gyermekek együttese. A család egyensúlyát a magatartásnormák, a választásokat irányító értékek és más szabályozók alakítják ki. A működést a kölcsönös és folyamatos alkalmazkodás teszi lehetővé. Ha a tagok közötti feszültségek örökös konfliktussal járnak, akkor felbomlik a család egyensúlya. Ezen elmélet szerint a stabil család egy jól működő zenekarhoz hasonlít, a gyengébb viszályok hamis hangokhoz, a mélyebb és tartós konfliktusok macskazenéhez hasonlítanak. Az elméletet sok bíráló érte, egyoldalúságát főleg azok mutatták ki, akik a deviáns magatartások családi hátterével, és az úgynevezett túlszervezett családokkal foglalkoztak.

A *konfliktus-elmélet*³ szerint az ellentéteket nem szabad mindenáron kiküszöbölni, mert ez több feszültséget szül, mint amennyit megszüntet. Ugyanakkor pedig a családi kötelek a konfliktusok ellenére is stabilak lehetnek, a sikeresen feldolgozott ellentétek eredményeként. Ez az elmélet a család stabilitását a tagok közötti kommunikáció módjaira vezeti vissza.

A szerző a két elmélet ismertetése után, elhárítva a szintetizálás feladatát, új értelmezési szempontból közelíti meg a problémát.

A kapcsolat nézőpontjából indul ki, a család felfogható a tagok közötti kapcsolatok rendszerének. Ez olyan

hosszú távú, nehezen változtatható folyamatokból áll, melyeket leginkább a megértés fogalmkörébe sorolhatunk.

Somlai arra kíván válaszolni, hogy mitől függ és hogyan érzékelhető a családtagok közötti kölcsönös megértés.

A *kölcsönösségre irányuló motivációkat* a két nagy csoportba — az „intimitás” és a „privaty” — sorolja, vagyis az intim közös szférára és a kapcsolaton belüli egyének magánszférájára. Kifejti, hogy hosszú időn át egyik motivációs rendszer sem szoríthatja ki a másikat anélkül, hogy ezzel ne rombolná a személyiség további fejlődésének és a kapcsolat további alakításának alapjait.

A *személyközi kompetencia viszonyai* a befolyásolás általános képességét jelentik, amelyeknek döntő szerepük van abban, ahogy kapcsolatainkat alakítjuk, ahogy személyes céljainkat el akarjuk fogadtatni a másikkal.

A *koalíciók* az egyes családtagok alkalmi vagy állandó jellegű szövetezéseit jelentik. A kapcsolat nézőpontú elmélet szerint, ha egy családban egyensúly van, akkor a szövetező családtagok között felmerülhetnek konfliktusok, de ezeket képesek tárgyszerűen kezelni. Az eltérő egyéni érdekek és értékek jelzése során a résztvevők kölcsönösen biztosíthatják egymás megértését.

A *közvetítőket* úgy értelmezhetjük, hogy „A” és „B” kommunikációjába a család „C” tagja többé-kevésbé aktív és többé-kevésbé önállóan beavatkozik.

A közvetítésre szóló megbízatásokat háromféleképpen lehet elhárítani: kilépés útján, kizáró jellegű szövetezéssel, a szükségesnél önállóbb és aktívabb közvetítőszeret vállalásával. A szerző a fenti elhárítások kibontásával és elemzésével fejezi be tanulmányát, mely fontos és szakszerű ismereteket nyújt a családról, a családi funkciózavarokról.

(*Szociológia* 1982. 4. szám.)

² konszenzus — egyetértés, egyezség, jóváhagyás, hozzájárulás

³ konfliktus — összeütközés, nézeteltérés, harc, küzdelem

Somlai Péter:
Kölcsönös megértés
intim kapcsolati
rendszerekben

Somlai Péter tanulmánya témájában és forrásában megegyezik a Szociológiában megjelent, általam helyeütt ismertetett munkával.

Jelen tanulmányban a családi kapcsolatrendszer a szerző elsősorban pszichológiai, szociálpszichológiai szempontból, a kommunikációelmélet és a játszmaelmélet síkjába helyezve közelíti meg. Elsőként a szándéktulajdonítás és megértés problematikáját értelmezi, példákön mutatja be a szándéktulajdonító feltételezés mechanizmusát és működését. A félreértések, csúsztatások tisztázására a nyílt kommunikáció⁴ lehetőséget nyújt, de ez nem egyedüli biztosítéka a zökkenőmentes mindennapoknak. A kölcsönös megértést tovább nehezíti, hogy két ember viszonya mindig kapcsolatok rendszerében értelmezhető.

Somlai eme bevezető fejtegetések után felvázolja a kölcsönös megértés normatív szintjeit: a szerepkapcsolatokat formális helyzetekben, az informális és az intim kapcsolati helyzeteket.

A nyílt kommunikáció kialakulását az intim kapcsolati közegek tartós szerkezete biztosítja. A szerző részletes elemzését adja ezeknek. Megvilágítja a kapcsolat mindennapjainak működési mechanizmusát, a magatartási standardok⁵ szükségszerű képződését, párhuzamosan a spontaneitás és rugalmasság egyidejű érvényesülésével. Megismerjük azt a játékteret, amelyben a családtagok mozoghatnak. Végezetül pedig felrajzolja azokat a kommunikációs stratégiákat, amelyek ebben a játékban folynak.

A tanulmány árnyalt, jól értelmezhető képet nyújt a kapcsolatok működésének dinamikájáról a családban.

(*Pszichológia* 1983. 3. szám)

Vígh József:
A bűnözés megelőzése
és a társadalom

A bűnözés növekedését és a közbiztonság állítólagos romlását a szerző szerint a bűnözés színvonalának és tendenciájának szem előtt tartásával lehet objektíve megítélni.

A tanulmány bevezető gondolatai e két területről informálnak. A szerző összehasonlítja helyzetünket a tőkés államok és a többi szocialista ország helyzetével és visszapillant a bűnözés alakulására Magyarországon. A kedvezőtlen kép várhatóan tovább fog romlani. A legaggasztóbb adatok a bűnözők kor szerinti összetételére és a bűncselekmények minőségére vonatkoznak. Vígh József megállapítja, hogy csak olyan intézkedések segíthetnek, amelyek az okok őszinte feltárásán alapulnak. Figyelmeztet a társadalom egészének felelősségére a bűnöző életpályák, a bűncselekményhez vezető út kialakulásában. Teszi mindezt úgy, hogy nem vonja kétségbe az egyén felelősségét. Abból indul ki, hogy a bűnmegelőzés nem a rendőri szervezet, az igazságszolgáltatás és a büntetésvégrehajtás feladata csupán. Majd a bűnözés kialakulásának mélyebb társadalmi összefüggéseit mutatja be. A csövezés kapcsán kitér a család, a szülők; a pedagógusok, az iskolarendszer felelősségére, a szabadidő eltöltésének meg nem oldott problémájára, a munkára nevelés és a munkafegyelem kérdéseire. Ezeket általános erkölcsi nézőpontból szemléli. Érinti a hátrányos helyzetűek problémáját, a társadalmi tulajdon megbecsülésének kérdéseit, a pénzelszámolási rendszer merev, bürokratikus jellegét. Szól a helyes propaganda, a napi és a távlati kérdések fokozott tisztázásának szükségességéről is.

Miután a szerző úgy véli, hogy társadalmi problémák adminisztratív döntésekkel, nevelési módszerekkel megoldhatók, ezért a bűnözéssel kapcsolatos kérdések tüneti orvoslását nyújtja az olvasóknak.

(*Magyar Jog* 1983. 9. szám.)

⁴ kommunikáció — információk közlése vagy cseréje erre szolgáló eszköz-, ill. jelrendszer (nyelv, gesztusok stb.) útján

⁵ standard — az adott, az általánosan elfogadott előírásoknak megfelelő

M. Colvin — J. Pauly:
Irányzatok napjaink
kriminológiájában

Hét fontosabb elmélet különbözőtethető meg napjaink kriminológiájában. A *tanuláselmélet* szerint a bűnözővé válás forrása, hogy az egyén a jognak olyan értelmezéseit sajátítja el szocializálódása során, amelyek a jog követése helyett annak megsértésére ösztönöznek. A *feszültségelmélet* a társadalmilag kívánatosnak tartott célok és ezek eléréséhez rendelkezésre álló eszközök összhangjának hiányában jelöli meg a bűnözés gyökerét.

A *kontrollelmélet* a szabálykövető magatartást elősegítő közelékek közül az alábbiakat tartja a legfontosabbnak. Az egyént szüleihez, tanáraihoz, kortársaihoz fűző kapcsolatok erősségét, a szokásos tevékenységekben való részvételt, a konform viselkedés iránti tiszt-

teletet és a konform nézetekbe vetett hit mértékét. A *minősítéselemélet* nem arra a társas környezetre összpontosítja a figyelmét, amely a bűnöző hajlamot kialakítja, hanem arra, amelyben a bűnözővé minősítés lezajlik.

Az átfogó társadalmi szerkezetre vonatkozó kérdésekre a *konfliktuselmélet* és a *radikális kriminológia* próbál válaszolni. Bár megegyeznek a fennálló rend bírálataiban, eltérnek egymástól a rend felfogásában. A rend a hatalomért versengő érdekcsoportok összessége a konfliktuselmélet szerint, a radikális kriminológia pedig az egységes, irányító tőkésosztály uralkodó helyzeteként jellemzi. Az újonnan felbukkant *integrált elméletek* a hagyományos kriminológia ágait igyekeznek összekapcsolni.

(*Valóság*, 1984. 8. szám)

Összeállította: **dr. Kövér Ágnes**

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Boros János bv. százados, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának alosztályvezetője; **dr. Cseicsner Endre**, a Kaposvári Megyei Bíróság hivatásos pártfogója; **Frank Tibor** bv. százados, a Sopronkőhidai Fegyház nevelési szolgálatának vezetője; **Gönczöl Katalin** egyetemi docens, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar; **Greminger Zsuzsanna** kipa, a Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet pszichológusa; **dr. Szalódi Csaba** egyetemi tanársegéd, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar; **Klettner Anikó** kipa, a Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza pszichológusa; **dr. Kövér Ágnes** bv. hadnagy, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának főelőadója; **Kubatov János** kipa, az Országos Parancsnokság filmstúdiójának vezetője; **Ladik József** bv. főhadnagy, a Nyíregyházi Bv. Intézet nevelője; **Mocsai Zoltán** bv. százados, a Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet főmunkatársa; **Módos Tamás** bv. százados, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának helyettes vezetője; **dr. Tari Ferenc** bv. őrnagy, a Sopronkőhidai Fegyház parancsnoka; **Tolnay Kálmán** bv. ezredes, a Pálhalmi Börtön parancsnoka; **Varga Mátyásné** kipa, a Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet nevelője; **Zimmermann Béla** bv. őrnagy, az Országos Parancsnokság sajtóosztályának főelőadója.

A közeljövőben a tévé képernyőjére kerül egy másfél órás dokumentumfilm a szegedi *Csillagbörtön*ről. A film miközben felvázolja az ország politikai keresztmetszetét 1919-től 1944-ig, sok riportalanyt is felvonultat. Többek között Apró Antal, az országgyűlés elnöke, Sárközy György nyugállományú vezérőrnagy, Máté György újságíró, Hollós Ervin egyetemi tanár elevenítik fel emlékeiket az eredeti helyszínen. Bohó Róbert rendező és stábjja köszönetet mond a Honvédelmi Minisztériumnak, a Párttörténeti Intézetnek és az Igazságügyi Minisztérium Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokságának a munkájukhoz nyújtott támogatásért.

ára: 10 Ft
